

Załącznik do uchwały

Nr 1404/264/V/2018

Zarządu Województwa Śląskiego

z dnia 19.06.2018 r.

Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej
Województwa Śląskiego

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE 2018

Katowice, czerwiec 2018

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I.....	3
1. WSTĘP.....	3
2. STRESZCZENIE.....	5
3. WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	10
4. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA.....	14
4.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej.....	14
4.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej.....	24
4.2.1. Dochody i wydatki gospodarstw domowych.....	24
4.2.2. Zagrożenie ubóstwem.....	27
4.2.3. Przestępczość.....	29
4.2.4. Rynek pracy.....	29
5. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ.....	34
6. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ.....	46
7. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ.....	56
7.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS.....	56
7.2. Pracownicy OPS i PCPR.....	63
7.2.1. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie.....	64
7.2.2. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej.....	65
7.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR.....	72
7.3. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej.....	78
8. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ.....	81
8.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin.....	82
8.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom.....	86
8.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin.....	91
8.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów.....	98
8.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem.....	98
8.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.....	103
9. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE.....	104
10. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2018 ROKU.....	114
10.1. Korzystający z pomocy społecznej.....	115
10.2. Zasoby instytucjonalne.....	119
10.3. Zasoby kadrowe.....	122
10.4. Świadczenia pomocy społecznej.....	125
10.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy.....	125
10.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu.....	127
10.5. Wydatki w pomocy społecznej.....	128
CZĘŚĆ II.....	130
ANEKS.....	130

CZĘŚĆ I

1. WSTĘP

Niniejsze opracowanie stanowi realizację zapisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), dotyczących obowiązku przygotowania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej (OZPS). Odpowiednie zapisy dotyczące realizacji tego zadania ujęto w: art. 16a, art. 17 ust. 1 pkt 2 (zadania gminy), art. 19 ust. 18 (zadania powiatu), art. 21 ust. 8 (zadania samorządu województwa) oraz art. 22 ust. 11 (zadania wojewody).

W art. 16a czytamy:

1. *Gmina, powiat i samorząd województwa przygotowują ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.*
2. *Zasoby, o których mowa w ust. 1, obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący.*
3. *Ocena, o której mowa w ust. 1, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.*
4. *Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego przedstawia co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego ocenę, o której mowa w ust. 1. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na rok następujący.*

Natomiast art. 21 ust. 8 stanowi, iż:

Do zadań samorządu województwa należy (...) sporządzanie oceny, o której mowa w art. 16a, na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, uwzględniającej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii wraz z projektami, o których mowa w pkt 3 i przekazanie ich właściwemu wojewodzie do dnia 31 lipca każdego roku (...).

Materiał został przygotowany w oparciu o trzy główne źródła informacji: 1) *Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach MRPiPS-03¹*, 2) *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny oraz 3) formularz *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2017/2018 (OZPS 2017/2018)*, służący do zbierania danych

¹ W przypadku sprawozdania dla województwa śląskiego dane pochodzą z wersji z dnia 22.02.2018 r., natomiast w przypadku sprawozdania dla całego kraju – z dnia 1.03.2018 r.

z gmin i powiatów. Ponadto, przy jego tworzeniu wykorzystano dane nt. sytuacji na rynku pracy dostępne w ramach *Wortalu Publicznych Służb Zatrudnienia* oraz informacje o pracownikach ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie ujęte w: *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres od 2017-07-01 do 2017-12-31* oraz w *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego za okres od 2017-07-01 do 2017-12-31*.

Raport *Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2018* zawiera informacje dotyczące: sytuacji społecznej i demograficznej, liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, przyczyn jej udzielania, zasobów kadrowych i instytucjonalnych, środków przeznaczanych na finansowanie świadczeń oraz dane dotyczące współpracy z organizacjami pozarządowymi. Powyższe informacje zostały przedstawione w ujęciu dynamicznym, głównie na przestrzeni lat 2015-2017 oraz statycznym - w odniesieniu do całego kraju, a w przypadku kluczowych zmiennych także w przekrojach uwzględniających: podregiony, powiaty oraz gminy. Ponadto w opracowaniu wykorzystano prognozy sytuacji w pomocy społecznej na rok 2018.

O ile nie podano inaczej dane dotyczą całego województwa śląskiego, a określenie „ośrodek pomocy społecznej” odnosi się zarówno do jednostek działających w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu. Występujący w tabelach znak „x” oznacza, że wypełnienie pozycji było niemożliwe lub niecelowe, natomiast skrót „bd” oznacza brak danych.

Wiedza o problemach społecznych i zasobach społeczności lokalnych stanowi podstawę do ustalenia hierarchii potrzeb, które powinny zostać zaspokojone w pierwszej kolejności oraz pozwala na wytyczanie kierunków dalszego rozwoju systemu pomocy i integracji społecznej. Autorzy niniejszego opracowania – dziękując wszystkim Ośrodkom Pomocy Społecznej oraz Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie za trud włożony w rzetelne wypełnienie formularzy *OZPS 2017/2018* – mają nadzieję, że okaże się ono źródłem informacji pomocnym w realizacji powyższych celów.

2. STRESZCZENIE

Usytuowane w południowej części Polski województwo śląskie to najsilniej zurbanizowany i uprzemysłowiony region kraju. Mimo, iż jest jednym z mniejszych pod względem powierzchni, wyróżnia się wysoką liczbą ludności (drugie miejsce w Polsce), która jednak systematycznie maleje. Ujemny przyrost naturalny przy rosnącej przeciętnej długości trwania życia powoduje, iż spada udział osób w wieku przedprodukcyjnym, wzrasta natomiast odsetek ludności w wieku 60+/65+ (poprodukcyjnym). O ile w 2000 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 14,2%, o tyle w roku 2016 już 21,4%. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację obecnego trendu. W 2035 roku udział seniorów wzrośnie do 24,4%, zaś w 2050 roku do 30,5%. Powyższym procesom starzenia się ludności towarzyszy niekorzystny poziom migracji. W 2016 roku saldo migracji zagranicznych wyniosło -1,1 tys., natomiast międzywojewódzkich -3,4 tys. osób².

W 2016 roku przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę wyniósł 1 513 zł i był nieco wyższy od średniej krajowej wynoszącej 1 475 zł. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie śląskim (4 295 zł) również było wyższe od średniej dla Polski (o 74 zł). Podobnie sytuacja wyglądała w 2017 r. w przypadku emerytur i rent wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (emerytura: 2 645 zł, tj. o 391 zł więcej niż średnia dla Polski, renta: 2 119 zł, tj. o 409 zł więcej niż średnia dla Polski) i rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (1 391 zł, tj. o 191 zł więcej niż średnia dla Polski).

W województwie śląskim w 2016 roku poniżej relatywnej (względnej) granicy ubóstwa żyło 10,3% osób w gospodarstwach domowych (w 2015 roku - 10,7%), poniżej ustawowej granicy ubóstwa – 9,0% (w 2015 roku – 7,8%), a poniżej minimum egzystencji - 3,0% (w 2015 roku - 3,4%). Zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej, kryterium dochodowe, które uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej, wynosi 634 zł w przypadku osoby samotnie gospodarującej, natomiast 514 zł dla osoby w rodzinie (od 01.10.2015 r.).

W latach 2015-2016 zmalał wskaźnik przestępczości – w 2016 roku w zakończonych postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 105 799 przestępstw, tj. o 9,7% (11 364) mniej w porównaniu z rokiem 2015.

Na koniec grudnia 2017 roku zarejestrowanych było 94 687 bezrobotnych. Długotrwale bezrobocie dotyczyło 49 135 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 25 294 osoby, tj. o 21,1%, natomiast udział długotrwale bezrobotnych nieznacznie spadł do 51,9% ogółu bezrobotnych (w roku 2016 wyniósł 53,3%)³.

W 2017 roku pomocą społeczną objęte były 98 802 rodziny, a w nich 209 491 osób, które stanowiły 4,6% mieszkańców województwa śląskiego. W latach 2016-2017 zmniejszyła się zarówno liczba rodzin

² GUS zrezygnował z udostępniania wartości liczbowych dot. migracji zagranicznych za 2015 rok (podanie tych wartości nie było możliwe i celowe).

³ Dane <http://psz.praca.gov.pl/-/6301335-statystyki-strukturalne-grudzien-2017> oraz Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach, <http://wupkatowice.praca.gov.pl/-/887894-bezrobotni-w-szczegolnej-sytuacji-na-rynku-pracy> [dostęp: 20.04.2018 r.].

korzystających z pomocy społecznej (o 7 140, tj. o 6,7%), jak również liczba osób w tego rodzaju rodzinach (o 27 361, tj. o 11,5%). W 2017 roku prognozuje się nieznaczny spadek ogólnej liczby osób, którym zostanie przyznane świadczenie (o 1,0%) oraz nieznaczny spadek (o 1,3%) liczby rodzin, którym zostanie udzielona taka pomoc. W latach 2016-2017 wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się liczba rodzin zamieszkujących na wsi (o 1 716 rodziny, tj. 8,2%), niepełnych (o 1 941, tj. 13,2%), jednoosobowych (o 78, tj. 0,15%) oraz rodzin z dziećmi (o 5 818, tj. 16,1%). Zwiększyła się natomiast liczba rodzin emerytów i rencistów objętych pomocą społeczną (o 802, tj. 4,1%).

W 2017 r. najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim było ubóstwo (103 026 osób w rodzinach objętych pomocą społeczną), następnie bezrobocie (93 104 osoby), długotrwała lub ciężka choroba (65 337 osób), niepełnosprawność (62 097 osób) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (59 741 osób).

Istotny wpływ na tworzenie polityk publicznych ma poziom ubóstwa. W 2017 roku w województwie śląskim objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa było 2,3% ludności. Najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną z tego powodu wystąpił w podregionie bytomskim (3,7%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w Bytomiu (5,9%), natomiast na poziomie gmin w Rajczy (6,7%).

Na koniec 2017 roku w województwie śląskim na szczeblu gminy i powiatu funkcjonowały 644 jednostki organizacyjne pomocy społecznej (JOPS), w tym 184 podstawowe (167 OPS-ów i 17 PCPR-ów) oraz 460 specjalistycznych (pozostałe jednostki). W latach 2016-2017 zanotowano ogólne zwiększenie się liczby specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o 1,3%. Wzrosty miały miejsce w przypadku: „innych ośrodków wsparcia”, domów pomocy społecznej oraz środowiskowych domów samopomocy. Spadki dotyczyły natomiast: dziennych domów pomocy, jadłodajni, mieszkań chronionych, klubów integracji społecznej oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa. Województwo śląskie cechowało się w 2017 roku większym od ogólnopolskiego udziałem jednostek o zasięgu lokalnym (71,5% w porównaniu do 63,1% dla całego kraju). W latach 2016-2017 odnotowano wzrost liczby jednostek charakteryzujących się zasięgiem gminy (o 2,5%) oraz spadek liczby jednostek o zasięgu ponadgminnym (o 1,5%).

Dane przekazane przez OPS-y oraz PCPR-y za pośrednictwem formularzy *OZPS 2017/2018* wskazują, że istniejąca infrastruktura nie w pełni zaspokaja występujące potrzeby. Na koniec 2017 roku w województwie śląskim na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwały 1 834 osoby. Z kolei na możliwość skorzystania ze środowiskowego domu samopomocy czekały 192 osoby, z dziennego domu pomocy 73 osoby, a mieszkania chronionego 49 osób. Dane ujęte w formularzach *OZPS 2017/2018* wskazują, że w 2018 roku, w stosunku do roku 2017, potrzeba będzie więcej: klubów samopomocy, ogrzewalni, mieszkań chronionych, dziennych domów pomocy i środowiskowych domów samopomocy. W przypadku liczby miejsc potrzeba jej zwiększenia dotyczyć będzie głównie: klubów samopomocy, ogrzewalni, mieszkań chronionych oraz środowiskowych domów samopomocy; w nieco mniejszej mierze: ośrodków interwencji kryzysowej oraz dziennych domów pomocy.

Na koniec 2017 roku jednostki organizacyjne pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego zatrudniały 15 066 osób realizujących zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej. Przeciętnie

na 10 tys. mieszkańców województwa śląskiego przypadło ich 33,1 (dla całego kraju wartość ta wyniosła 33,6). Najniższe wartości tego wskaźnika zanotowano w podregionach: częstochowskim (24,4), tyskim (26,1) oraz rybnickim (27,6), a na poziomie powiatowym w: Jastrzębiu-Zdroju (13,8), Żorach (14,7) oraz Tychach (18,7).

Wśród pracowników realizujących zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej na koniec 2017 r. dominowały osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (7 145 osób) oraz domach pomocy społecznej (5 787 osób). W stosunku do roku 2016 liczba pracowników JOPS szczebla gminnego i powiatowego zmniejszyła się o 42 osoby, tj. o 0,3%. Największy bezwzględny spadek odnotowano w przypadku domów pomocy społecznej (-49 osób), natomiast największy liczbowy wzrost dotyczył dziennych domów pomocy (+69 osób).

Ustawa o pomocy społecznej stanowi, że ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących, nie mniej jednak niż trzech pracowników. Na koniec 2017 r. 83,8% OPS spełniało zakładane w ustawie warunki dotyczące liczby ludności/środków przypadających na 1 pracownika socjalnego, a 75,4% zatrudniało minimum 3 pracowników socjalnych. Oba wymienione w ustawie kryteria spełniało zaledwie 63,5% ośrodków pomocy społecznej.

Wśród kadry kierowniczej i pracowników socjalnych OPS-ów i PCPR-ów dominowały osoby z wyższym wykształceniem (91,7% wśród dyrektorów/kierowników jednostek i ich zastępców oraz 76,0% wśród pracowników socjalnych). Generalnie kadra kierownicza i pracownicy merytoryczni powiatowych centrów pomocy rodzinie charakteryzowali się wyższym poziomem wykształcenia w porównaniu z pracownikami ośrodków pomocy społecznej. Wyjątek od tej reguły stanowiła specjalizacja II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego, którą posiadał wyższy odsetek pracowników socjalnych OPS w porównaniu z analogiczną kategorią w PCPR.

Dane zawarte w formularzach *OZPS 2017/2018* wskazują, że w zakresie zasobów kadrowych w 2017 roku będziemy mieli do czynienia praktycznie z pełnym zaspokojeniem potrzeb w przypadku ośrodków pomocy społecznej oraz potrzebą zwiększenia liczby „pozostałych pracowników” w powiatowych centrach pomocy społecznej. Jeśli chodzi o zatrudnienie pomocnicze prognozuje się potrzebę wzrostu liczby wolontariuszy oraz osób zaangażowanych w ramach umów realizowanych na podstawie skierowań/porozumień z urzędami pracy. Zdecydowanie większe deficyty wolontariuszy przewiduje się w powiatowych centrach pomocy rodzinie w porównaniu do ośrodków pomocy społecznej. Spośród specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej największe potrzeby w dziedzinie zatrudnienia w 2018 r. prognozuje się głównie w przypadku: ogrzewalni, klubów samopomocy, osób zajmujących się obsługą mieszkań chronionych, środowiskowych domów samopomocy oraz dziennych domów pomocy. Znacznie mniejsze braki będą występować wśród kadry domów pomocy społecznej oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa.

W 2017 roku świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 124 520 osobom. Stanowiły one 2,7% ogółu ludności (w Polsce 3,7%).

Świadczenia pieniężne przyznano decyzją 76 992 osobom, natomiast niepieniężne 63 994 osobom. Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto 87 810 rodzin liczących 184 842 osoby. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 88,9% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 77,8%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 21 687 rodzin, tj. 21,9% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 18,8%). W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 8 935, a grupa objętych nimi osób liczyła 9 489. Liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy wyniosła 2 465, a grupa objętych nimi osób liczyła 2 532. Liczba zawartych projektów socjalnych wyniosła 197. Było nimi objętych 6 258 osób.

W całym 2017 roku na realizację świadczeń w ramach zadań zleconych gminom wydatkowano kwotę 7 549 650 zł, tj. o 24,4% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca najwyższe wydatki z tytułu realizacji zadań zleconych gminie poniesiono w podregionie rybnickim (2,34 zł). Najwyższy wskaźnik wystąpił w powiecie Świętochłowice (5,17 zł), natomiast w obrębie gmin w Gaszowicach (31,35 zł). W ramach realizacji wyżej wymienionych świadczeń najwięcej środków przeznaczono na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (4 599 807 zł) oraz przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki (1 800 297 zł).

Na realizację świadczeń z pomocy społecznej w ramach zadań własnych gmin w całym 2017 roku wydatkowano w województwie śląskim kwotę 507 334 173 zł, tj. o 1,0% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca największe wydatki zanotowano w podregionie katowickim (157,33 zł). Najwyższym wskaźnikiem wśród powiatów (211,00 zł) wyróżniły się Siemianowice Śląskie, posiadające jednocześnie status gminy i powiatu. W ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (190 688 557 zł), zasiłki stałe (94 179 698 zł) oraz zasiłki okresowe (67 892 804 zł).

Jeśli chodzi o zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin największy procentowy wzrost wydatków w latach 2016-2017 prognozowany jest w przypadku: sprawienia pogrzebu (o 13,0%), usług opiekuńczych (ogółem o 7,1%, w przypadku usług specjalistycznych o 9,1%), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (o 4,3%) oraz zapewnienia schronienia (o 4,2%).

Na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów w 2017 roku w województwie śląskim wydatkowano ogółem 1 341 697 zł. Zdecydowaną większość tej kwoty stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem (1 264 921 zł). Najwięcej, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, przeznaczono na ten cel w podregionie katowickim (0,54 zł), natomiast najmniej w tyskim (0,13 zł). Rozpatrując sytuację poszczególnych powiatów, można stwierdzić, że kwota ta była najwyższa w Chorzowie (1,44 zł), najniższa zaś w powiatach: mikołowskim, kłobuckim i Dąbrowie Górniczej, w których nie zanotowano z tego tytułu żadnych wydatków.

W ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem największy udział stanowiła „pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki” (922 095 zł) oraz „pomoc pieniężna na

usamodzielnienie” (182 053 zł). Jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w 2017 roku wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku wszystkich rodzajów świadczeń. W ślad za nim wzrosnąć ma także zapotrzebowanie na środki na ich wypłatę – w przypadku pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 33,7%, pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 30,6% oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 8,1%.

W minionym roku wartość środków przeznaczonych na sfinansowanie świadczeń przyznawanych w ramach pomocy cudzoziemcom wyniosła 76 776 zł, z czego 70 101 zł zostało przeznaczonych na „świadczenia pieniężne na utrzymanie” w ramach „pomocy dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy”. Natomiast na „wydatki związane z nauką języka polskiego” wydatkowano 6 675 zł w ramach „pomocy dla cudzoziemców z ochroną uzupełniającą”.

Jeśli chodzi o środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej, podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły największą potrzebę wzrostu środków w 2018 roku w ramach rozdziałów: 85203 – Ośrodki wsparcia (o 12,4%), 85228 – Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 12,1%) oraz 85220 – Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (o 10,0%).

Współpraca jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych może się odbywać m.in. poprzez zlecenie realizacji zadań podmiotom III sektora. W 2017 r. 36,3% OPS/PCPR zlecało zadania w trybie działalności pożytku publicznego, a 8,3% w trybie zamówień publicznych (dana jednostka mogła zlecać zadania w obu trybach). Do zadań najczęściej zleczanych przez JST należały: realizacja usług opiekuńczych (12,4%), prowadzenie placówki pomocy społecznej (12,0%) oraz zapewnienie specjalistycznych usług opiekuńczych (8,3%). Ogólna wartość środków przekazanych przez jednostki samorządu terytorialnego na realizację zleceń w trybie działalności pożytku publicznego wyniosła co najmniej 112,0 mln zł, a w trybie zamówień publicznych – nie mniej niż 10,9 mln zł. Na prowadzenie placówek pomocy społecznej wydatkowano minimum 55,7 mln zł, na świadczenie usług opiekuńczych - nie mniej niż 17,7 mln zł, natomiast koszt zapewnienia specjalistycznych usług opiekuńczych wyniósł co najmniej 3,4 mln zł. Prognozy wskazują, że w okresie 2017-2018 spadnie udział OPS/PCPR zlecających organizacjom pozarządowym realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego oraz wzrośnie analogiczny wskaźnik w obszarze zlecenia zadań w trybie zamówień publicznych. Mniejsza liczba ośrodków pomocy społecznej będzie zlecała realizację usług opiekuńczych, natomiast zwiększy się liczba OPS zlecających realizację specjalistycznych usług opiekuńczych. Liczba jednostek, które będą zlecać prowadzenie placówek pomocy społecznej nie powinna ulec znaczącym zmianom.

3. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Jak wskazują dane Głównego Urzędu Statystycznego liczba mieszkańców województwa śląskiego systematycznie maleje. Zjawisko depopulacji wynika głównie z małej liczby urodzeń, wysokiego wskaźnika zgonów, krótszej niż średnio w kraju przeciętnej długości trwania życia, ujemnego salda migracji (zagranicznych i międzywojewódzkich). Przeciwdziałać tym niekorzystnym zjawiskom można m.in. poprzez prowadzenie odpowiedniej polityki prorodzinnej i pronatalistycznej, w tym wdrażanie programów promujących dzietność i wspierających duże rodziny.

W ciągu ostatniej dekady nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w całej populacji województwa śląskiego. Osoby w zaawansowanym wieku częściej niż inne wymagają stałego wsparcia. Na koniec 2016 roku odsetek osób w wieku 80+ był w województwie śląskim nieznacznie niższy niż w całym kraju, jednak prognoza do roku 2050 wskazuje, że już około roku 2020 przekroczy średnią krajową. Ponadto zmianom ulega struktura gospodarstw domowych. Wpływa to na ograniczenie realizowanej dotychczas opieki wewnątrzrodzinnej oraz zwiększenie zapotrzebowania na usługi opiekuńcze świadczone przez nieformalne sieci wsparcia oraz wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne.

Konieczność zapewnienia opieki coraz liczniejszej populacji osób sędziwych powoduje gwałtowny wzrost wydatków publicznych. W 2017 r. odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS stanowiła ponad 1/3 ogółu środków przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin. W latach 2009-2017 kwota wydatków na ten cel wzrosła ponad 3-krotnie. Racjonalizacji wydatkowania środków przeznaczonych na zapewnienie opieki osobom starszym sprzyjać będzie utrzymanie ich możliwie długo w środowisku zamieszkania. Cel ten można osiągnąć m.in. dzięki rozwojowi usług opiekuńczych oraz upowszechnieniu teleopieki. Tymczasem w województwie śląskim w 2017 roku w przypadku usług opiekuńczych realizowanych w ramach zadań własnych gmin, przeciętna liczba świadczeń na osobę oraz przeciętna kwota świadczenia były niższe niż analogiczne wartości dla całego kraju.

Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim na koniec grudnia 2017 r. była najniższa od 2005 r. Z drugiej jednak strony długotrwałym bezrobociem dotknięta była ponad połowa ogółu bezrobotnych. Dobra sytuacja na rynku pracy sprzyja skupieniu działań na aktywizacji zawodowej osób długotrwale wykluczonych z rynku pracy, w szczególności z pomocą podmiotów ekonomii społecznej, takich jak: kluby integracji społecznej, centra integracji społecznej oraz spółdzielnie socjalne.

W 2016 r. w województwie śląskim odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był dość mocno zróżnicowany w poszczególnych częściach województwa. Jeszcze wyraźniej zróżnicowanie uwidaczniało się w przypadku odsetka mieszkańców korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa. Stąd też wynika ważny wniosek, by ewentualne wsparcie kierować w większej mierze do tych obszarów województwa, które charakteryzują się szczególnie niekorzystnymi wartościami wskaźników społeczno-demograficznych.

Warunkiem koniecznym prowadzenia działań na rzecz włączenia osób, rodzin i grup dotkniętych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zapewnienie właściwej sieci instytucjonalnej pomocy społecznej umożliwiającej utrzymanie lub przywrócenie niezależności i samodzielności. Tymczasem województwo śląskie odznacza się znacznymi różnicami w poziomie zasobów instytucjonalnych pomocy społecznej w ramach poszczególnych podregionów i powiatów. Ponadto z informacji przekazanych za pośrednictwem formularzy OZPS – edycja 2017/2018 wynika, że w 2017 r. występowały kolejki oczekujących do wielu rodzajów instytucji, w tym: domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy oraz mieszkań chronionych. Dane przekazane przez OPS-y oraz PCPR-y wskazują, że w 2018 roku będzie istniała potrzeba zwiększenia liczby klubów samopomocy, ogrzewalni, mieszkań chronionych, dziennych domów pomocy i środowiskowych domów samopomocy. Za priorytetowe należy zatem uznać wspieranie i prowadzenie działań mających na celu dostosowanie istniejącej bazy instytucjonalnej do zidentyfikowanych potrzeb.

Ponadto potrzebna jest współpraca i koordynacja działań podmiotów należących do sektorów: publicznego, prywatnego i społecznego. W 2017 roku województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się nieco wyższym udziałem jednostek organizacyjnych pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat. Jednak z organizacjami pozarządowymi współpracowało tylko nieco więcej niż połowa OPS i PCPR. Również zlecenie organizacjom pozarządowym realizacji zadań w trybie działalności pożytku publicznego lub też w trybie zamówień publicznych należało w województwie śląskim do rzadkości.

Odpowiednia liczebność oraz właściwa struktura zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ma duże znaczenie dla skutecznej realizacji ich zadań. Tymczasem w 2017 roku nadal wiele ośrodków pomocy społecznej nie spełniało ustawowych wymogów dotyczących zatrudnienia pracowników socjalnych. Dotyczyło to zarówno wymogu liczby ludności/środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego, jak i zatrudniania minimum 3 pracowników socjalnych.

Współczesny model pomocy społecznej i pracy socjalnej stawia przed pracownikami służb społecznych coraz szersze i coraz bardziej zróżnicowane wymagania profesjonalne. Umiejętność właściwego i pełnego zdiagnozowania sytuacji klientów oraz zaplanowania i przeprowadzenia adekwatnych działań pomocowych uwarunkowana jest posiadaniem wiedzy z zakresu różnych dziedzin nauki oraz specyficznych umiejętności i kompetencji. Dlatego też ważnym jest, by pracownikom jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej zapewnić możliwość bezpłatnego podnoszenia kwalifikacji.

Poziom kwalifikacji kadr ma szczególne znaczenie w przypadku aktywnych form i metod pracy prowadzących do wychodzenia z ubóstwa i wykluczenia społecznego. Województwo śląskie charakteryzuje się korzystnymi wskaźnikami liczby osób wspieranych wyłącznie w postaci pracy socjalnej oraz z użyciem kontraktów socjalnych. Mimo tego należy wzmacniać działania mające na celu dalsze wdrażanie i rozwijanie tego rodzaju form pracy z klientem.

W świetle powyższych informacji Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego rekomenduje:

1. Dostosowanie systemu wsparcia osób starszych do potrzeb starzejącego się społeczeństwa, m.in. poprzez rozwój: dobrej jakości usług opiekuńczych świadczonych przez profesjonalnie przygotowany personel, sąsiedzkich usług opiekuńczych, klubów samopomocy (w tym klubów seniora), sieci mieszkań wspomaganych i chronionych, sieci dziennych domów pomocy wyspecjalizowanych w pracy z osobami demencyjnymi/z chorobą Alzheimera oraz sieci rodzinnych domów pomocy, które wraz ze wzrostem populacji osób starszych przejmą część zadań związanych z zapewnieniem całodobowej opieki;
2. Rozszerzenie oferty usług socjalnych i prawnych pozwalających na wzmocnienie samodzielności i niezależności osób zależnych czemu sprzyjać będą: rozbudowa i modernizacja placówek, promowanie i rozwijanie specjalistycznego poradnictwa oraz podmiotów reintegracyjnych;
3. Wsparcie opiekunów faktycznych (rodzinnych i nieformalnych) osób zależnych, m.in. poprzez rozwój opieki wytchnieniowej, w tym placówek środowiskowych oraz instytucji całodobowej opieki krótkoterminowej;
4. Upowszechnienie teleopieki będącej jednym ze sposobów utrzymania w środowisku osób o zmniejszonej samodzielności, a co za tym idzie obniżenia kosztów wynikających z zapewnienia opieki całodobowej;
5. Dalsze wdrażanie programów wsparcia dużych rodzin, w tym programu *Śląskie dla rodziny – Karta Dużej Rodziny*;
6. Rozwijanie i wdrażanie aktywnych form i metod pracy prowadzących do wychodzenia z ubóstwa i wykluczenia społecznego tak, aby praca socjalna stała się głównym zadaniem służb społecznych, a wypłata świadczeń stanowiła tylko uzupełnienie tych działań;
7. Rozwój form wsparcia adekwatnych do potrzeb osób długotrwale bezrobotnych, w szczególności z wykorzystaniem podmiotów ekonomii społecznej, w tym: klubów integracji społecznej, centrów integracji społecznej oraz spółdzielni socjalnych;
8. Kierowanie dodatkowego wsparcia do instytucji publicznych i organizacji pozarządowych działających na terenach charakteryzujących się szczególnie niekorzystnymi wartościami wskaźników społeczno-demograficznych;
9. Podejmowanie działań sprzyjających wyrównywaniu różnic pomiędzy poszczególnymi podregionami oraz obszarami miejskimi i wiejskimi w dostępie do infrastruktury pomocy społecznej oraz dostosowanie jej do zidentyfikowanych potrzeb;
10. Dostosowanie do obowiązujących standardów liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej;
11. Zapewnienie możliwości bezpłatnego podwyższania kwalifikacji pracowników pomocy i integracji społecznej, szczególnie wśród podmiotów, które dotychczas nie korzystały z tego rodzaju wsparcia lub korzystały z niego w niewielkim stopniu;
12. Monitorowanie potrzeb szkoleniowych kadr pomocy i integracji społecznej;
13. Promocję wolontariatu, szczególnie na rzecz wsparcia osób starszych i/lub niepełnosprawnych;
14. Budowanie partnerskich relacji pomiędzy instytucjami pomocy społecznej i organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w szczególności poprzez zlecenie tego rodzaju podmiotom

prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz realizacji innych zadań publicznych;

15. Rozwój i pluralizację usług społecznych poprzez wspieranie podmiotów należących do sektora ekonomii społecznej, czemu sprzyjać będzie m.in. stosowanie w ramach zamówień publicznych aspektów społecznych, w tym klauzul społecznych;
16. Monitorowanie polityki społecznej w regionie, w tym prowadzenie badań nad poziomem, warunkami i jakością życia rodzin;
17. Doskonalenie narzędzi badawczych, które pozwolą na bardziej precyzyjne określanie potrzeb występujących w obszarze pomocy i integracji społecznej;
18. Wykorzystanie i wdrożenie doświadczeń i dobrych praktyk wypracowanych w związku z realizacją projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.

4. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA

4.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej

Powierzchnia

Powierzchnia województwa śląskiego wynosi 12 333 km², co stanowi 3,9% powierzchni kraju. Pod względem terytorialnym region klasyfikuje się na 14. miejscu spośród wszystkich województw w Polsce⁴. Mniejszą powierzchnią charakteryzują się tylko województwa: świętokrzyskie i opolskie.

Podział administracyjny

Region składa się ze 167 gmin, w tym 49 miejskich, 22 miejsko-wiejskich oraz 96 wiejskich. Gminy te tworzą 36 powiatów, w tym 19 grodzkich (miasta na prawach powiatu) oraz 17 ziemskich. Województwo śląskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym jest więcej powiatów grodzkich niż powiatów ziemskich⁵.

Dla celów statystyki regionalnej województwo zostało podzielone na 8 podregionów:⁶

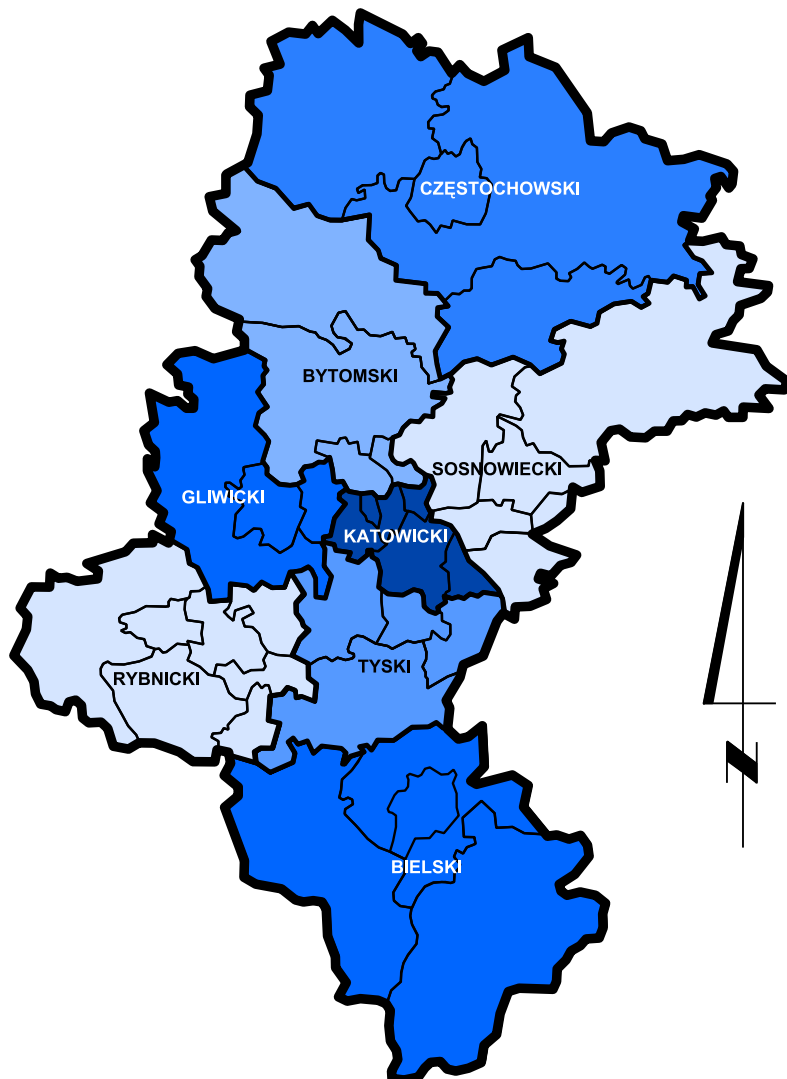
1. **bielski** – obejmujący powiaty: bielski, cieszyński, żywiecki, m. Bielsko-Biała;
2. **bytomski** – obejmujący powiaty: lubliniecki, tarnogórski, m. Bytom, m. Piekary Śląskie;
3. **częstochoowski** – obejmujący powiaty: częstochoowski, kłobucki, myszkowski, m. Częstochowa;
4. **gliwicki** – obejmujący powiaty: gliwicki, m. Gliwice, m. Zabrze;
5. **katowicki** – obejmujący powiaty: m. Chorzów, m. Katowice, m. Mysłowice, m. Ruda Śląska, m. Siemianowice Śląskie, m. Świętochłowice;
6. **rybnicki** – obejmujący powiaty: raciborski, rybnicki, wodzisławski, m. Jastrzębie-Zdrój, m. Rybnik, m. Żory;
7. **sosnowiecki** – obejmujący powiaty: będziński, zawierciański, m. Dąbrowa Górnicza, m. Jaworzno, m. Sosnowiec;
8. **tyiski** – obejmujący powiaty: mikołowski, pszczyński, bieruńsko-lędziński, m. Tychy.

⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>

⁵ Ibidem.

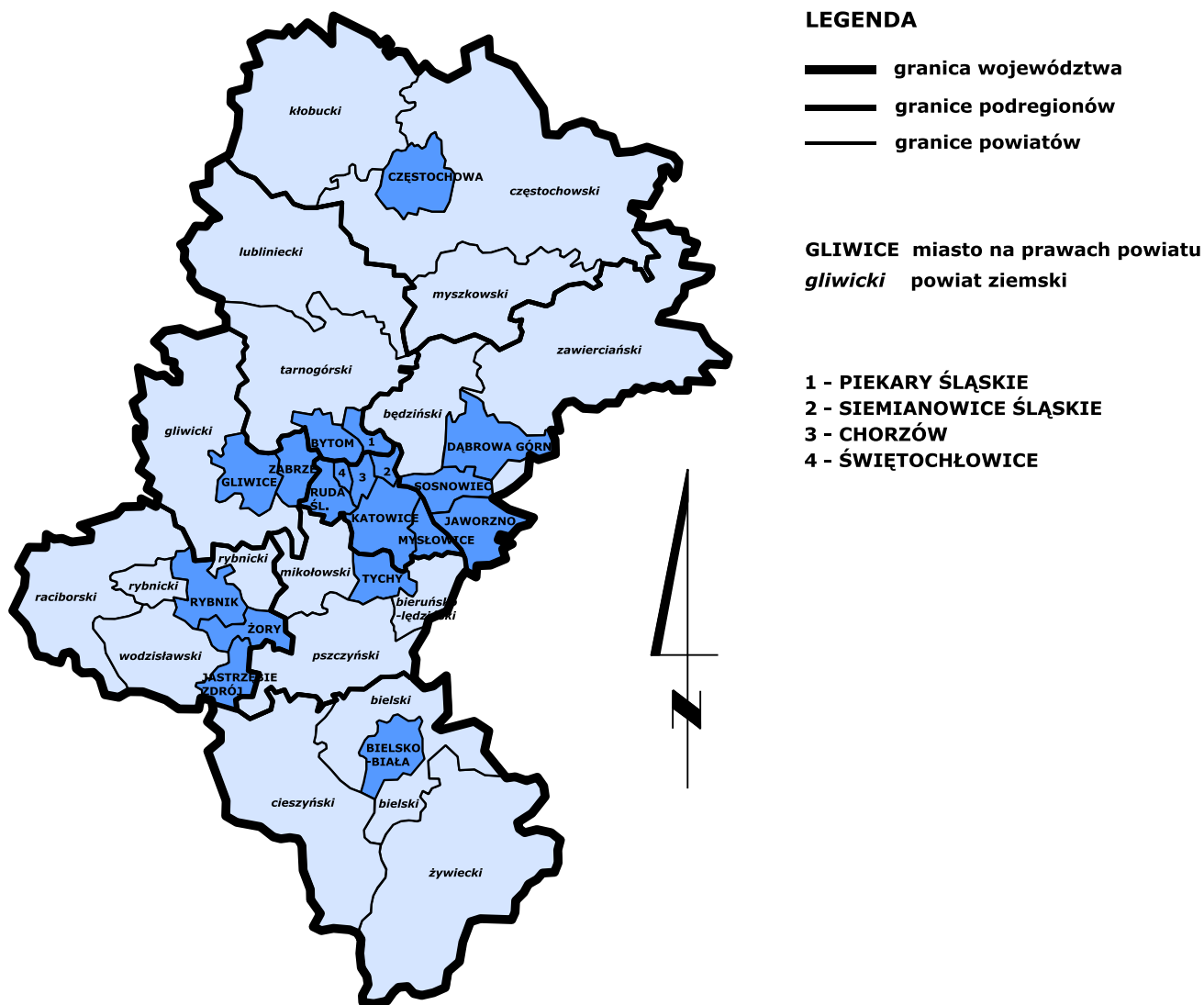
⁶ Ibidem.

Mapa 1. Podział województwa śląskiego na podregiony.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Mapa 2. Podział województwa śląskiego na powiaty.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Liczba ludności

Według stanu na koniec grudnia 2016 r. województwo śląskie zamieszkiwały 4 559 164 osoby, które stanowiły 11,9% ludności kraju. Pod względem liczby mieszkańców zajmowało ono drugie miejsce w Polsce (zaraz po województwie mazowieckim). Liczba ludności województwa śląskiego systematycznie maleje. W latach 2015-2016 spadek wyniósł 11 683 osoby (0,3%), natomiast w latach 2000-2016 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 199 780 osób (-4,2%). Do roku 2035

prognozowane jest dalsze zmniejszanie się liczby ludności. W tymże roku ma ona wynieść 4 107 861 osób, tj. o 9,9% mniej niż w roku 2016⁷.

Gęstość zaludnienia

Znaczna liczba ludności skoncentrowana na stosunkowo niedużym obszarze skutkuje dużą gęstością zaludnienia. W 2016 roku wynosiła ona 370 osób/km² i była najwyższa spośród wszystkich województw w Polsce. Dla porównania wartość tego wskaźnika dla całego kraju kształtowała się na poziomie 123 osób/km². Prognozowany dla województwa śląskiego spadek liczby ludności spowoduje zmniejszenie gęstości zaludnienia do 333 osób/km² w 2035 roku⁸.

Struktura ludności wg wieku

Ważnym czynnikiem mającym wpływ na politykę społeczną jest struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku. W województwie śląskim w 2016 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wynosił 16,8% (w Polsce – 17,9%). Na przestrzeni lat 2005-2016 daje się zauważyć znaczący spadek zarówno liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w strukturze ludności. Liczba osób w wieku 0-17 lat spadła w tym okresie o 117 891 (z 885 181 do 767 290) tj. o 13,3%. Prognoza ludności do roku 2035 przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Szacuje się, że liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 170 131 (-22,2%), do poziomu 597 159. Ich udział w ogólnej liczbie ludności będzie wynosił 14,5%, co oznacza spadek o 2,3 punktu proc. w stosunku do roku 2016⁹.

W województwie śląskim w 2016 roku udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) kształtował się na poziomie 61,8% (w Polsce – tak samo). W latach 2005-2016 liczba osób w wieku produkcyjnym zmalała (z 3 063 102 do 2 818 424 tj. o 8,0%), a także spadł ich udział w strukturze ludności (z 62,5% do 61,8%). Prognoza GUS do roku 2035 przewiduje, że liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 309 688 tj. o 11,0%. Udział ludności należącej do tej kategorii ma wynieść w 2035 roku 61,1%, co oznacza spadek o 0,7 punktu proc. w stosunku do roku 2016¹⁰.

W 2016 roku odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+ lat) osiągnął w województwie śląskim poziom 21,4% (w Polsce – 20,2%). W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii ludności. W latach 2005-2016 liczba osób wzrosła o 235 958 (z 737 492 do 973 450) tj. o 24,2%, a udział zwiększył się o 5,3 punktu proc. Prognoza ludności do 2035 roku przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Liczba osób należących do kategorii

⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

wiekowych 60+/65+ zwiększy się o kolejne 28 516, do poziomu 1 001 966, a ich udział wyniesie 24,4%, co oznacza wzrost o 3,0 punktu proc. w odniesieniu do roku 2016¹¹.

Wskaźnik obciążenia demograficznego

Opisane powyżej tendencje będą skutkowały w przyszłości wzrostem wskaźnika obciążenia demograficznego¹². Jego wartość, która w 2016 roku wyniosła w województwie śląskim 61,8 (w Polsce 61,7), zgodnie z obliczeniami GUS, w 2035 roku osiągnie 63,7 i będzie wyższa od średniej krajowej prognozowanej na 61,6¹³. Wzrost liczby osób starszych spowoduje zwiększenie zapotrzebowania na opiekę. Jako osoby wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia traktowane są osoby mające przynajmniej 80 lat¹⁴. Na koniec 2016 roku w województwie śląskim takich osób było 185 090. Stanowiły one 4,1% ogółu ludności (w Polsce 4,2%). Prognoza do roku 2035 wskazuje na stały wzrost udziału osób w wieku 80+. Na koniec tego okresu będzie on wynosił w województwie śląskim 8,4%, natomiast w całej Polsce 7,9%¹⁵.

Struktura ludności wg miejsca zamieszkania

Na koniec 2016 roku tereny miejskie województwa śląskiego zamieszkiwało 3 510 034 osób (77,0% ludności), natomiast tereny wiejskie 1 049 130 osób (23,0% ludności). Wysoki udział ludności zamieszkującej miasta (średnia dla Polski to 60,2%) jest cechą charakterystyczną województwa śląskiego wyraźnie odróżniającą go od pozostałych regionów. Systematycznie obserwowany jest jednak spadek wartości tego wskaźnika – między 2015 a 2016 rokiem o 0,1 punktu proc., natomiast w latach 2005-2016 o 1,7 punktu proc.¹⁶.

Urodzenia żywe

W latach 2005-2016 liczba urodzeń żywych podlegała w województwie śląskim silnym wahaniom. Najwyższą liczbą urodzeń cechował się rok 2009, w którym na świat przyszło 47 860 dzieci, natomiast najniższą rok 2005 z liczbą urodzeń wynoszącą 40 763. W 2016 roku zanotowano 1 131 urodzeń więcej niż w poprzednim roku - 42 742 urodzeń żywych (wobec 41 611 w roku 2015). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba urodzeń w województwie śląskim w 2016 roku wyniosła 9,4 i była niższa od średniej krajowej wynoszącej 9,9¹⁷.

¹¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹² Ludność w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjnym oraz poprodukcyjnym) na 100 osób w wieku produkcyjnym.

¹³ Dla wieku emerytalnego 60+/65+.

¹⁴ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, [w:] *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

¹⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

Zgony ogółem

W latach 2005-2015 w zakresie liczby zgonów w województwie śląskim dało się zaobserwować zasadniczo trend rosnący. Najniższą liczbą zgonów cechował się rok 2005 (46 315), natomiast najwyższą rok 2015 (50 421). W 2016 roku zanotowano 48 958 zgonów. Wskaźnik zgonów na 1000 ludności kształtował się w 2016 roku na poziomie 10,7 i był wyższy od ogólnopolskiego, który wyniósł 10,1¹⁸.

Zgony niemowląt

Generalnie w kwestii zgonów niemowląt (dzieci w wieku poniżej 1 roku życia) w województwie śląskim w latach 2005-2016 możemy zauważyć tendencję spadkową (z niewielkimi wahaniami). Jednak w całym tym okresie region osiągał wskaźniki znacznie mniej korzystne od ogólnopolskich. Najwyższą liczbą zgonów cechował się rok 2009 (344), natomiast najniższą rok 2016 (190). Wskaźnik zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych kształtował się w województwie śląskim w 2016 roku na poziomie 4,4, podczas gdy w całym kraju jego wartość wyniosła średnio 4,0¹⁹.

Przeciętna długość trwania życia

Według danych GUS w 2016 roku kobiety w województwie śląskim żyły przeciętnie 80,9 lata, natomiast mężczyźni 73,5 roku. Wartości te były niższe od średnich dla kraju, wynoszących odpowiednio: 81,9 lat i 73,9 lat. Korzystną tendencją, którą można było zaobserwować w latach 2005-2016, był systematyczny wzrost przeciętnej długości trwania życia (bez 2015 roku). W stosunku do roku 2005 kobiety w województwie śląskim żyły przeciętnie dłużej o 3,4 roku, natomiast mężczyźni o 3 lata. W 2016 roku w przypadku mężczyzn niższe niż w województwie śląskim wskaźniki przeciętnej długości życia osiągnęli mieszkańcy województw: łódzkiego, warmińsko-mazurskiego i lubuskiego, zaś w przypadku kobiet - łódzkiego²⁰.

Przyrost naturalny

Duży wpływ na zmiany w zakresie liczby ludności ma poziom przyrostu naturalnego, definiowanego jako różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie. W województwie śląskim w latach 2005-2015 dodatni przyrost naturalny zanotowano tylko w roku 2010 (95 osób). W 2016 roku liczba zgonów przewyższyła liczbę urodzeń o 6 216, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dało wskaźnik na poziomie -1,4 (dla całego kraju wartość ta wyniosła - 0,2)²¹.

¹⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

Migracje zagraniczne²²

Oprócz przyrostu naturalnego wpływ na zmianę liczby ludności ma również poziom migracji zagranicznych i międzywojewódzkich. W latach 2005-2016 systematycznie notowano ujemne saldo migracji zagranicznych. W 2006 roku jego wartość była najniższa i wyniosła -8 521 osób, zaś w 2016 roku odnotowano wartość najkorzystniejszą -1 128. W przeliczeniu na 1000 ludności wskaźnik salda migracji zagranicznych kształtował się na poziomie -0,2. Dla porównania, analogiczna miara dla całego kraju osiągnęła wartość 0,0²³.

Migracje międzywojewódzkie

Podobnie jak migracje zagraniczne, również migracje międzywojewódzkie w województwie śląskim cechuje ujemne saldo. W latach 2005-2015 najwyższą jego wartość zanotowano w roku 2013 (-3 880 osób), natomiast najniższą w roku 2008 (-2 917 osób). W roku 2016 było to -3 428 osób²⁴.

Małżeństwa

W latach 2005-2016 liczba zawieranych małżeństw wykazywała w województwie śląskim silne wahania. Najwyższą liczbą zawartych związków małżeńskich cechował się rok 2009 (31 209), natomiast najniższą rok 2015 (22 338). W 2016 roku zawarto 22 970 związków małżeńskich. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba małżeństw zawartych w województwie śląskim w 2016 roku wyniosła 5,0 i była analogiczna ze średnią dla kraju²⁵.

Separacje

Dostępne dane dotyczące liczby orzeczonych separacji obejmują lata 2010-2016. W ciągu ostatnich 6 lat liczba separacji spadała. W 2016 roku w województwie śląskim orzeczono 250 separacji. Dla porównania w roku 2015 było ich 275. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców liczba separacji orzeczonych w województwie śląskim w 2016 roku wyniosła 0,5 i była wyższa do średniej krajowej wynoszącej 0,4²⁶.

²² GUS zrezygnował z udostępniania wartości liczbowych dot. migracji zagranicznych za 2015 rok (podanie tych wartości nie było możliwe i celowe).

²³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

²⁴ Ibidem.

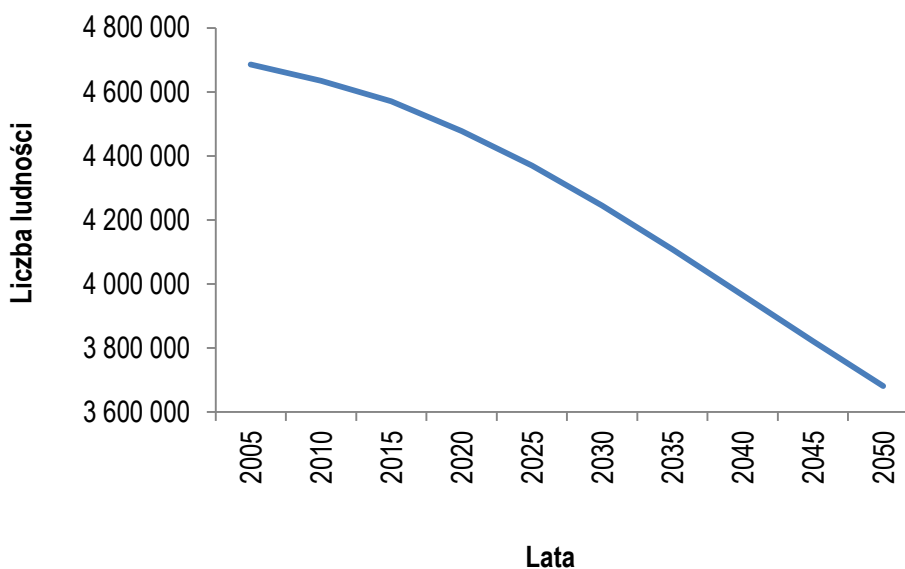
²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

Rozwody

W województwie śląskim w latach 2005-2016 liczba prawomocnie orzeczonych rozwodów wykazywała pewne wahania. Najwyższą liczbą rozwodów cechował się rok 2006 (10 718), natomiast najmniejszą ich liczbę zanotowano w 2016 roku - 8 185 rozwodów. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba rozwodów orzeczonych w województwie śląskim w 2016 roku wyniosła 1,8 i była wyższa od średniej dla kraju (1,7)²⁷. Do głównych przyczyn orzekania rozwodów należały: niezgodność charakterów (2 089 rozwodów), nadużywanie alkoholu (1 138 rozwodów), nieporozumienia na tle finansowym (1 112 rozwodów), niedochowanie wierności małżeńskiej (1 037 rozwodów), naganny stosunek do członków rodziny (939 rozwodów) oraz dłuższa nieobecność (477 rozwodów)²⁸. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2016 roku w województwie śląskim 58,2% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi²⁹.

Wykres 1. Liczba ludności – prognoza dla województwa śląskiego na lata 2005-2050.

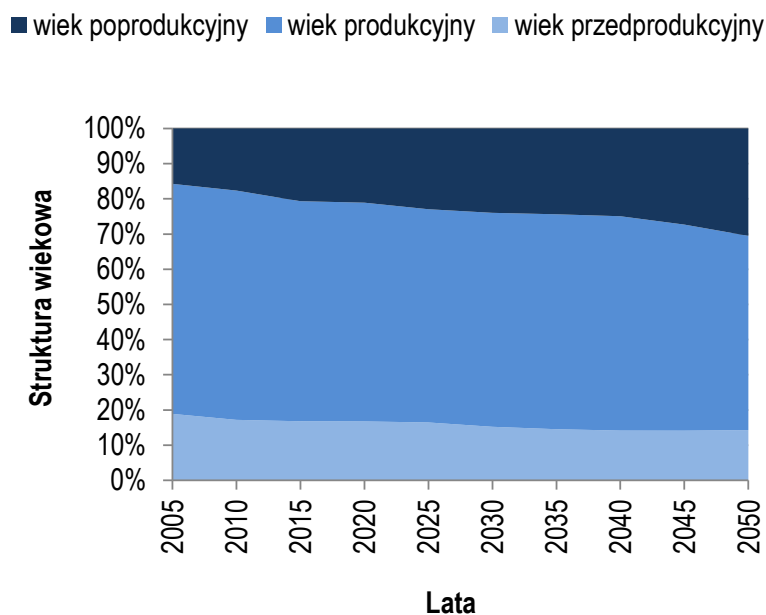
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

²⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

²⁸ Łącznie z innymi przyczynami (dane małżeństwo mogło być rozwiązane z więcej niż jednego powodu).

²⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

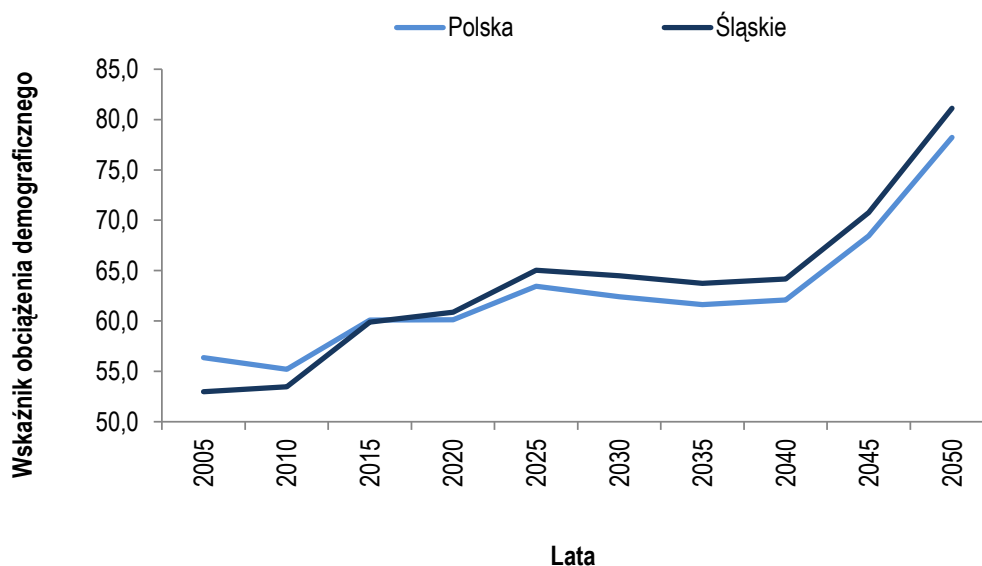
Wykres 2. Struktura wiekowa ludności* - prognoza dla Polski i województwa śląskiego w latach 2005-2050.

* Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/60) i poprodukcyjnym (60+/65+).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

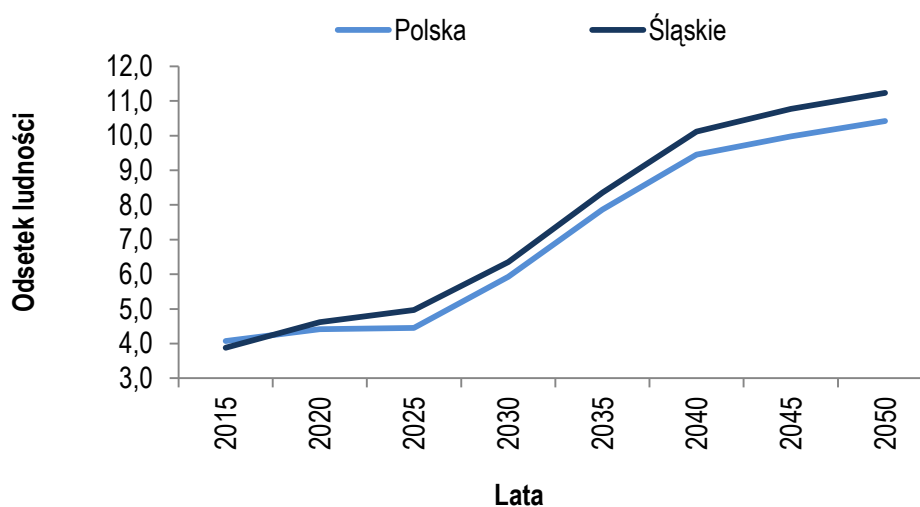
Wykres 3. Wskaźnik obciążenia demograficznego* - prognoza dla Polski i województwa śląskiego w latach 2005-2050.

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

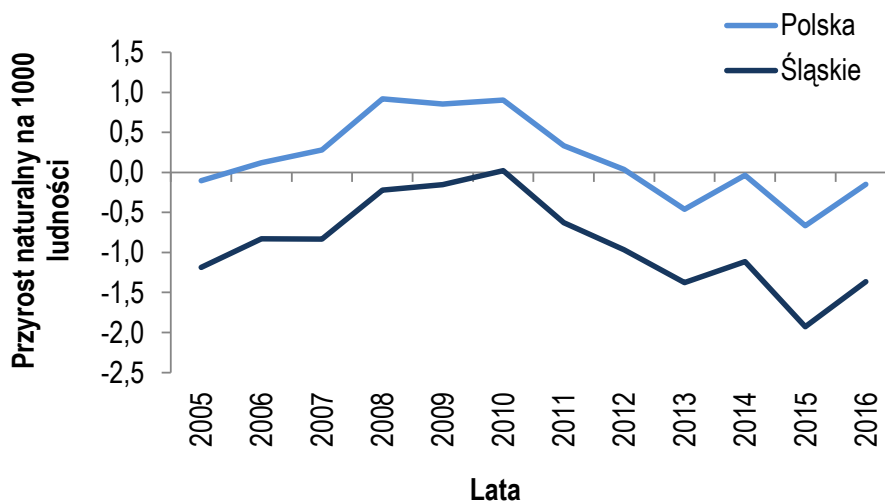
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 4. Odsetek ludności w wieku 80 lat i więcej - województwo śląskie i Polska w latach 2015-2050.

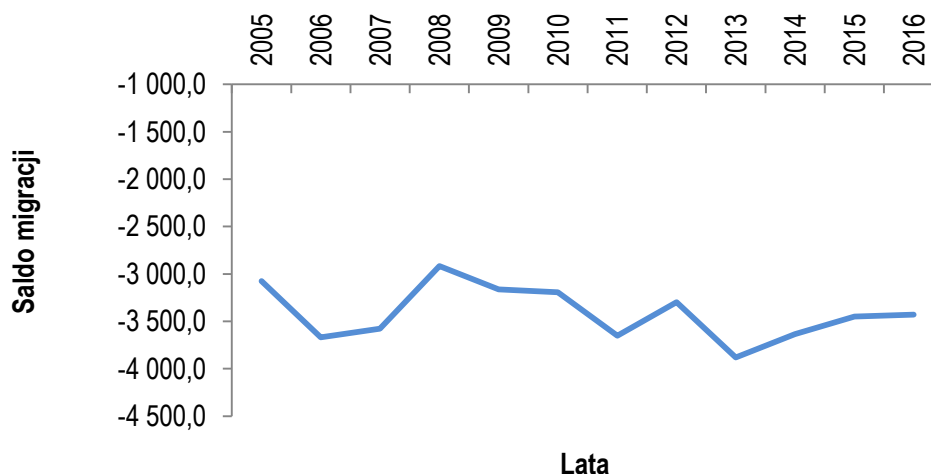

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, lata 2005-2016.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 6. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały - województwo śląskie, lata 2005-2016.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

4.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej

4.2.1. Dochody i wydatki gospodarstw domowych

Dochód rozporządzalny

Jest to suma bieżących dochodów gospodarstw domowych z poszczególnych źródeł pomniejszona o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych płacone przez płatnika w imieniu podatnika (od dochodów z pracy najemnej oraz od niektórych świadczeń z ubezpieczenia społecznego i świadczeń pozostałych), o podatki od dochodów z własności, podatki płacone przez osoby pracujące na własny rachunek, w tym przedstawiciele wolnych zawodów i osób użytkujących gospodarstwo indywidualne w rolnictwie oraz o składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne. W skład dochodu rozporządzalnego wchodzi dochody pieniężne i niepieniężne, w tym spożycie naturalne (towary lub usługi konsumpcyjne pobrane na potrzeby gospodarstwa domowego z gospodarstwa indywidualnego bądź z prowadzonej działalności gospodarczej na własny rachunek - rolniczej i pozarolniczej) oraz towary i usługi otrzymane bezpłatnie. Dochód rozporządzalny jest przeznaczony na wydatki oraz przyrost oszczędności³⁰.

³⁰ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/63,pojecie.html> [dostęp: 30.05.2016 r.].

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę wyniósł w województwie śląskim w 2016 roku 1 513 zł i był nieco wyższy niż w Polsce (1 475 zł). W stosunku do 2015 roku zanotowano jego wzrost o 93 zł, tj. o 6,2%. Z kolei przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę kształtowały się na poziomie 1 202 zł. W tym przypadku także zanotowano poziom wyższy od średniej dla całej Polski (1 132 zł). Wzrost przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w stosunku do 2015 roku wyniósł 66 zł, tj. 5,5%³¹.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Jest to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą³².

Według danych GUS w 2016 roku, w województwie śląskim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 4 295 zł i było wyższe od średniej dla Polski o 4 zł (0,1%). W stosunku do roku 2015 zanotowano wzrost jego wysokości o 74 zł (1,7%)³³.

ŚWIADCZENIA WYPŁACANE Z POZAROLNICZEGO SYSTEMU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Emerytura

To świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnia warunki uprawniające do emerytury z ubezpieczenia społecznego, tzn.

- 1) osiągnął wiek emerytalny - zróżnicowany w zależności od płci, zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze,
- 2) ma odpowiedni okres składkowy i nieskładkowy.

Wysokość emerytury dla osób, które urodziły się przed rokiem 1949 określona jest przez staż pracy i wysokość zarobków w wybranych okresach pracy. Dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które przystąpiły do Otwartego Funduszu Emerytalnego lub, które nie są członkami OFE i nie spełniły warunków do emerytury na dotychczasowych zasadach wysokość emerytury jest uzależniona od wysokości kapitału zgromadzonego na indywidualnym koncie ubezpieczonego. Warunki nabywania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez MON, MSWiA oraz MS, a także

³¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

³² Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/693,pojecie.html> [dostęp: 30.05.2016 r.].

³³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

wysokości tych świadczeń, uregulowane są odrębnie (ustawa z 23 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych)³⁴.

Przeciętna miesięczna emerytura z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim w 2017 roku 2 645 zł i była wyższa od średniej krajowej o 391 zł (14,8%). W porównaniu z rokiem 2016 wartość tego świadczenia zwiększyła się o 55 zł, tj. o 2,1%³⁵.

Renta z tytułu niezdolności do pracy

To świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnił łączne następujące warunki:

- 1) jest niezdolny do pracy,
- 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy,
- 3) niezdolność do pracy powstała w okresach określonych przepisami, ale nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

Orzeczenie niezdolności do pracy całkowite lub częściowe dokonywane jest przez lekarza-orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych lub lekarza-rzeczoznawcę Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego³⁶.

Przeciętna miesięczna renta z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych kształtowała się w województwie śląskim w 2017 roku na poziomie 2 119 zł. Średnia dla całego kraju, wynosząca 1 710 zł, była niższa o 409 zł (19,3%). Na przestrzeni lat 2016-2017 zanotowano wzrost przeciętnej renty z tytułu niezdolności do pracy o 102 zł (4,8%)³⁷.

Renta rodzinna

To świadczenie pieniężne przysługujące uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki do uzyskania jednego z tych świadczeń, a także pobierała zasiłek lub świadczenie przedemerytalne. Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna³⁸.

³⁴ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/85,pojecie.html> [dostęp: 30.05.2016 r.].

³⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

³⁶ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/425,pojecie.html> [dostęp: 30.05.2016 r.].

³⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

³⁸ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/426,pojecie.html> [dostęp: 30.05.2016 r.].

Wysokość przeciętnej renty rodzinnej z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim na koniec 2017 roku 2 371 zł. Była to kwota o 420 zł (17,7%) wyższa od średniej dla całego kraju. W porównaniu z poprzednim rokiem jej wysokość wzrosła o 41 zł (1,7%)³⁹.

ŚWIADCZENIA WYPŁACANE Z ROLNICZEGO SYSTEMU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Statystyki GUS nie zawierają szczegółowych danych na temat poszczególnych świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego. Przeciętna wysokość wszystkich świadczeń wypłacanych rolnikom indywidualnym wyniosła w województwie śląskim w 2017 roku 1 391 zł i była wyższa o 191 zł (13,7%) od analogicznej wartości dla całego kraju. W porównaniu z rokiem 2016 kwota przeciętnego świadczenia wzrosła o 1 zł (0,1%)⁴⁰.

4.2.2. Zagrożenie ubóstwem

Do oceny zasięgu ubóstwa wykorzystuje się miernik zwany stopą ubóstwa lub wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem. Oblicza się go jako iloraz liczby jednostek (gospodarstw domowych lub osób) ubogich do liczby jednostek w całej populacji. Podawany w procentach mówi on, jaki jest odsetek ubogich w danej populacji⁴¹.

Poziom ubóstwa można określać w sposób subiektywny lub obiektywny. Przykładem podejścia subiektywnego jest metoda „lejdejska” (*Leyden Poverty Line*). Upraszczając można stwierdzić, że podstawą do wyznaczenia subiektywnych granic ubóstwa w metodzie LPL są opinie badanych gospodarstw dotyczące ich potrzeb w zakresie dochodów, a granice ubóstwa dla określonego typu gospodarstw domowych odpowiadają w przybliżeniu poziomowi dochodów deklarowanych przez respondentów jako „ledwo wystarczające”⁴².

W podejściu obiektywnym gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie (zagrożone ubóstwem), jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa⁴³.

Przy dokonywaniu pomiaru ubóstwa w sposób obiektywny wykorzystywane są granice względne (relatywne) lub absolutne. W podejściu względnym ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności - nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych grup ludności. Za ubogie uznaje się osoby i rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych członków danego

³⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 17.

⁴² Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2010 r.*, s. 2.

⁴³ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 16.

społeczeństwa⁴⁴. W podejściu absolutnym ubogie są te gospodarstwa domowe, które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe⁴⁵. Nie ma przy tym znaczenia, na jakim poziomie żyją oraz jak liczne są bardziej zamożne warstwy społeczeństwa. Przykładami granic absolutnych są ustawowa granica ubóstwa oraz minimum egzystencji.

Ubóstwo relatywne

Główny Urząd Statystyczny stosuje granicę relatywną, definiowaną jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych⁴⁶. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie śląskim w 2016 roku 10,3% (w Polsce 13,9%). W stosunku do 2015 roku zanotowano spadek wartości tego wskaźnika o 0,4 punktu proc.⁴⁷.

Ubóstwo ustawowe

Granica ubóstwa ustawowego jest definiowana jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej⁴⁸. Od 1 października 2015 r. dla osoby samotnie gospodarującej jest to kwota 634 zł, zaś dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym – 514 zł.

Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 2016 roku w województwie śląskim 9,0% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 12,7%). W stosunku do roku 2015 wartość tego wskaźnika wzrosła o 1,2 punktu proc.⁴⁹.

Ubóstwo skrajne (minimum egzystencji)

Jest ustalane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Stanowi model zaspakajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na bardzo niskim poziomie. Koszyk minimum biologicznego określa praktycznie najniższy standard życia, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W przeciwieństwie do minimum socjalnego w koszyku minimum egzystencji ujmuje się tylko wydatki na towary i usługi umożliwiające tzw. „przeżycie”. Zalicza się do nich wyżywienie oraz potrzeby mieszkaniowe. Kwestia utrzymania więzi społecznych – bardzo ważna w modelu minimum socjalnego – nie jest w tym przypadku uwzględniona. Podobnie rzecz się ma

⁴⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2011 r.*, s. 3.

⁴⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2012 r.*, s. 12.

⁴⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 16.

⁴⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>.

⁴⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 17.

⁴⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>.

z takimi obszarami potrzeb, jak: rekreacja, transport, łączność czy uczestnictwo w kulturze. W związku z tym minimum egzystencji uznawane jest za dolną granicę obszaru ubóstwa⁵⁰.

Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w województwie śląskim w 2016 roku udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 3,0%. Dla całego kraju wskaźnik ten wynosił 4,9%. W stosunku do 2015 roku zanotowano spadek jego wartości o 0,4 punktu proc.⁵¹.

4.2.3. Przestępczość

W województwie śląskim w 2016 roku w zakończonych postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 105 799 przestępstw. Ich liczba w przeliczeniu na 10 tys. ludności wyniosła 232,1 (w Polsce 194,7). W stosunku do 2015 roku liczba przestępstw spadła o 11 364, czyli o 9,7%. Wśród ogółu tego rodzaju czynów największy udział miały przestępstwa: o charakterze kryminalnym (61,8%), przeciwko mieniu (52,0%) i o charakterze gospodarczym (26,3%). Zdecydowanie mniejszy odsetek stanowiły natomiast przestępstwa drogowe (8,0%), przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności (3,9%), przeciwko rodzinie i opiece (3,1%) oraz życiu i zdrowiu (2,7%)⁵². Wskaźnik wykrywalności sprawców w województwie śląskim w 2016 roku wyniósł 70,6% (w Polsce 66,5%) i był wyższy niż rok wcześniej o 2,2 punktu proc.⁵³.

4.2.4. Rynek pracy

Liczba bezrobotnych ogółem

Dane o liczbie bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne, zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj.: Dz.U. z 2017 roku, poz. 1065). W województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2017 roku, liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 94 687 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 25 294 osoby, tj. o 21,1%. W całym kraju analogiczny wskaźnik wyniósł średnio 19,0%⁵⁴.

⁵⁰ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Badania nad poziomem i strukturą zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2008 r.*, Warszawa 2009 r., s. 1.

⁵¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>.

⁵² Odsetki nie sumują się do 100%, gdyż dane przestępstwo mogło zostać zakwalifikowane do więcej niż jednej kategorii.

⁵³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁵⁴ Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>; Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej *Bezrobocie rejestrowane w Polsce – raport miesięczny – grudzień 2016 rok*.

Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia jest definiowana jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo⁵⁵. Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2017 r., kształtowała się na poziomie 5,2% (w Polsce 6,6%). Rok wcześniej wskaźnik ten wynosił 6,6%, co oznacza spadek o 1,4 punktu proc.⁵⁶.

Osoby bezrobotne z prawem do zasiłku

Na koniec grudnia 2017 r. w województwie śląskim prawo do zasiłku posiadały 12 884 osoby. Stanowiły one 13,6% ogółu bezrobotnych (w Polsce 14,8%). W porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku wartość analizowanego wskaźnika wzrosła o 0,1 punktu proc.⁵⁷.

Osoby długotrwale bezrobotne

Według *ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy⁵⁸. W województwie śląskim na koniec grudnia 2017 r. długotrwale bezrobotnym dotkniętym było 49 135 osób. Stanowiły one 51,9% ogółu bezrobotnych. Rok wcześniej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 53,3%, co oznacza spadek o 1,4 punktu proc.⁵⁹.

⁵⁵ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, *Informacja o bezrobotnych i poszukujących pracy w marcu 2016 r.*, Warszawa 2014, s. 5.

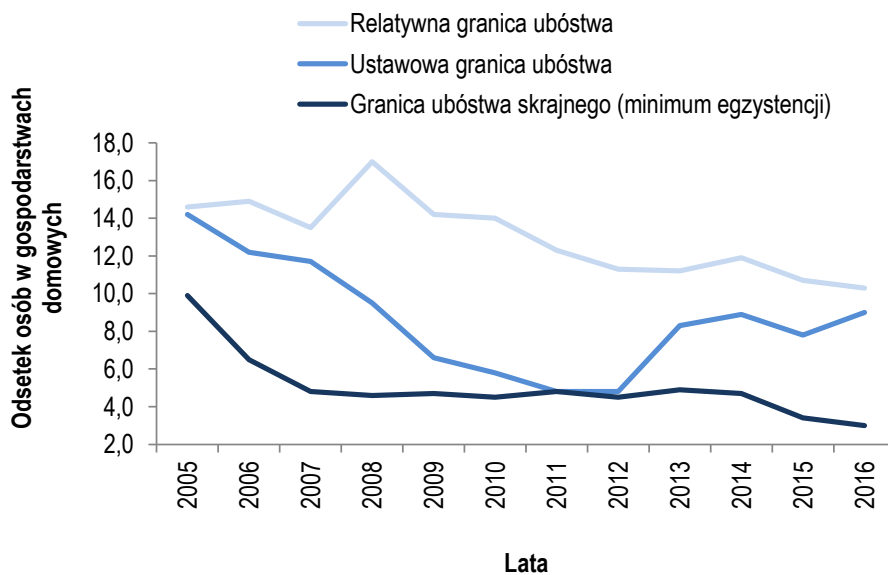
⁵⁶ Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>; *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁵⁷ Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>.

⁵⁸ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>.

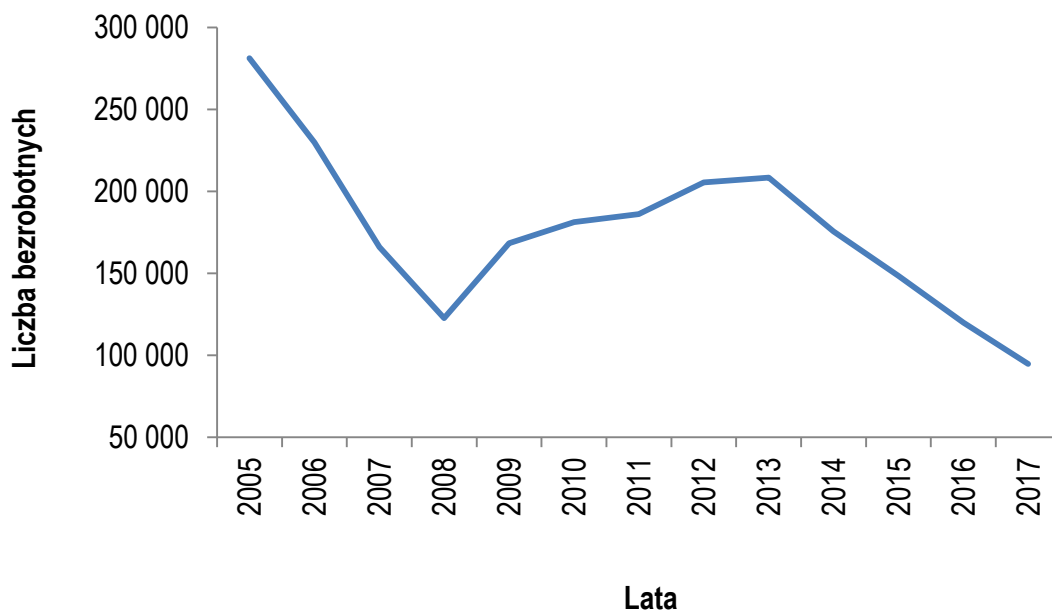
⁵⁹ Dane <http://psz.praca.gov.pl/-/6301335-statystyki-strukturalne-grudzien-2017> oraz Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach, <http://wupkatowice.praca.gov.pl/-/887894-bezrobotni-w-szczegolnej-sytuacji-na-ryнку-pracy> [dostęp: 20.04.2018 r.].

Wykres 7. Zagrożenie ubóstwem wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa - województwo śląskie, lata 2005-2016.

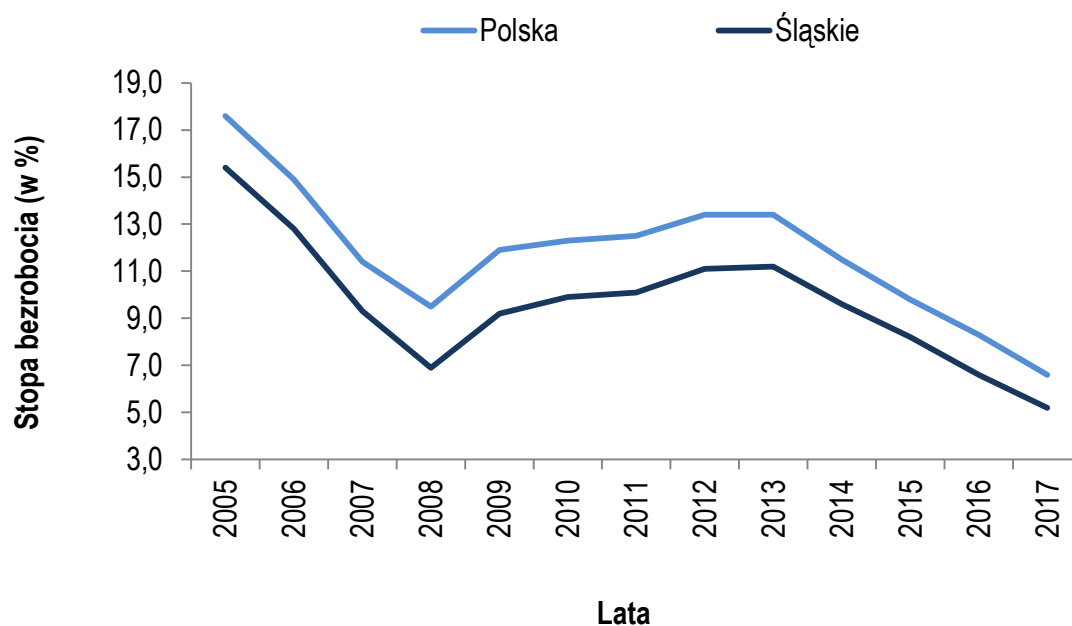
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 8. Liczba bezrobotnych - województwo śląskie, lata 2005-2017, stan na koniec danego roku.

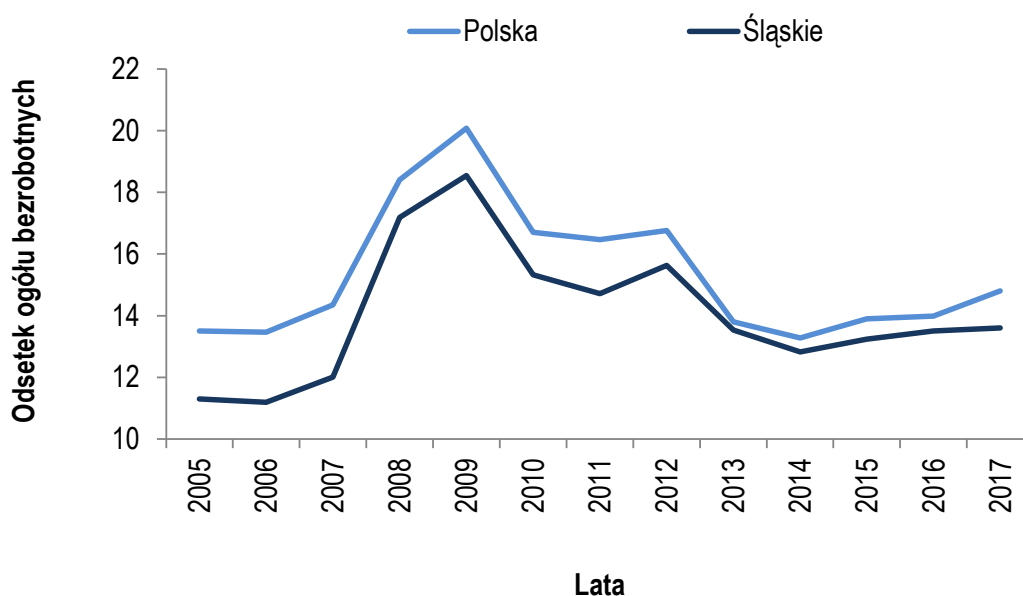
Źródło: Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>.

Wykres 9. Stopa bezrobocia – województwo śląskie i Polska, lata 2005-2017, stan na koniec danego roku.

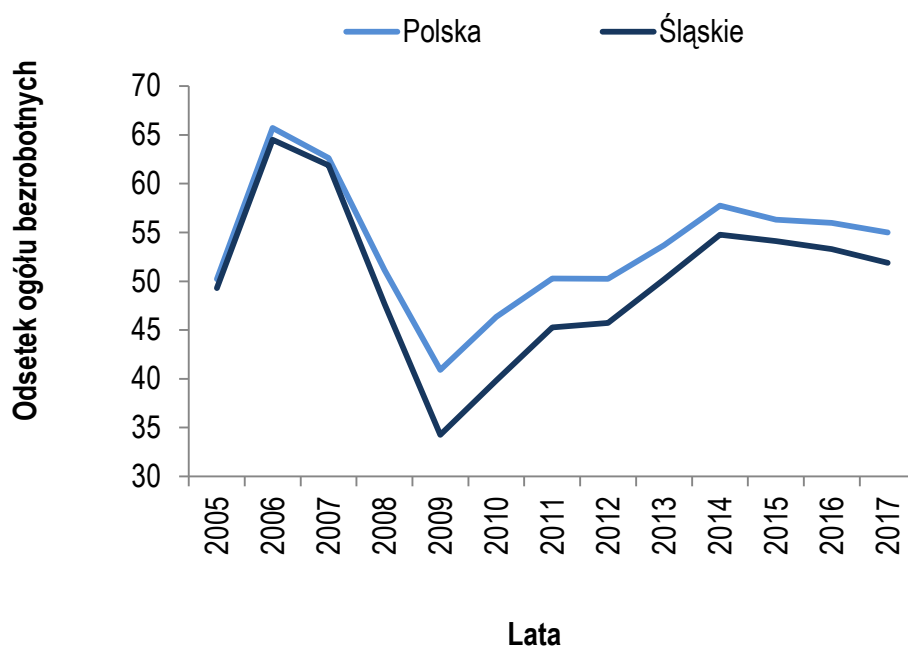
Źródło: Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>.

Wykres 10. Bezrobotni z prawem do zasiłku jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2005-2017, stan na koniec danego roku.

Źródło: Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>.

Wykres 11. Osoby długotrwale bezrobotne* jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2005-2017, stan na koniec danego roku.

* Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Źródło: Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>.

5. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Pomoc społeczna jest instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie poradzić sobie samodzielnie. Podejmuje ona działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum. Pomoc społeczna pomaga zarówno tworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję, jak również przyczynia się do wyrównywania nadmiernych różnicowań społecznych. Instrument ten służy także do kompensowania różnorodnych szkód, np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób. Ponadto pomoc społeczna zapewnia poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez udzielanie różnego rodzaju zasiłków i świadczeń uzupełniających dochody z pracy, systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów⁶⁰.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
- 2) pracy socjalnej;
- 3) prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb⁶¹.

W 2017 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objęte były 98 802 rodziny⁶². Liczyły one 209 491 osób⁶³. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był znacznie niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 4,6% (w całej Polsce było to 6,9%)⁶⁴. W latach 2016-2017 liczba wspieranych rodzin zmniejszyła się o 7 140, tj. o 6,7%, natomiast liczba osób w tychże rodzinach o 27 618, tj. o 11,6%⁶⁵.

⁶⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Pomoc społeczna – infrastruktura, beneficjenci, świadczenia w 2010 roku*, Warszawa 2012, s. 27.

⁶¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 15.

⁶² Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

⁶³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

⁶⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁶⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

Do szczególnych typów rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w 2017 roku należały:

- **Rodziny zamieszkujące wieś** – kategoria ta liczyła 19 130 rodzin. Stanowiły one 19,4% ogółu wspieranych rodzin. Rok wcześniej ich liczba była wyższa o 1 716, czyli o 8,2%;
- **Jednoosobowe**⁶⁶ – ich liczba wyniosła 51 895, co dało 52,5% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. W porównaniu z rokiem 2016 liczba tego rodzaju rodzin zmniejszyła się o 78, tj. o 0,15%;
- **Rodziny z dziećmi** – ta kategoria liczyła 30 327 rodzin, które stanowiły 30,7% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej. W porównaniu z rokiem 2016 ich liczba zmniejszyła się o 5 818, tj. o 16,1%. Do szczególnych przedstawicieli tej kategorii należą rodziny wielodzietne, czyli takie, które posiadają w swym składzie co najmniej trójkę dzieci. W 2017 roku w województwie śląskim pomocą społeczną objęto 8 431 tego rodzaju rodzin. Liczyły one łącznie 46 133 osoby. Rodziny wielodzietne stanowiły 8,5% ogółu rodzin korzystających z pomocy;
- **Rodziny niepełne** – to kategoria licząca 12 777 rodzin, stanowiących 12,9% ogółu rodzin objętych wsparciem. W latach 2016-2017 ich liczba zmniejszyła się o 1 941, czyli o 12,9%;
- **Rodziny emerytów i rencistów** – odnotowano ich 19 534 (udział wyniósł 19,8%). W porównaniu z rokiem 2016 liczebność tej kategorii zwiększyła się o 802 osoby, tj. o 4,1%.

Wskaźnik obrazujący udział mieszkańców objętych pomocą społeczną, choć niezwykle ważny, nie może być traktowany jako decydujący wyznacznik sytuacji w obszarze pomocy społecznej. Wynika to z faktu, iż jest on wypadkową wielu czynników (społecznych, ekonomicznych, demograficznych, kulturowych, infrastrukturalnych oraz prawnych). Wzrost jego wartości może być spowodowany zarówno czynnikami niekorzystnymi, np. wzrostem poziomu bezrobocia, jak i korzystnymi np. rozwojem infrastruktury pomocy społecznej. Z kolei spadek wartości opisywanego wskaźnika może wynikać zarówno z poprawy sytuacji na rynku pracy, jak też ze wzrostu poziomu migracji zarobkowych, przeniesienia części zadań pomocy społecznej do innych obszarów administracji, bądź też braku weryfikacji wysokości kryteriów dochodowych uprawniających do ubiegania się o wsparcie. W celu uzyskania dokładniejszego obrazu sytuacji w regionie warto przyjrzeć się rozkładowi przyczyn korzystania z pomocy społecznej.

Zgodnie z treścią art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wsparcia udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;

⁶⁶ Kategoria stosowana w sprawozdaniach Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej⁶⁷.

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2017 r. było ubóstwo. Pomocą z tego tytułu objęto 103 026 osób w rodzinach korzystających ze wsparcia. Na dalszych miejscach w tej hierarchii znajdowały się: bezrobocie (93 104 osoby), długotrwała lub ciężka choroba (65 337 osób), niepełnosprawność (62 097 osób) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (59 741 osób). Z kolei najrzadziej korzystano ze wsparcia systemu pomocy społecznej z uwagi na potrzebę ochrony ofiar handlu ludźmi (9 osób), trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (38 osób), sieroctwa (180 osób) oraz klęski żywiołowej lub ekologicznej (336 osób)⁶⁸.

W latach 2016-2017 największy spadek liczby korzystających wystąpił w przypadku: bezrobocia (o 25 598), ubóstwa (o 20 530), bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (o 11 125), potrzeby ochrony macierzyństwa (o 8 728), niepełnosprawności (o 6 470) oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby (o 5 216). W analizowanym okresie wzrost liczby korzystających z pomocy społecznej zanotowano w przypadku klęski żywiołowej lub ekologicznej (o 214 osób), zdarzenia losowego (o 125 osób), trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (o 11 osób) oraz potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi (o 4 osoby)⁶⁹.

Porównując wskaźniki liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej, wg przyczyn jej udzielenia, w przeliczeniu na 1000 ludności, w województwie śląskim i całym kraju można stwierdzić, że w 2017 r. wszystkie wskaźniki dla województwa śląskiego z wyjątkiem jednego – bezdomności - były niższe, czasem znacznie, od analogicznych dla całej Polski⁷⁰.

Ważnym wyznacznikiem sytuacji społecznej w regionie jest odsetek osób, które otrzymały wsparcie z tytułu ubóstwa. Zjawisko to jest bowiem przyczyną wielu negatywnych skutków. Osoby ubogie są spychane na peryferie życia społecznego. Niskie dochody uniemożliwiają wielu rodzinom regulowanie opłat za mieszkanie bądź media. Z kolei skutkiem długotrwałego zalegania z opłatami za mieszkanie często bywa eksmisja, a w skrajnych przypadkach nawet bezdomność. Ceną za życie w ubóstwie jest w wielu wypadkach utrata lub pogorszenie się stanu zdrowia, gdyż dla osoby dysponującej niskimi dochodami problemem staje się wykupienie zalecanych recept czy też skorzystanie z pomocy lekarza. Niski poziom dochodów negatywnie wpływa na możliwość dostępu do edukacji i często jest jedną z najważniejszych barier w rozwoju młodych ludzi. Ponadto pozostawanie w biedzie w wielu wypadkach skutkuje wycofaniem się z udziału w życiu kulturalnym oraz ograniczeniem dostępu do wypoczynku.

⁶⁷ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 7.

⁶⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

⁶⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

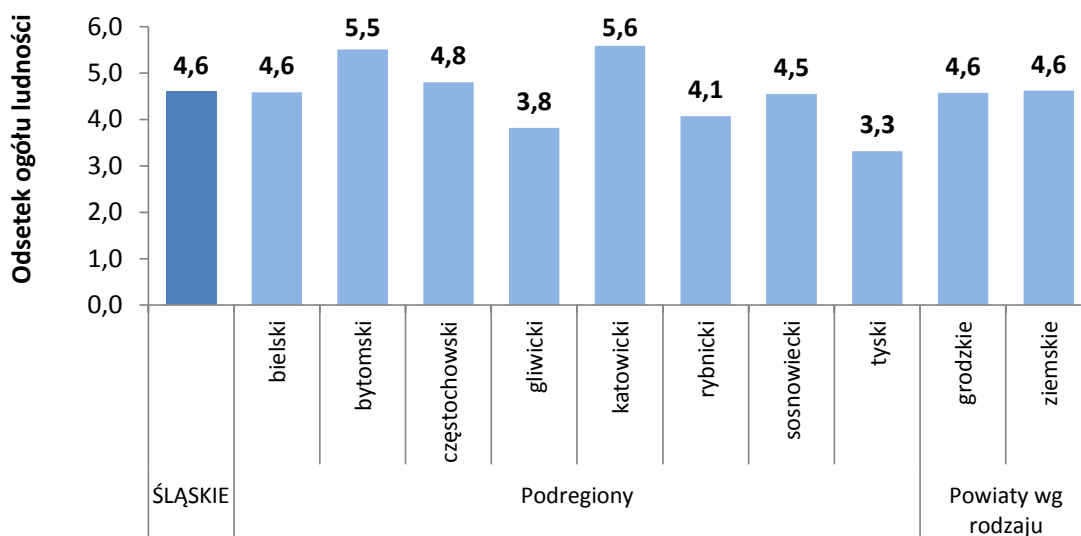
⁷⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Ubóstwo, oprócz aktualnych problemów, powoduje również negatywne zjawiska, które będą odczuwane dopiero za kilkanaście bądź kilkadziesiąt lat. Przykładem może być tutaj niskopłatna praca, często w szarej strefie, która w przyszłości skutkować będzie niskimi emeryturami lub ich brakiem. Osoby wykonujące taką pracę zasilą kategorię społeczno-ekonomiczną osób utrzymujących się ze świadczeń społecznych. Ponadto nagromadzenie problemów wynikających z ubóstwa sprzyja procesom utrwalania, a nawet społecznego „dziedziczenia” tych negatywnych zjawisk.

W 2017 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa stanowiły 2,3% ogółu ludności. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: bytomskim (3,7%), katowickim (3,2%) i częstochowskim (2,4%); na poziomie powiatów w: Bytomiu (5,9%), Siemianowicach Śląskich (5,8%) i Chorzowie (4,8%); natomiast na poziomie gmin w: Rajczy (6,7%), Bytomiu (5,9%) i Siemianowicach Śląskich (5,8%)⁷¹.

Mimo, iż w całym okresie 2005-2017 odsetek korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa był w województwie śląskim niższy niż średnio w kraju, to jednak różnica ta wykazuje tendencję malejącą⁷².

Wykres 12. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności - województwo śląskie, 2017 rok.

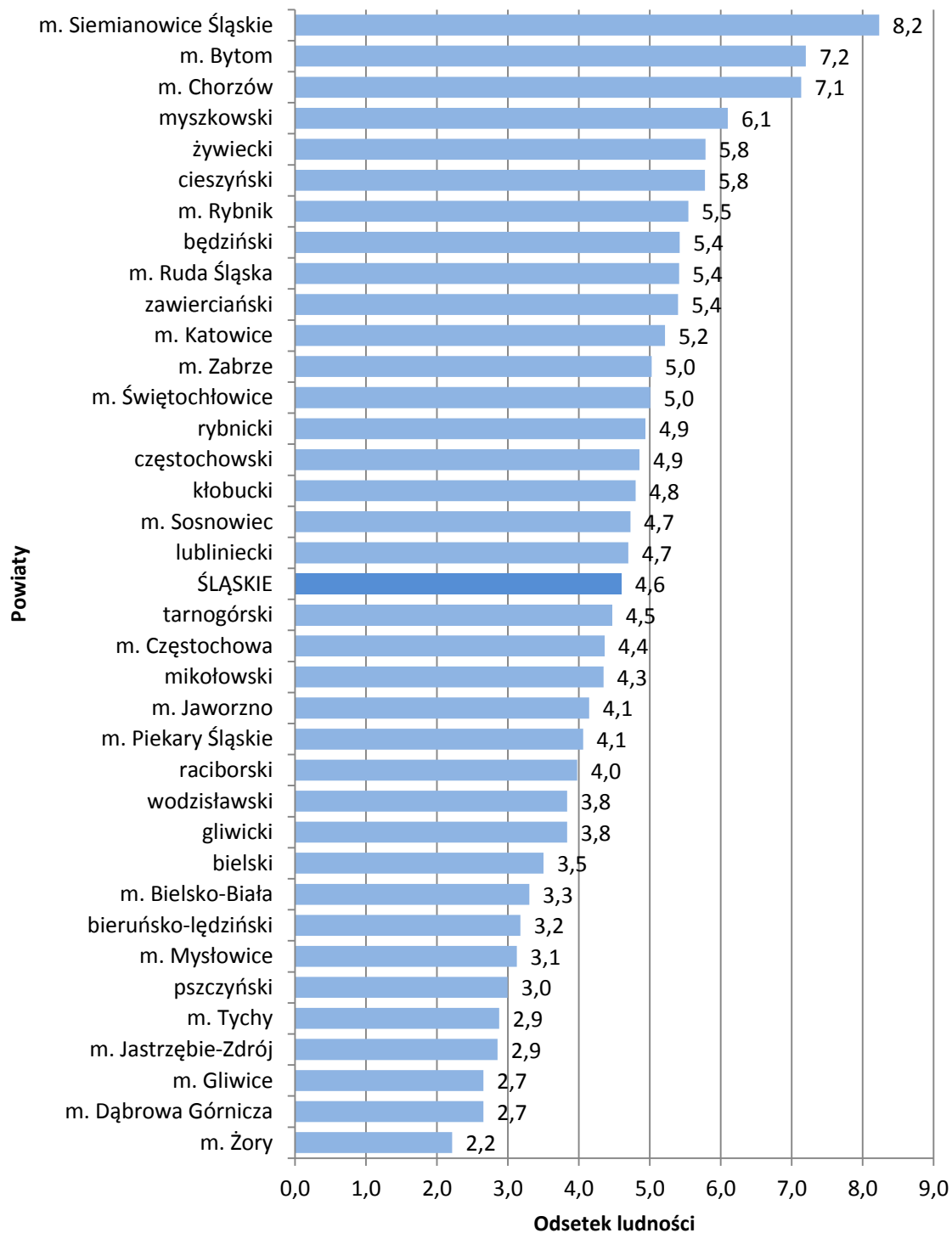

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁷¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

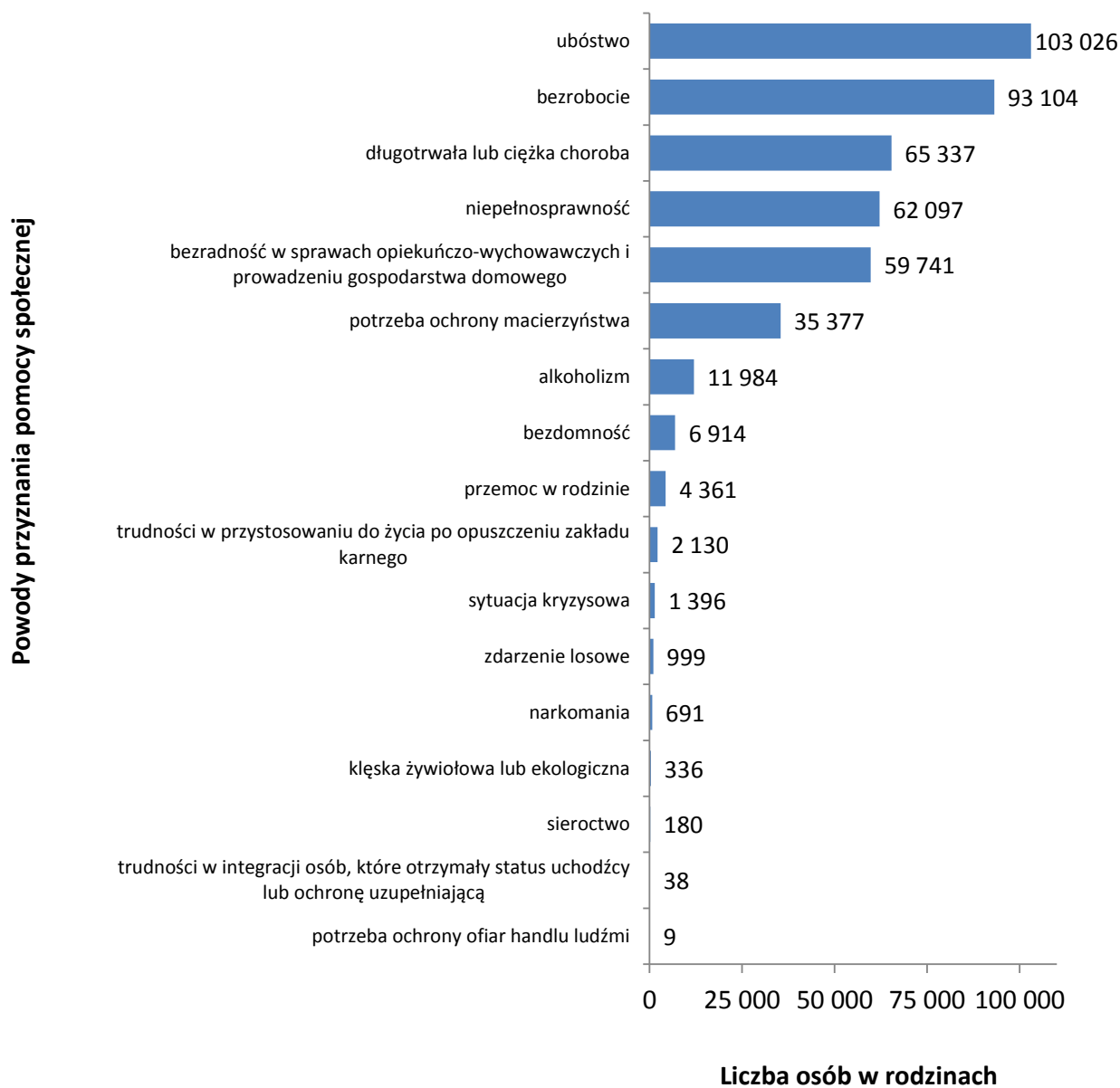
⁷² Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2005-2017, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 13. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności powiatów - województwo śląskie, 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPIPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

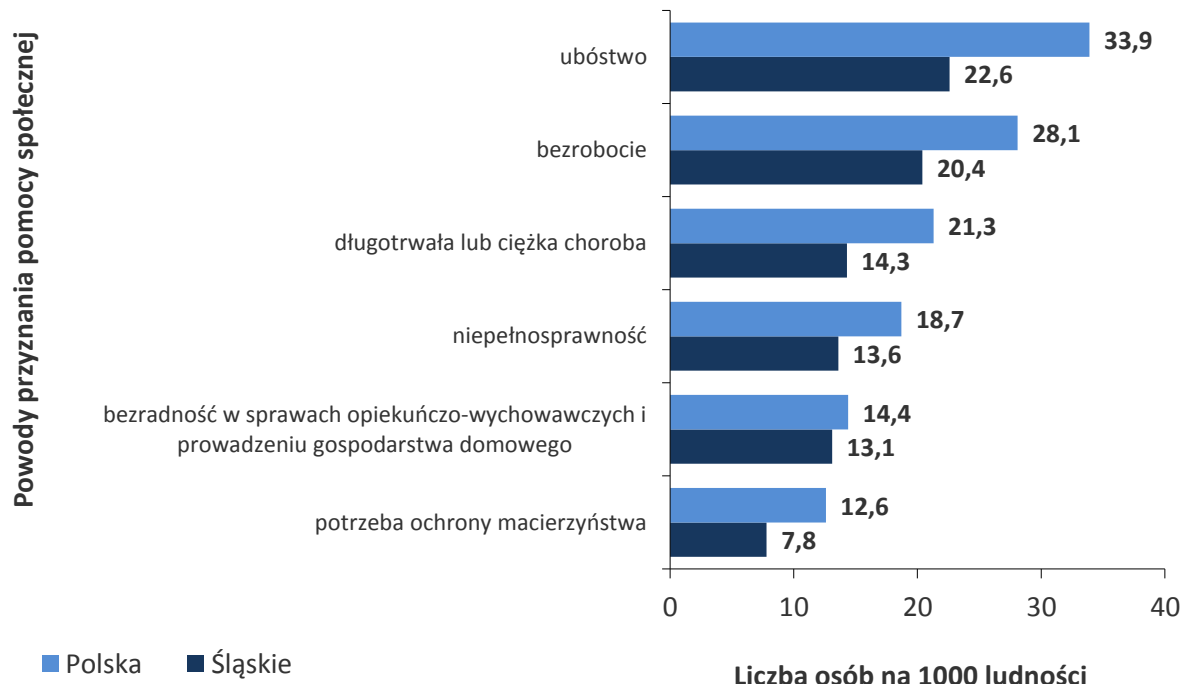
Wykres 14. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2017 r.

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z powodu więcej niż jednej przyczyny.

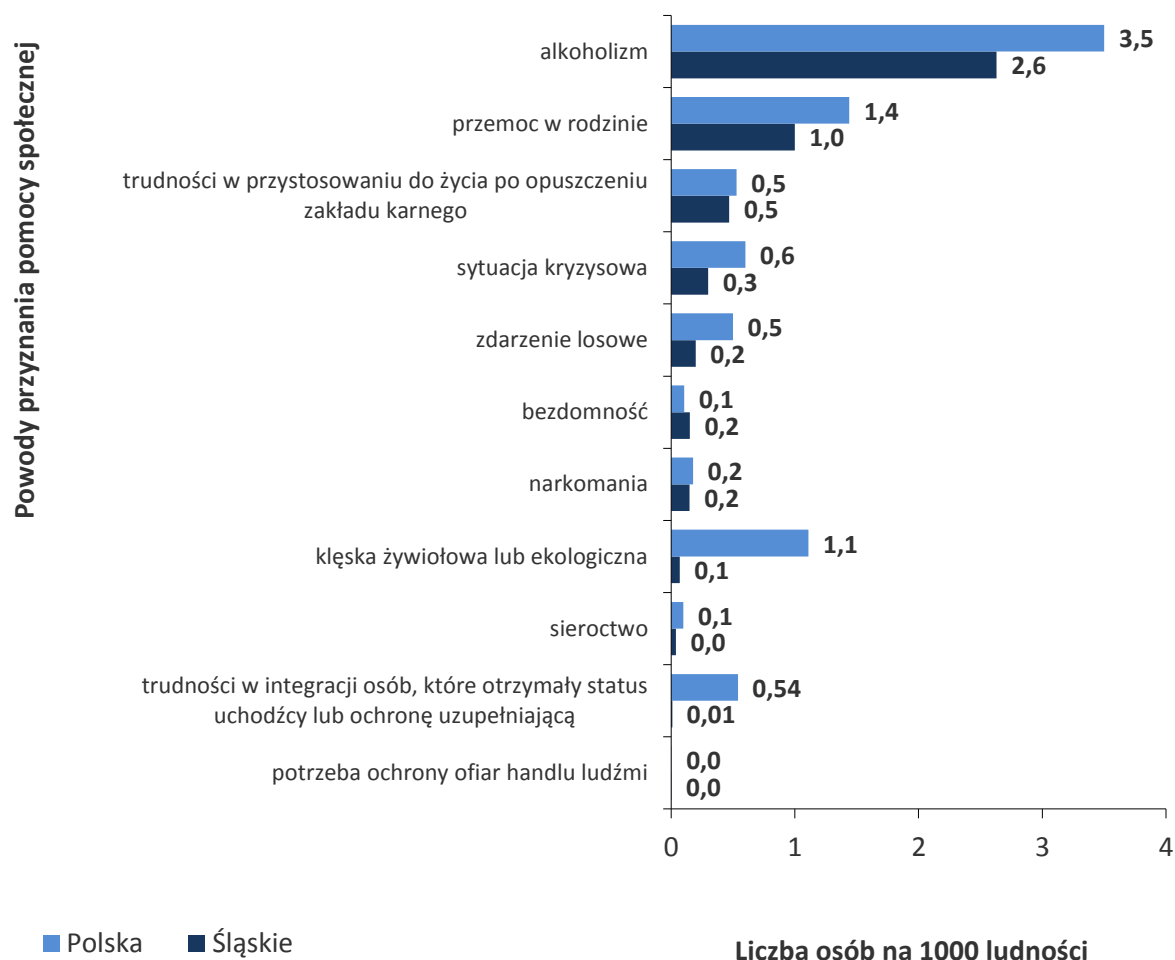
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Wykres 15. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2017 r., cz. 1.

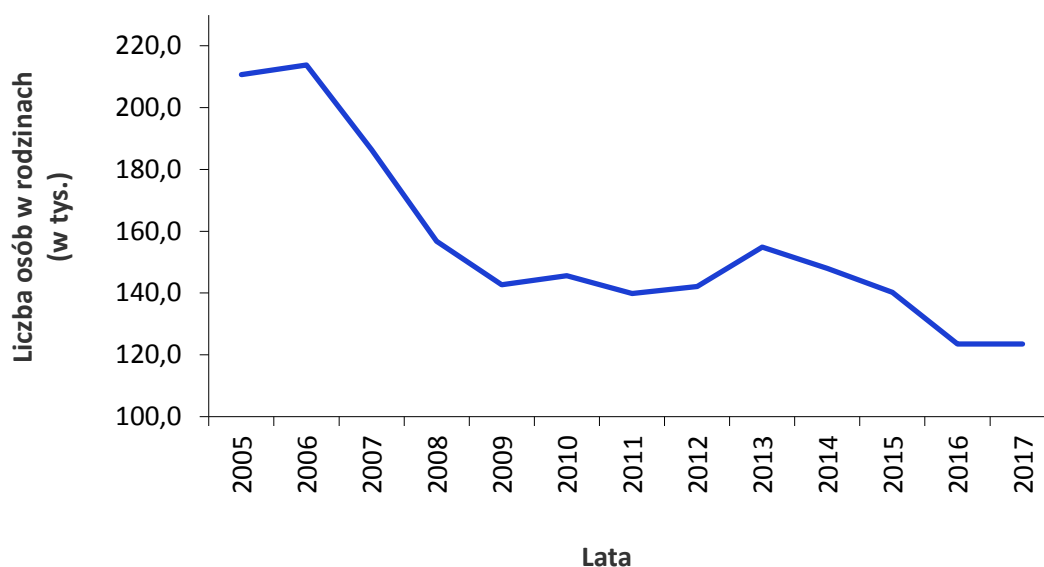
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 16. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2017 r., cz. 2.

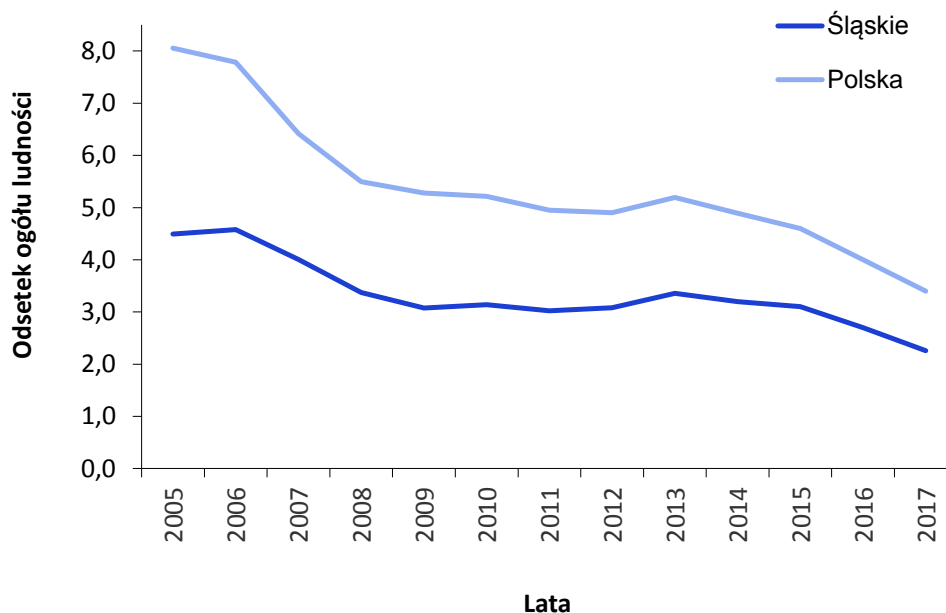
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 17. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, lata 2005-2017.

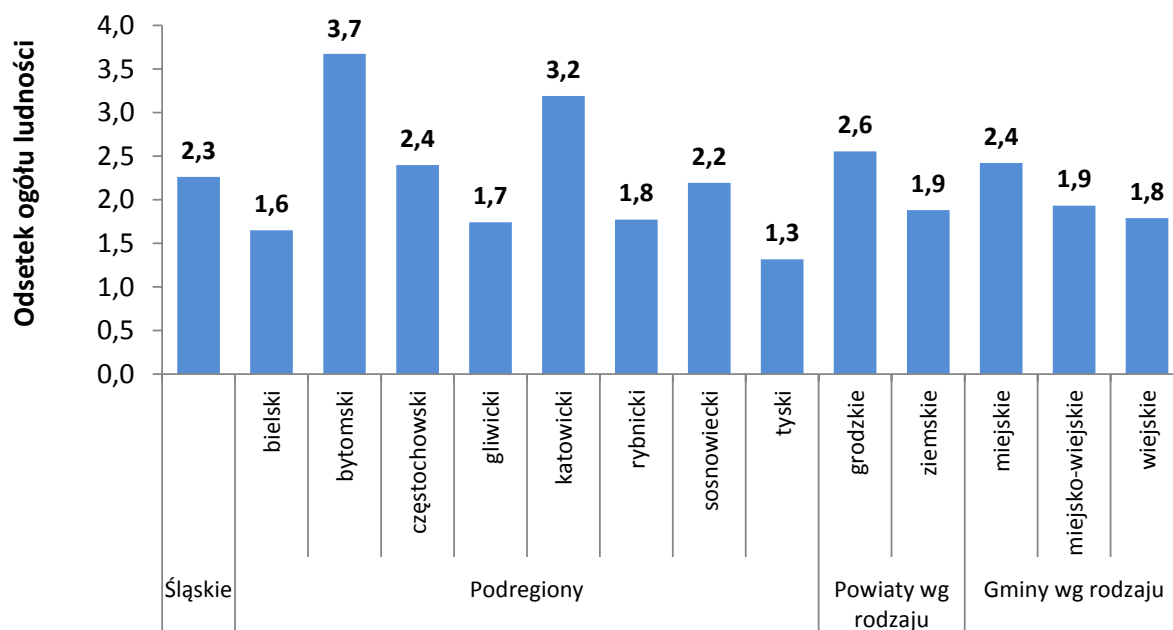
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2005-2017.

Wykres 18. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności – województwo śląskie i Polska, lata 2005-2017.

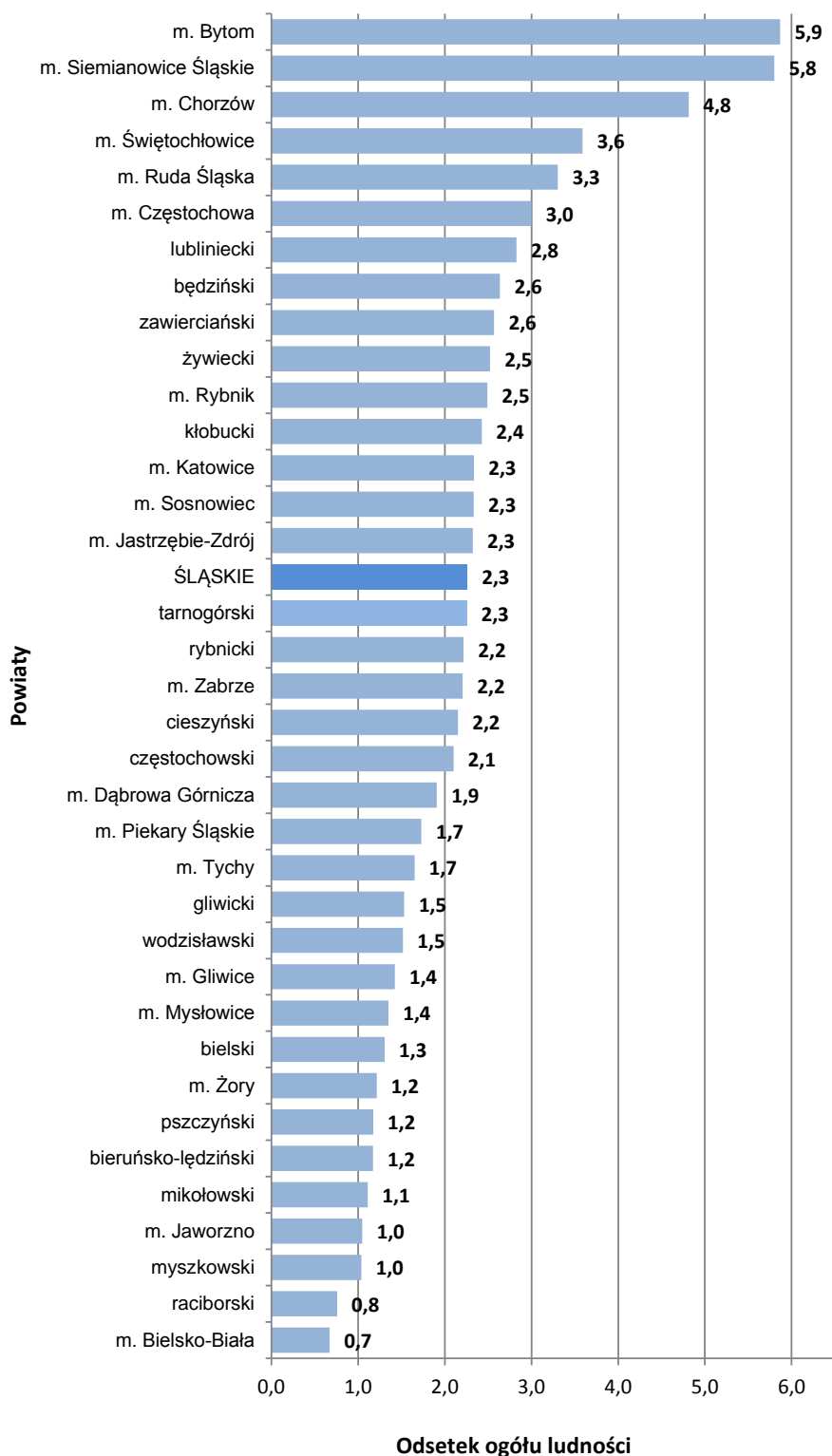

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2005-2017, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 19. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności - województwo śląskie, 2017 r.

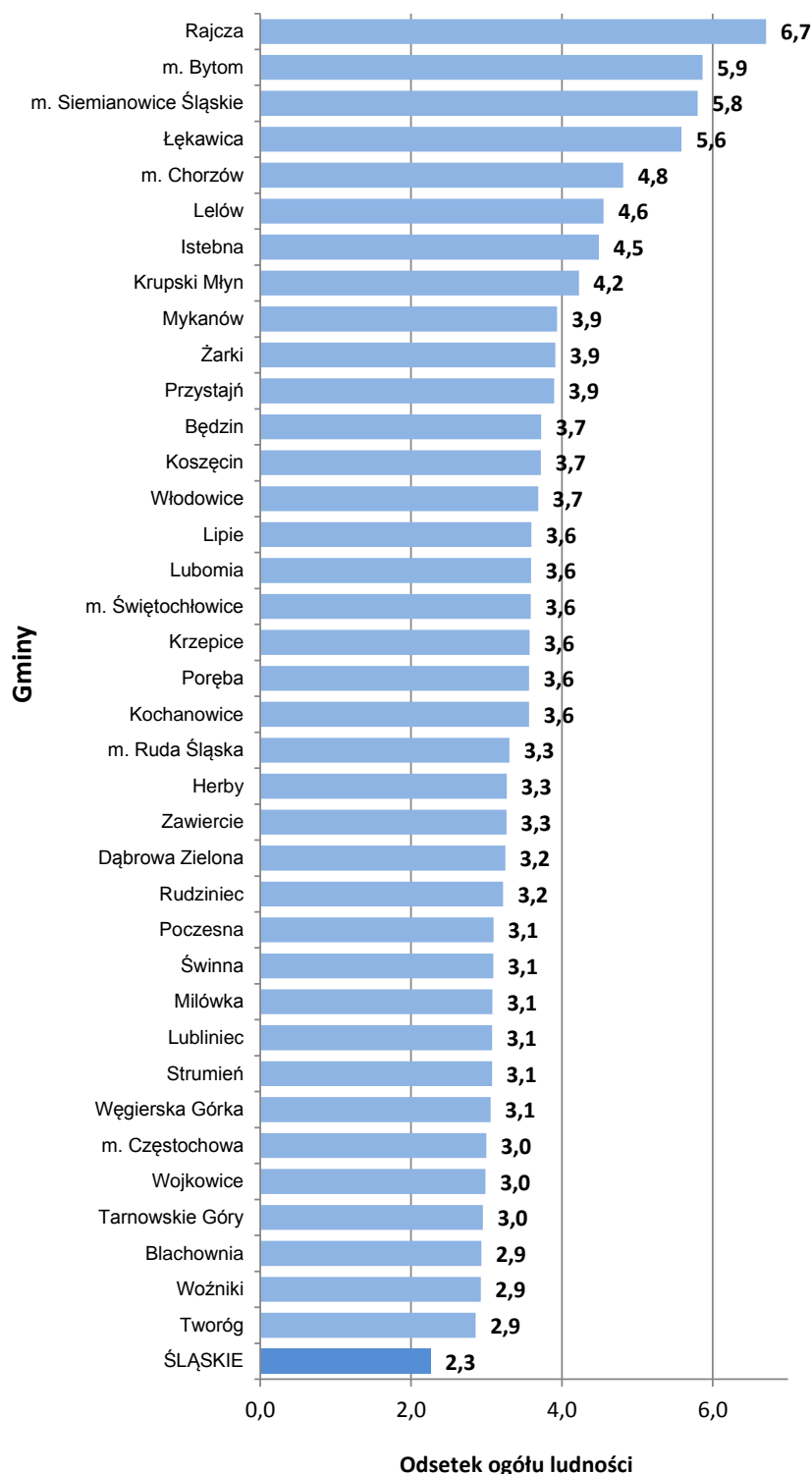

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 20. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności powiatów - województwo śląskie, 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 21. Gminy o najwyższym odsetku ludności objętej pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

6. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ

Zadania z zakresu pomocy społecznej w województwie śląskim realizowane są na wszystkich poziomach podziału administracyjnego. Na szczeblu województwa funkcjonuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego będący jednostką organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz Wydział Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Na szczeblach gminy i powiatu działa cały wachlarz instytucji świadczących szeroki zakres usług osobom, rodzinom i grupom wymagającym wsparcia. Należą do nich w szczególności: wypłacanie pomocy finansowej, udzielanie pomocy rzeczowej, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna, zapewnienie posiłku, opieka stacjonarna (całodobowa), półstacjonarna (dzienna bądź też w postaci zapewnienia noclegu) oraz rodzinna.

Zadania pomocy społecznej w gminach wykonują ośrodki pomocy społecznej, natomiast w powiatach – powiatowe centra pomocy rodzinie. W miastach na prawach powiatu zadania PCPR-ów realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej, które mogą być nazwane "miejskimi ośrodkami pomocy rodzinie". Gmina, powiat i miasto, w celu realizacji zadań pomocy społecznej, mogą tworzyć również inne jednostki organizacyjne⁷³. Poniżej przedstawiono charakterystyki wybranych JOPS funkcjonujących na terenie województwa śląskiego w 2017 r.

Dom pomocy społecznej – świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających⁷⁴. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych⁷⁵. Domy pomocy społecznej, w zależności od rodzaju osób w nich mieszkających, dzielą się na jednostki dla: 1) osób w podeszłym wieku, 2) osób przewlekle somatycznie chorych, 3) osób przewlekle psychicznie chorych, 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, 6) osób niepełnosprawnych fizycznie oraz 7) osób uzależnionych od alkoholu⁷⁶.

Mieszkanie chronione – jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby w nim przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione stwarza warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną⁷⁷. Ta forma wsparcia może być

⁷³ Ustawa o pomocy społecznej, w treści art. 6 ust. 5, do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zalicza: regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, dom pomocy społecznej, placówkę specjalistycznego poradnictwa, ośrodek wsparcia oraz ośrodek interwencji kryzysowej. W tej części opracowania - w ślad za *Sprawozdaniem z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach MRPIPS-03* - ujęto również: rodzinne domy pomocy, mieszkania chronione oraz kluby integracji społecznej.

⁷⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j.: Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 55, ust. 1.

⁷⁵ Ibidem, art. 54, ust. 1.

⁷⁶ Ibidem, art. 56.

⁷⁷ Ibidem, art. 53, ust. 2.

przyznana osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki. Dotyczy to w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi, osób opuszczających placówki pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą⁷⁸.

Środowiskowy dom samopomocy – ośrodek wsparcia, który świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym⁷⁹.

Dzienny dom pomocy – placówka przeznaczona dla osób samotnych, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają opieki, a są jej pozbawione. Dienne domy pomocy zapewniają swym klientom całodzienne wyżywienie (zwykle 6 dni w tygodniu), terapię zajęciową oraz rehabilitację. Klienci tego rodzaju placówek mogą także korzystać z usług sanitarno-higienicznych oraz pralniczych.

Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi⁸⁰.

Noclegownia – zapewnia schronienie osobom bezdomnym, świadcząc tymczasową pomoc w postaci miejsca noclegowego, w ramach której umożliwia spędzenie nocy w warunkach gwarantujących ochronę życia i zdrowia⁸¹.

Schronisko dla osób bezdomnych - zapewnia osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny, całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej⁸².

Ogrzewalnia - umożliwia interwencyjny, bezpieczny pobyt w ogrzewanych pomieszczeniach wyposażonych co najmniej w miejsca siedzące⁸³.

Rodziny dom pomocy – stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie⁸⁴.

⁷⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j.: Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 53, ust. 1.

⁷⁹ Ibidem, art. 51a, ust. 2.

⁸⁰ Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży z dnia 8 marca 2005 r. (Dz.U. z 2005 r., nr 43, poz. 418), §2.

⁸¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), 48a, ust. 3.

⁸² Ibidem, art. 48a, ust. 2.

⁸³ Ibidem, art. 48a, ust. 4.

⁸⁴ Ibidem, art. 52, ust. 2.

Na koniec 2017 r. w województwie śląskim, na poziomie gminy i powiatu, działały ogółem 644 jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Wśród nich znalazło się 167 ośrodków pomocy społecznej oraz 17 powiatowych centrów pomocy rodzinie⁸⁵. Liczba i rozmieszczenie dwóch ostatnich rodzajów jednostek mają charakter stały, dlatego też umownie można nazwać je podstawowymi. Dla odróżnienia pozostałe rodzaje JOPS w niniejszym rozdziale określono jako specjalistyczne i to właśnie im poświęcono dalszą jego część.

Wśród 460 specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa śląskiego na koniec 2017 r. znalazło się:

- 98 domów pomocy społecznej;
- 205 ośrodków wsparcia, w tym:
 - 46 ośrodków dla osób z zaburzeniami psychicznym (w tym 43 środowiskowe domy samopomocy);
 - 56 dziennych domów pomocy;
 - 2 domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;
 - 14 noclegowni;
 - 35 schronisk dla bezdomnych;
 - 9 ogrzewalni;
 - 3 kluby samopomocy (inne niż kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
 - 11 jadłodajni;
 - 24 „inne ośrodki wsparcia”;
- 1 rodzinny dom pomocy społecznej;
- 114 mieszkań chronionych (49 dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze itp. oraz 14 dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
- 18 ośrodków interwencji kryzysowej (w tym: 16 dla ofiar przemocy w rodzinie, a 4 dla ofiar handlu ludźmi);
- 4 jednostki specjalistycznego poradnictwa (wśród nich 2 miały charakter jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego);
- 20 klubów integracji społecznej⁸⁶.

W latach 2016-2017 zanotowano zwiększenie się liczby jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o 6, tj. o 1,3%. Wzrosty miały miejsce w przypadku: „innych ośrodków wsparcia (+4), domów pomocy społecznej (+1) oraz środowiskowych domów samopomocy (+1). Spadki dotyczyły natomiast: dziennych domów pomocy (-3), jadłodajni (-3), mieszkań chronionych (-2), klubów integracji społecznej (-2) oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa (-1)⁸⁷.

⁸⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017. Z uwagi na zmianę metodologii zbierania danych dot. jednostek przeznaczonych dla osób bezdomnych nie jest możliwe podanie informacji nt. zmiany liczby tego rodzaju jednostek w latach 2016-2017.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogą charakteryzować się zasięgiem lokalnym (z reguły nie przekraczającym jednej gminy) lub ponadlokalnym. Na koniec 2017 r. na terenie województwa śląskiego funkcjonowało 329 (71,5%) JOPS o zasięgu lokalnym oraz 131 (28,5%) charakteryzujących się zasięgiem ponadlokalnym. Przeciętnie w całym kraju odsetek tych pierwszych wynosił 63,1%⁸⁸, co oznacza, że w 2017 roku województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się wyższym udziałem jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym. Stan taki wynika w znacznej mierze z wyjątkowo dużego udziału miast na prawach powiatu. W latach 2016-2017 zwiększyła się liczba jednostek o zasięgu lokalnym (wzrost o 8 jednostek, tj. o 2,5%), natomiast liczba jednostek o zasięgu ponadlokalnym spadła (spadek o 2 jednostki, tj. 1,5%)⁸⁹.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2017 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 18 911⁹⁰. Struktura miejsc w poszczególnych jednostkach przedstawiała się następująco⁹¹:

- domy pomocy społecznej – 8 653;
- ośrodki wsparcia – 9 481;
- rodzinny dom pomocy – 8;
- mieszkania chronione – 512;
- ośrodki interwencji kryzysowej – 257.

Spośród ogółu miejsc, jakimi dysponowały ośrodki wsparcia, na ośrodki dla osób z zaburzeniami psychicznymi przypadało 1 898, w tym na środowiskowe domy samopomocy – 1 789, na kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 36, a na „inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” – 32.

Pozostałe ośrodki wsparcia dysponowały następującą liczbą miejsc:

- dzienne domy pomocy – 2 591;
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – 56;
- noclegownie – 630;
- schroniska dla bezdomnych – 1 421;
- ogrzewalnie – 395;
- kluby samopomocy (inne niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi) – 125;
- jadalnie – 1 766;
- „inne ośrodki wsparcia” – 605.

W 2017 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż w Polsce i wynosił 41,5 wobec 45,0 dla całego kraju. W powiatach grodzkich wyniósł 47,8, a w ziemskich - 33,4. W 2017 r. najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (25,8), rybnickim (30,1) i bielskim (33,7);

⁸⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

⁸⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

⁹⁰ Liczba miejsc wg statutów jednostek.

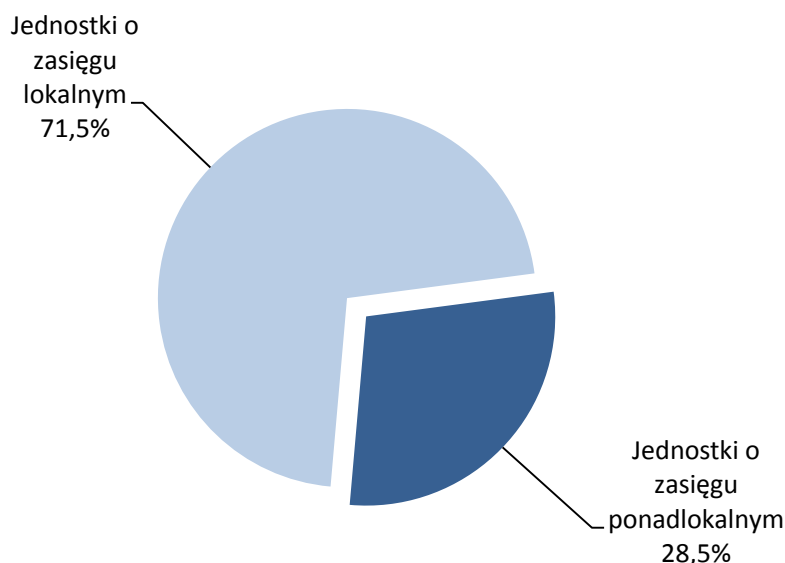
⁹¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

natomiast na poziomie powiatów w powiatach: kłobuckim (brak miejsc), bieruńsko-lędzińskim (7,3), żywieckim (8,6) oraz m. Jastrzębie-Zdrój (12,2)⁹².

Mniej korzystny dla województwa śląskiego poziom wskaźników występował w przypadku: środowiskowych domów samopomocy (śląskie 3,9; Polska 7,6), domów pomocy społecznej (śląskie 19,0; Polska 20,9), „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 1,33; Polska 2,26), klubów samopomocy innych niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,27; Polska 0,88) oraz klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,08; Polska 0,15)⁹³.

W 2017 roku korzystniejsze, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności dotyczyły: dziennych domów pomocy (śląskie 5,7; Polska 4,3), schronisk dla bezdomnych (śląskie 3,1; Polska 2,5), ogrzewalni (śląskie 0,9; Polska 0,3), noclegowni (śląskie 1,4; Polska 0,9), mieszkań chronionych (śląskie 1,12; Polska 0,74) oraz ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,56; Polska 0,39)⁹⁴.

Wykres 22. Struktura specjalistycznych JOPS wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (N= 460).

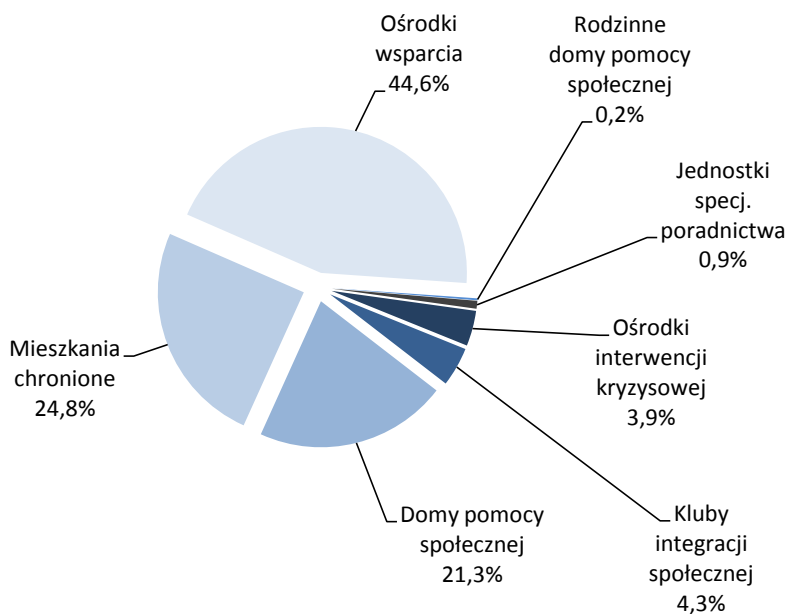
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

⁹² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

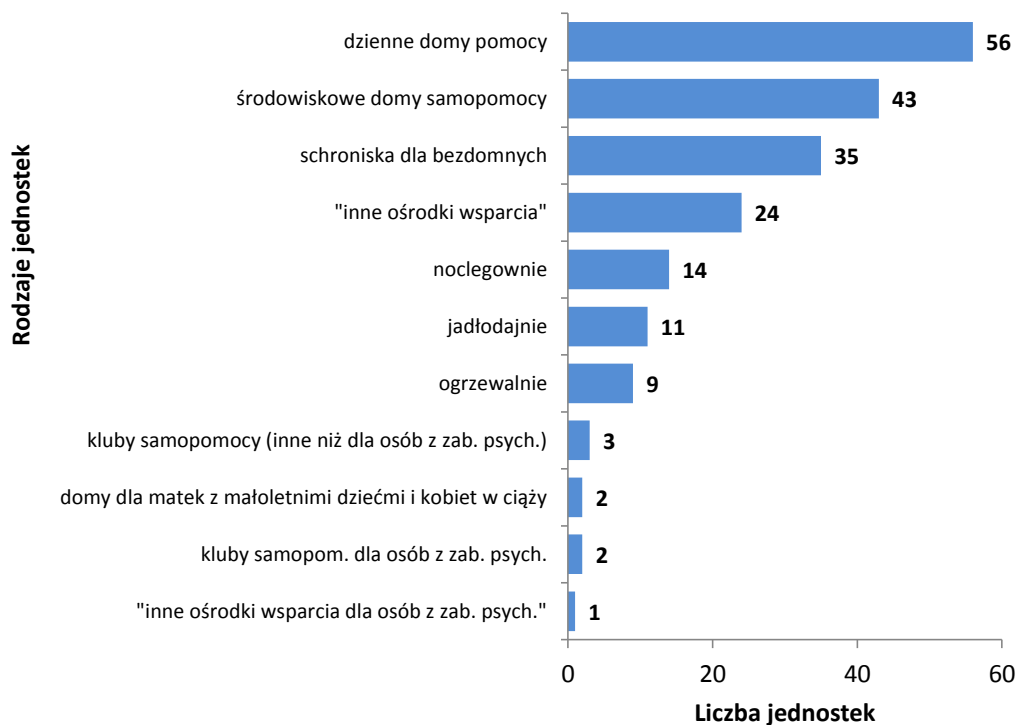
⁹⁴ Ibidem.

Wykres 23. Struktura specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (N= 460).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

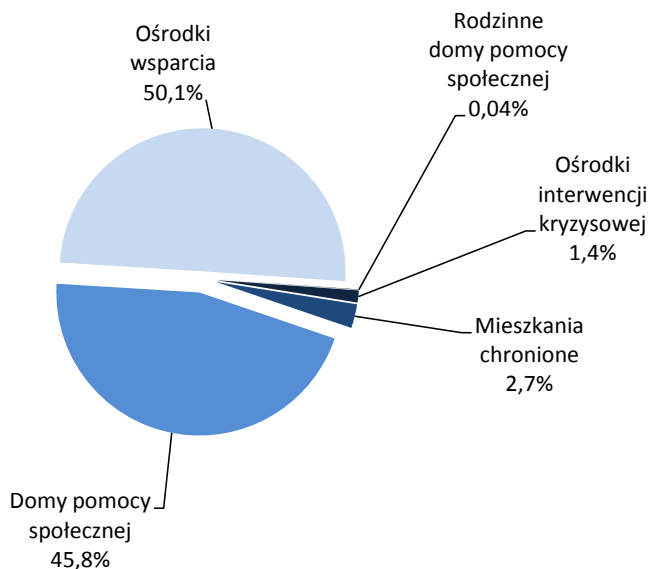
Wykres 24. Ośrodki wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

Uwaga: liczba ośrodków wsparcia wg rodzajów nie sumuje się do ogólnej liczby tego rodzaju jednostek, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

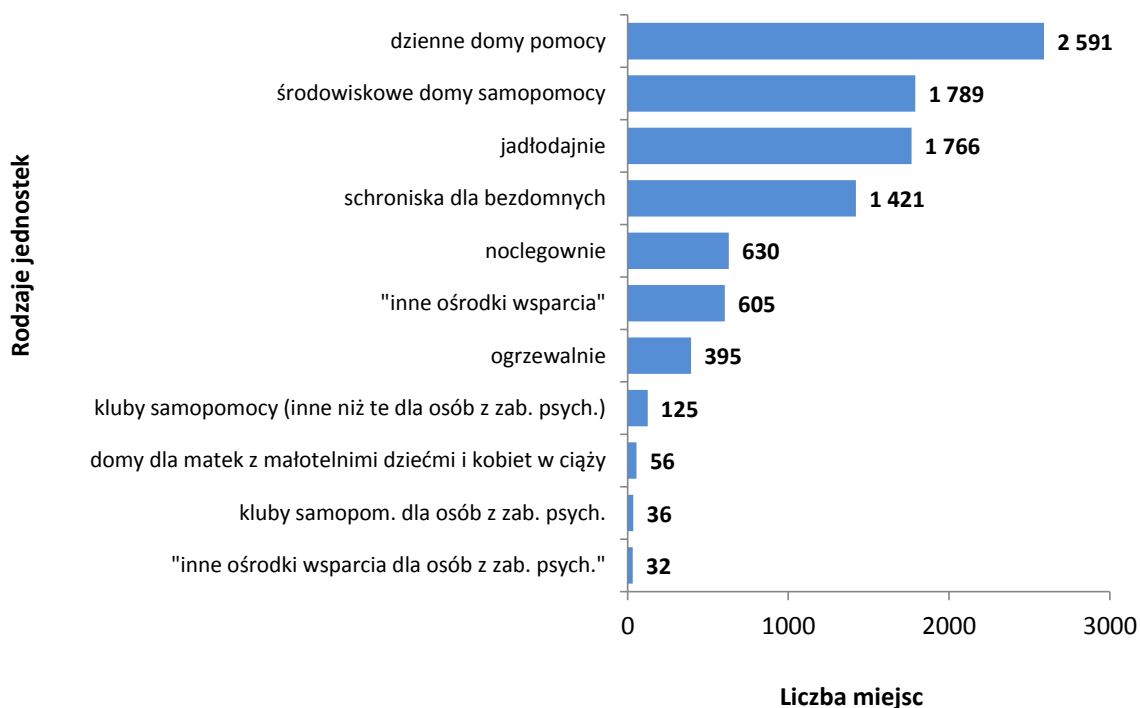
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Wykres 25. Struktura miejsc w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (N= 18 911).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

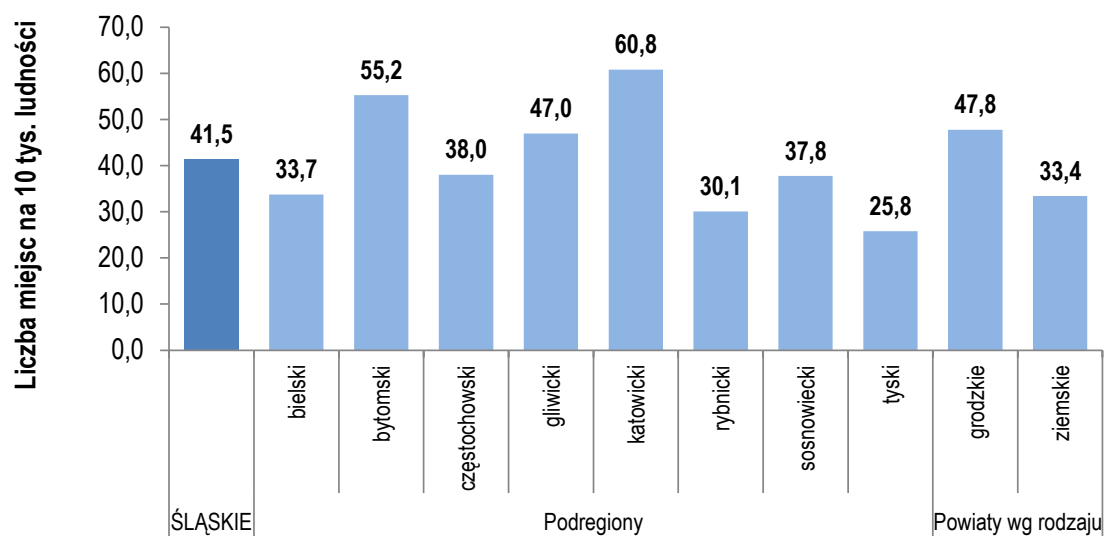
Wykres 26. Miejsca w ośrodkach wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

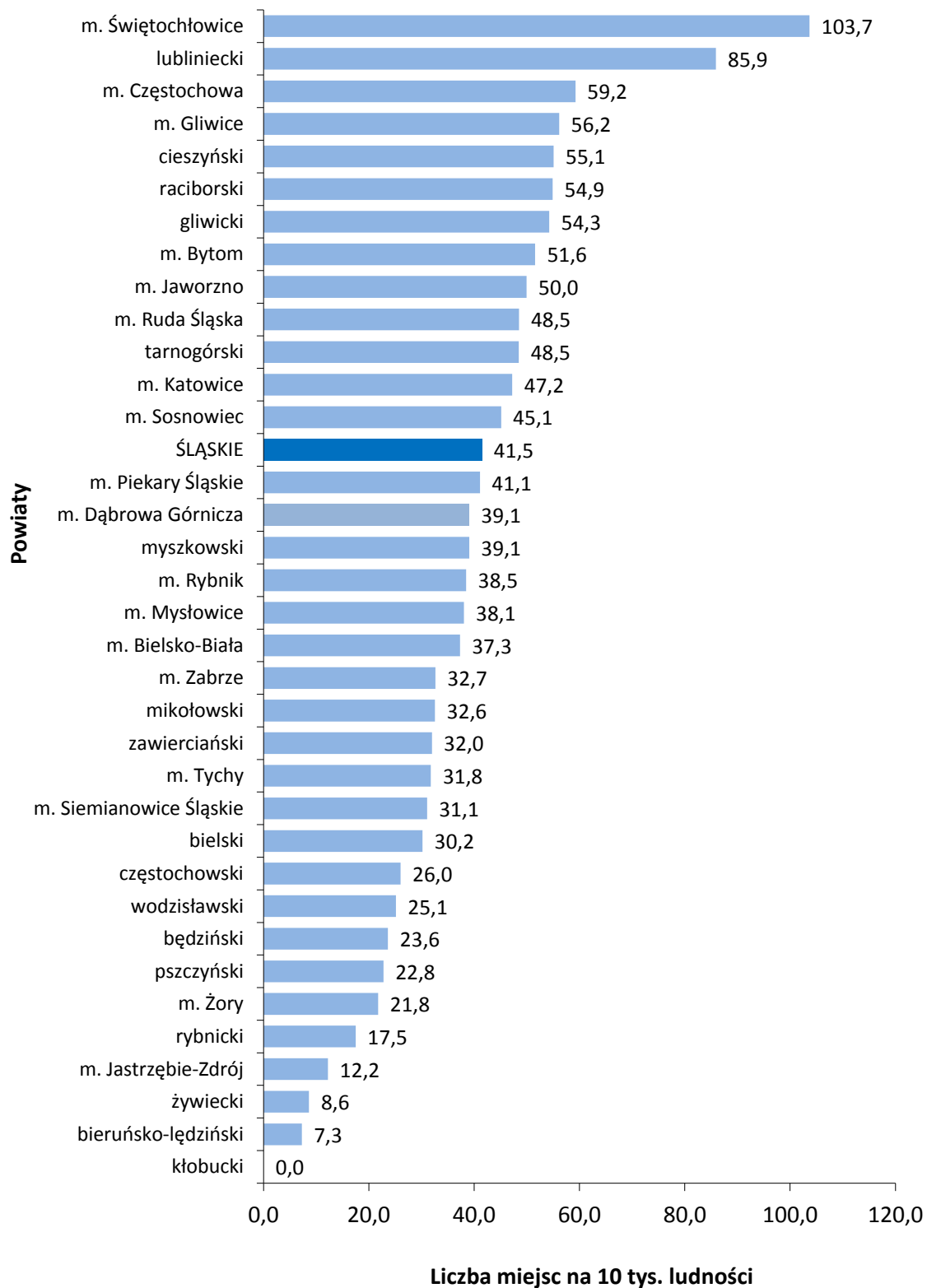
Uwaga: liczba miejsc w ośrodkach wsparcia wg rodzajów nie sumuje się do ogólnej liczby miejsc w tego rodzaju jednostkach, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Wykres 27. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

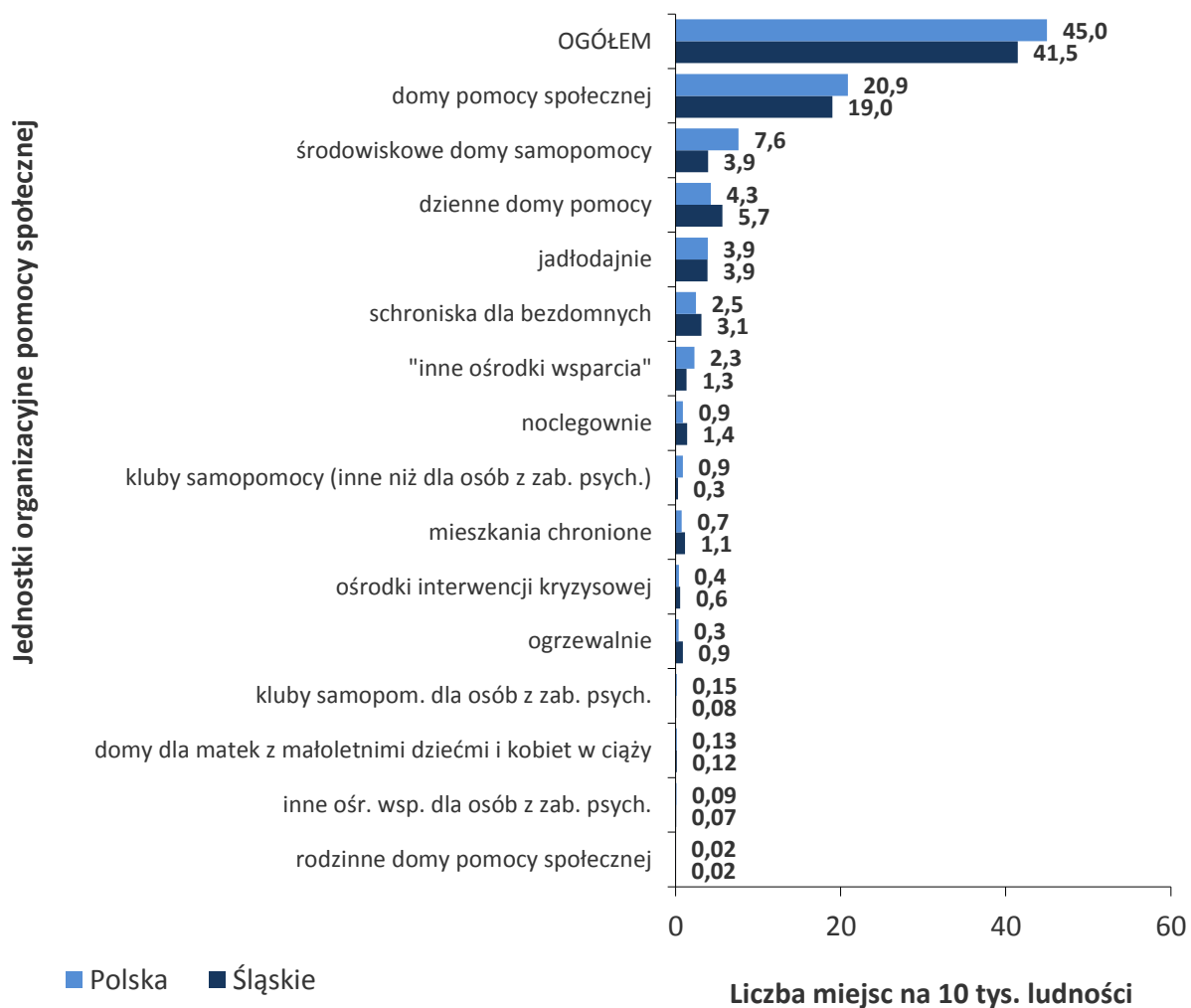

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 28. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 29. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

7. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ

7.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS

Odpowiednia liczebność oraz właściwa struktura zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ma duże znaczenie dla skutecznej realizacji zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej. Według danych pochodzących ze sprawozdania *MRPiPS-03*, aktualnych na koniec 2017 r., w województwie śląskim zadania te realizowało 15 138 osób, w tym na szczeblu wojewódzkim 72 (39 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, 33 w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim), a na szczeblach gminnym i powiatowym 15 066⁹⁵. Dalszą część niniejszego rozdziału poświęcono pracownikom JOPS działających na poziomie gmin i powiatów.

Na koniec 2017 r. w województwie śląskim na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 33,1 pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. W powiatach grodzkich wskaźnik ten wynosił 31,4, natomiast w ziemskich 35,2. Najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: częstochowskim (24,4), tyskim (26,1) oraz rybnickim (27,6), a na poziomie powiatowym w: Jastrzębiu-Zdroju (13,8), Żorach (14,7) oraz Tychach (18,7)⁹⁶.

Wśród pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego na koniec 2017 r. dominowały osoby zatrudnione w: ośrodkach pomocy społecznej (7 145 osób), domach pomocy społecznej (5 787 osób) oraz ośrodkach wsparcia (1 189 osób). Najmniej pracowników zatrudniały: placówki specjalistycznego poradnictwa (30 osób) oraz kluby integracji społecznej (67 osób)⁹⁷.

Spośród kadry ośrodków wsparcia najliczniejszą grupę tworzyli pracownicy „ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (520 osób, w tym 487 pracowników środowiskowych domów samopomocy). Na dalszych miejscach znalazły się osoby pracujące w: dziennych domach pomocy (374 osoby), noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych (236 osób) oraz „innych ośrodkach wsparcia” (193 osoby)⁹⁸.

W 2017 roku, w stosunku do roku 2016, ogólna liczba pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego zmniejszyła się o 42 osoby, tj. o 0,3%. Spadek liczby pracowników wystąpił w przypadku: domów pomocy społecznej (-49 osób), „innych ośrodków wsparcia” (-26 osób) oraz domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (-2 osoby)⁹⁹. Największy liczbowy wzrost zanotowano natomiast w przypadku: dziennych domów pomocy (+69 osób), noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (+21 osób) oraz klubów integracji społecznej (+14 osób).

⁹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

⁹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

⁹⁸ Ibidem.

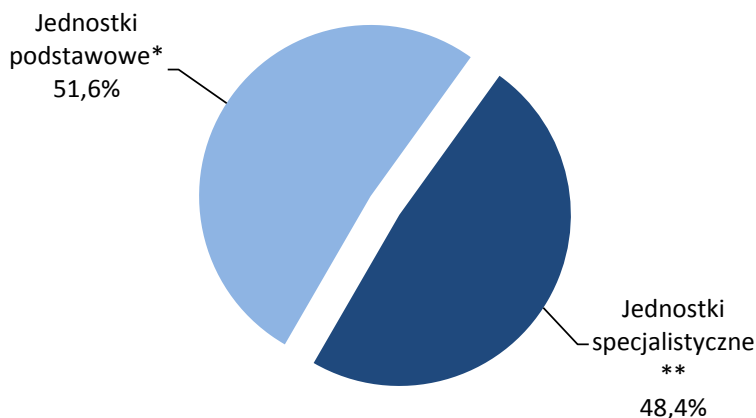
⁹⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

Porównując poziomy zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim oraz w kraju, można stwierdzić, że w 2017 roku były one nieco niższe w przypadku województwa. Na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 33,1 pracowników JOPS, natomiast w Polsce 33,6.

W przypadku województwa niższe wskaźniki liczby mieszkańców przypadających na jednego pracownika JOPS dotyczyły: domów pomocy społecznej (śląskie 12,7; Polska 13,8), ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 1,1; Polska 1,9) oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie (śląskie 1,4; Polska 1,8). Warto przy tym podkreślić, że sytuacja w powiatowych centrach pomocy rodzinie wynika z faktu występowania w województwie śląskim dużej liczby powiatów grodzkich, w których nie ma PCPR-ów (ich zadania realizują miejskie ośrodki pomocy rodzinie).

Wyższe niż w Polsce wskaźniki zanotowano w przypadku: ośrodków pomocy społecznej (śląskie 15,7; Polska 14,6), dziennych domów pomocy (śląskie 0,8; Polska 0,5), noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (śląskie 0,5; Polska 0,2), ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,5; Polska 0,2) oraz „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 0,4; Polska 0,3)¹⁰⁰.

Wykres 30. Pracownicy podstawowych* i specjalistycznych** jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (N=15 066).

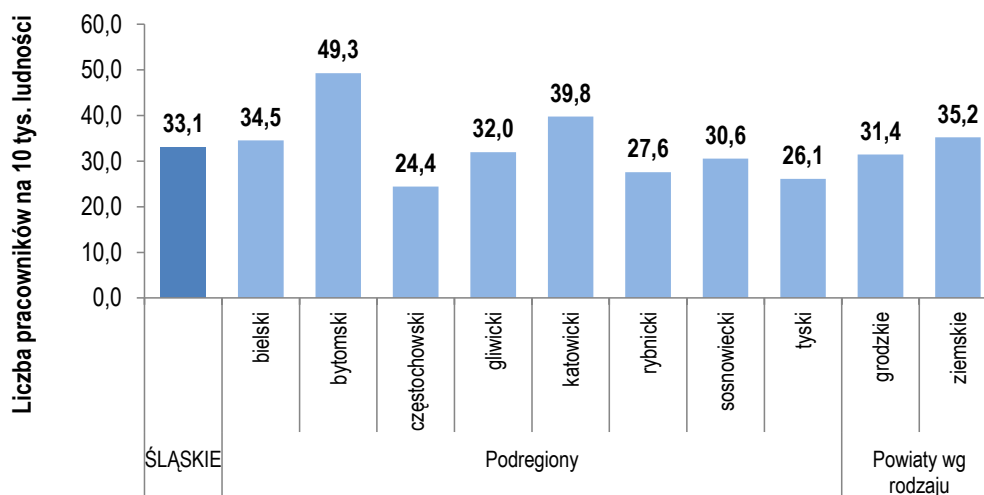
* OPS i PCPR

** Pozostałe JOPS

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

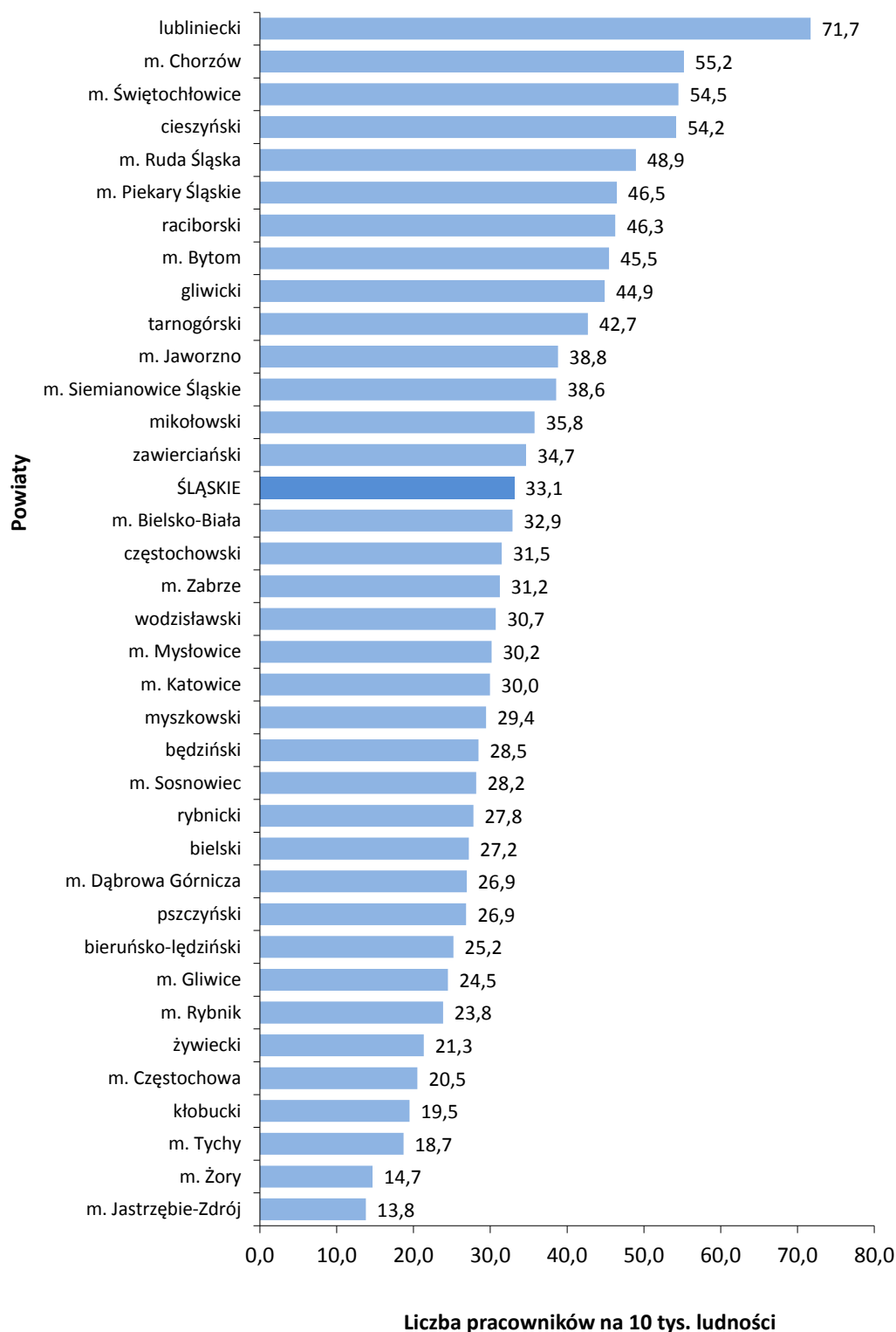
¹⁰⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 dla Polski za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 31. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności – woj. śląskie, stan na koniec 2017 r.

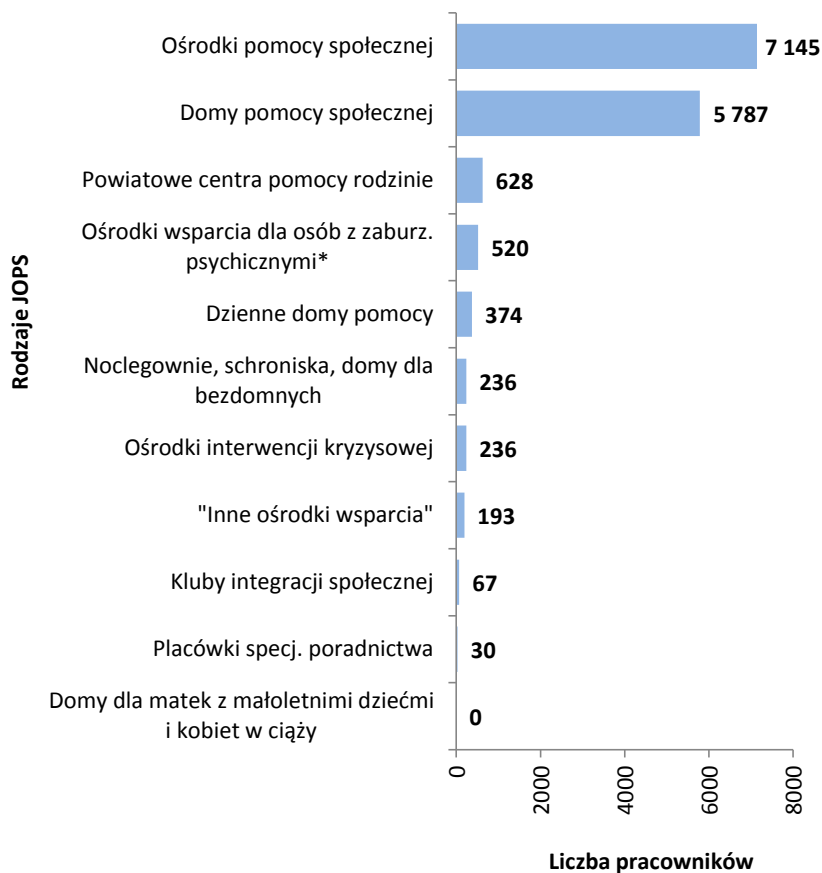
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 32. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 33. Struktura pracowników JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (N=15 066).

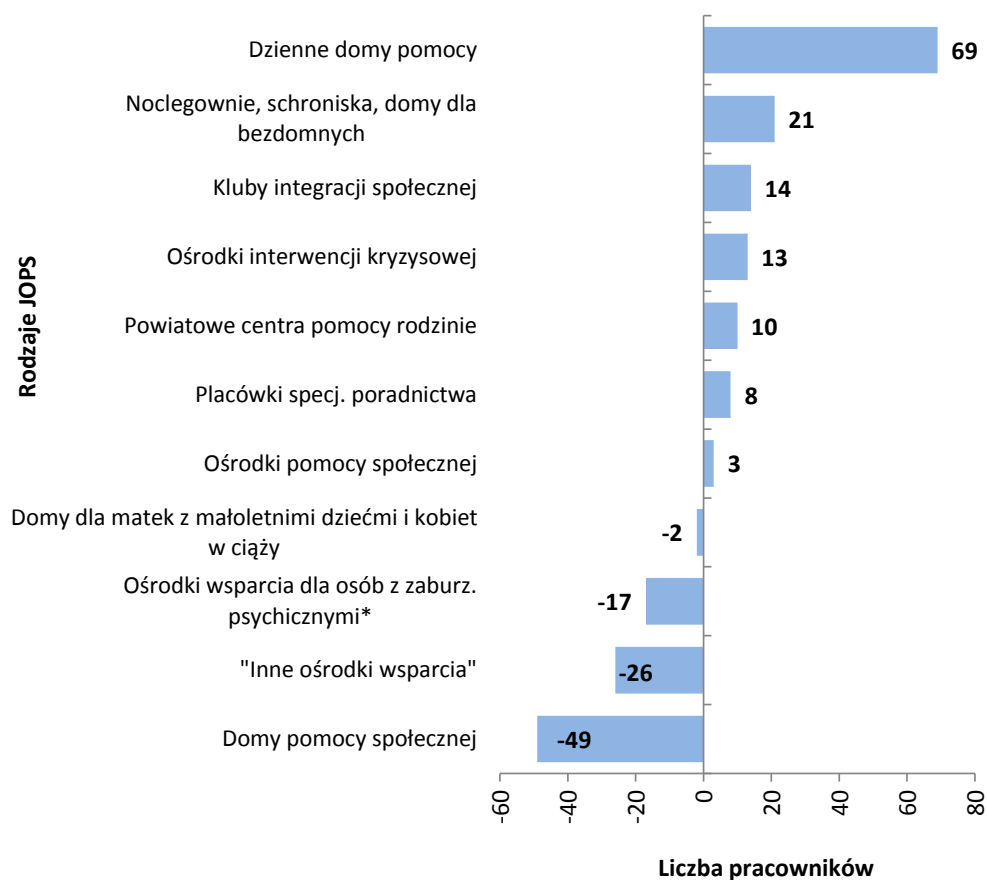

* W tym środowiskowe domy samopomocy 487 osób.

Uwaga: Pracownicy wyszczególnionych jednostek nie sumują się do ogółu - część pracowników mogła być oddelegowana do pracy z w innym rodzaju jednostki.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Wykres 34. Zmiana liczby pracowników JOPS w województwie śląskim w latach 2016-2017.

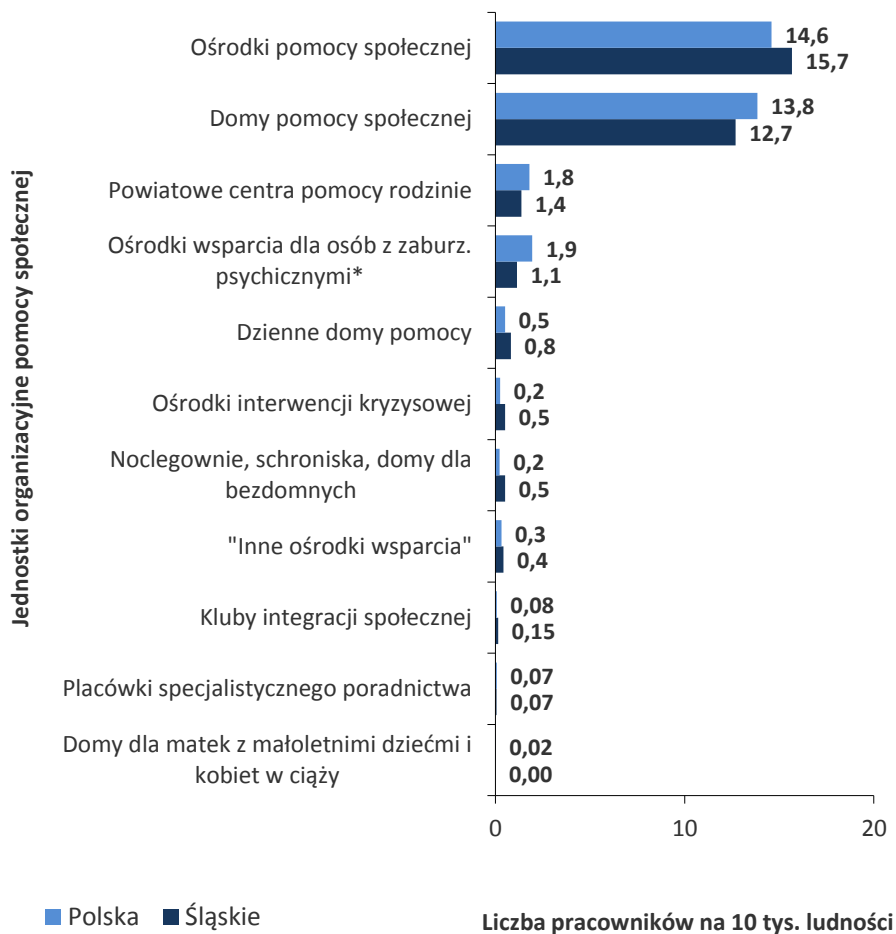

* W tym środowiskowe domy samopomocy (+6 osób).

Uwaga: Pracownicy wyszczególnionych jednostek nie sumują się do ogółu - część pracowników mogła być oddelegowana do pracy z w innym rodzaju jednostki.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

Wykres 35. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności – województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2017 r.

* W tym środowiskowe domy samopomocy (śląskie 1,1, Polska 1,9).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

7.2. Pracownicy OPS i PCPR

Ważną rolę w systemie pomocy społecznej pełnią powiatowe centra pomocy rodzinie (PCPR) oraz ośrodki pomocy społecznej (OPS). Do nich należy zwykle koordynacja działań pozostałych jednostek działających na terenie danej gminy/powiatu. W przypadku mniejszych gmin zdarza się, że ośrodek pomocy społecznej jest jedyną instytucją realizującą zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

W 2017 r. w obu rodzajach wyżej wymienionych instytucji usytuowanych na terenie województwa śląskiego zatrudnione były łącznie 7 773 osoby¹⁰¹. W stosunku do roku 2016 zanotowano wzrost zatrudnienia o 13 osób, tj. o 0,2%¹⁰². Wskaźnik liczby pracowników PCPR i OPS przypadających na 10 tys. ludności wyniósł 17,0 (w Polsce 16,4)¹⁰³. W powiatach grodzkich i ziemskich wartości analizowanego wskaźnika wyniosły odpowiednio 16,8 i 17,4. Najmniej korzystne jego wartości zanotowano w podregionach: gliwickim (14,4), rybnickim (14,7) i tyskim (15,4), a na poziomie powiatów w: Jastrzębiu-Zdroju (9,9), Tychach (11,4) oraz Rybniku (12,4)¹⁰⁴.

Powiatowe centra pomocy rodzinie oraz ośrodki pomocy społecznej zatrudniają zarówno osoby bezpośrednio realizujące zadania z zakresu polityki społecznej, jak też pracowników zajmujących się administracyjną, finansową, prawną i techniczną obsługą realizacji wyżej wymienionych zadań. Do pierwszej grupy należą w szczególności:

- osoby kierujące jednostkami: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów, kierownicy oraz ich zastępcy;
- kierownicy działów związanych z realizacją zadań z zakresu polityki społecznej;
- główni specjaliści;
- pracownicy socjalni;
- konsultanci;
- specjaliści pracy z rodziną;
- aspiranci pracy socjalnej,
- osoby wykonujące usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne.

Do pracowników zajmujących się obsługą realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej można zaliczyć koordynatorów do spraw komputeryzacji oraz radców prawnych. Oprócz tych dwóch stanowisk statystyki zatrudnienia w podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej uwzględniają jeszcze kategorię „pozostali pracownicy”¹⁰⁵, w skład której wchodzi między innymi pracownicy działów kadr, księgowości itp. Ponadto w ośrodkach pomocy społecznej oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania wynikające z innych ustaw z obszaru polityki społecznej, np. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

¹⁰¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹⁰² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

¹⁰³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Oprócz pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę OPS i PCPR zatrudnia także m.in.: wolontariuszy, stażystów oraz osoby wykonujące pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Według informacji udostępnionych przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie za pośrednictwem formularzy OZPS 2017/2018 w województwie śląskim na koniec 2017 r. w wymienionych jednostkach odnotowano co najmniej¹⁰⁶:

- 532 wolontariuszy (z tego 91,4% w OPS-ach);
- 368 osób zaangażowanych w ramach umów realizowanych na podstawie skierowań/porozumień z urzędami pracy (z tego 96,2% w OPS-ach);
- 361 stażystów (z tego 93,1% w OPS-ach).

7.2.1. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie

W województwie śląskim pod koniec 2017 r. w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało łącznie 628 osób realizujących zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej. Stanowiły one 4,2% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym¹⁰⁷. W latach 2016-2017 poziom zatrudnienia zwiększył się. W tym czasie przybyło 10 pracowników (wzrost o 1,6%)¹⁰⁸.

Wśród osób zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2017 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” - 419 osób (66,7%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni - 122 osoby (19,4%). Na trzecim miejscu, z liczbą 56 osób (8,9%), znalazła się kadra kierownicza, w skład której wchodziłi: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów oraz kierownicy i ich zastępcy. Na innych niż wymienione stanowiskach zatrudnione były łącznie 32 osoby¹⁰⁹.

Oprócz wyżej wymienionych kategorii pracowników w powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej, w tym m.in. z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wśród nich ważne miejsce zajmują koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej. Na koniec 2017 r. w województwie śląskim zatrudnionych było 199 przedstawicieli tej kategorii¹¹⁰.

¹⁰⁶ Dane pochodzą z niepełnej liczby jednostek.

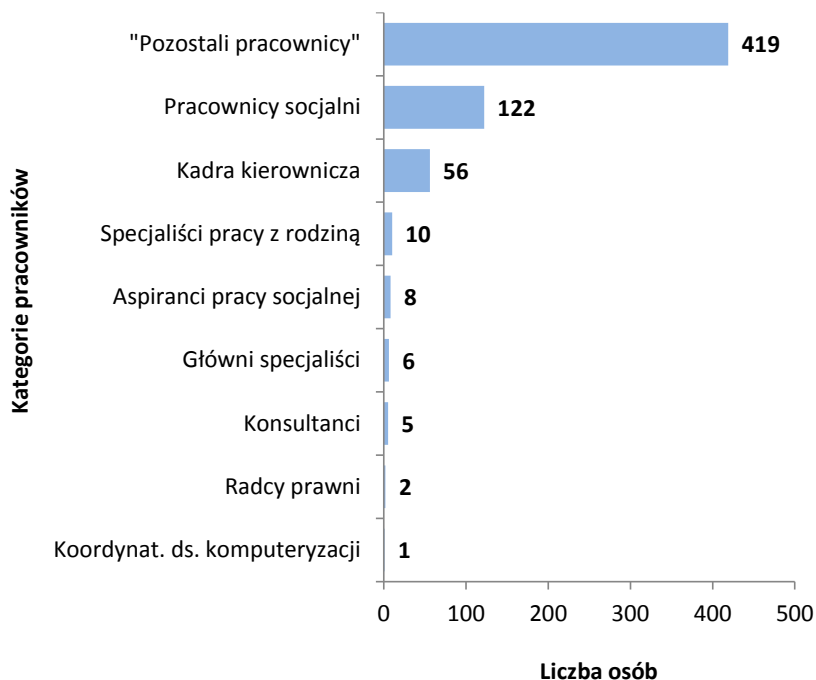
¹⁰⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹⁰⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

¹⁰⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹¹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-P* za II poł. 2017 r. Dane dotyczą jednostek realizujących zadania powiatu, tj. powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz miejskich ośrodków pomocy rodzinie.

Wykres 36. Struktura pracowników PCPR wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (N=628).

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk nie sumuje się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

7.2.2. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej

W województwie śląskim na koniec 2017 r. w ośrodkach pomocy społecznej pracowały ogółem 7 145 osób, które stanowiły 47,4% wszystkich zatrudnionych w JOPS na szczeblach gminnym i powiatowym¹¹¹. W latach 2016-2017 poziom zatrudnienia zwiększył się o 3 osoby¹¹².

Struktura pracowników ośrodków pomocy społecznej wg stanowisk pracy była w 2017 r. bardzo podobna do tej z powiatowych centrów pomocy rodzinie. Zdecydowanie dominowali w niej „pozostali pracownicy” liczący 4 135 osób (57,9%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni – 2 342 osoby (32,8%). Na trzecim miejscu znalazła się kadra kierownicza licząca 241 osób (3,4%). Osoby wykonujące usługi opiekuńcze tworzyły frakcję liczącą 236 osób (3,3%). Inne stanowiska zajmowało łącznie 217 osób (3,0%)¹¹³.

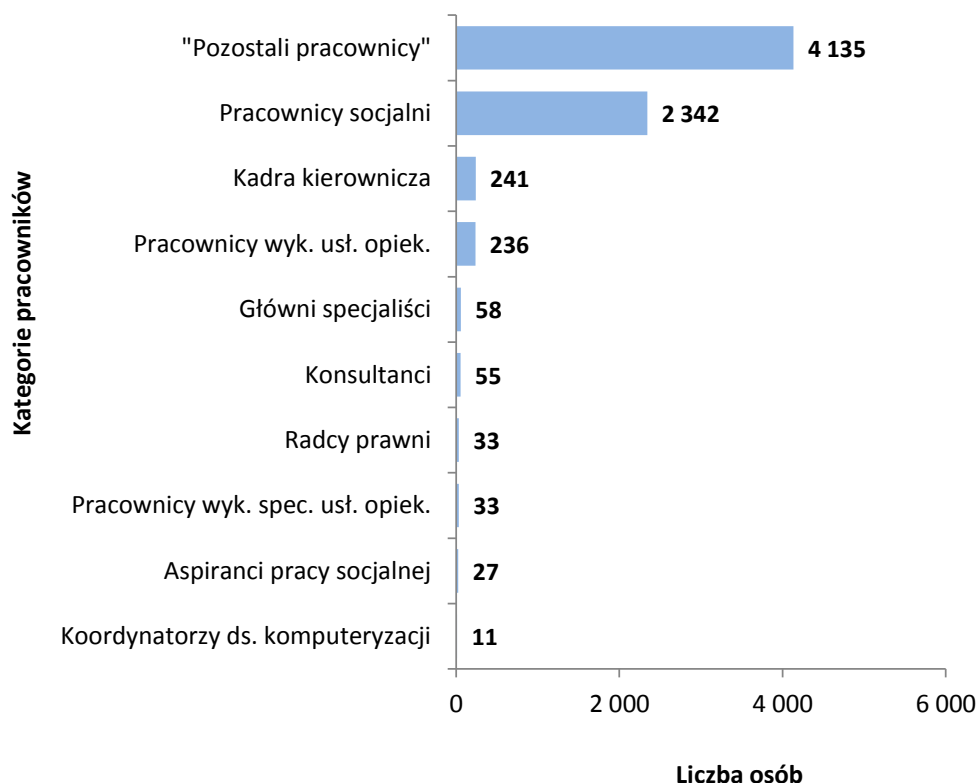
¹¹¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹¹² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

¹¹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Podobnie jak w przypadku powiatowych centrów pomocy rodzinie również w ośrodkach pomocy społecznej zatrudnione są osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej. Wśród nich ważną rolę odgrywają asystenci rodziny. Na koniec 2017 r. w województwie śląskim zatrudnionych było 408 przedstawicieli tej kategorii¹¹⁴.

Wykres 37. Pracownicy OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (N=7 145).

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk nie sumuje się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹¹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-G* za II poł. 2017 r. Dane dotyczą jednostek realizujących zadania powiatu, tj. powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz miejskich ośrodków pomocy rodzinie.

Kluczową grupę osób zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej stanowią pracownicy socjalni. Do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności:

1. praca socjalna;
2. dokonywanie analizy i oceny zjawisk, które powodują zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń;
3. udzielanie informacji, wskazówek i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy będące przyczyną trudnej sytuacji życiowej; skuteczne posługiwanie się przepisami prawa w realizacji tych zadań;
4. pomoc w uzyskaniu dla osób będących w trudnej sytuacji życiowej poradnictwa dotyczącego możliwości rozwiązywania problemów i udzielania pomocy przez właściwe instytucje państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe oraz wspieranie w uzyskiwaniu pomocy;
5. udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej;
6. pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych;
7. współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie skutków ubóstwa;
8. inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin;
9. współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia¹¹⁵.

Na koniec 2017 r. ośrodki pomocy społecznej w województwie śląskim zatrudniały ogółem 2 342 pracowników socjalnych, z czego w rejonach opiekuńczych pracowało 1 426 osób (60,9%). Wśród przedstawicieli tej kategorii zawodowej dominowały osoby zatrudnione na stanowisku „starszy pracownik socjalny” – 793 osoby (33,9%). Kolejne miejsca zajmowali: „pracownicy socjalni” – 656 osób (28,0%), „specjaliści pracy socjalnej” – 607 osób (25,9%) oraz „starsi specjaliści pracy socjalnej” – 260 osób (11,1%). Ponadto 26 pracowników socjalnych (1,1%) było zatrudnionych na stanowisku „główny specjalista”¹¹⁶.

Ustawa o pomocy społecznej w treści art. 110 ust. 11 stanowi, że: *ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących*. Z kolei w ust. 12 zawarto wymóg minimalnej liczby pracowników socjalnych. Według niego ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych¹¹⁷.

¹¹⁵ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 119 ust. 1.

¹¹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹¹⁷ Analiza danych statystycznych ujętych w sprawozdaniach *MRPiPS-03* wykazała, że wskaźnik obliczony w oparciu o liczbę rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, charakteryzuje się bardzo wysoką zmiennością

W 2017 roku na 1 pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej, zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy, przypadało 1 960 osób (w całym kraju 1 974). Pomimo stosunkowo korzystnej średniej nadal wiele ośrodków pomocy społecznej nie spełniało ustawowych wymogów. Na koniec 2017 r. 140 OPS (83,8%) spełniało zakładane w ustawie warunki dotyczące liczby ludności/środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego, a 126 OPS (75,4%) zatrudniało minimum 3 pracowników socjalnych. Oba wymienione w ustawie kryteria spełniało zaledwie 106 ośrodków pomocy społecznej (63,5%)¹¹⁸.

W powiatach grodzkich wartość wskaźnika liczby mieszkańców gminy przypadających na 1 pracownika socjalnego OPS była korzystniejsza niż w ziemskich (1 872 wobec 2 086). Spośród trzech rodzajów gmin najkorzystniejszy poziom zanotowano w gminach miejskich (1 901). Poniżej ustawowego minimum znalazły się natomiast gminy miejsko-wiejskie (2 268) oraz wiejskie (2 088). Porównując dane w ramach podregionów, można stwierdzić, że najmniej korzystne wartości analizowany wskaźnik przyjmował w: tyskim (2 374), rybnickim (2 170) i gliwickim (2 082), natomiast na poziomie powiatów w: Jastrzębiu-Zdroju (2 899) oraz w powiatach: bielskim (2 507) i mikołowskim (2 472). Z kolei gminami charakteryzującymi się najwyższą liczbą mieszkańców przypadających na 1 pracownika socjalnego okazały się: Mykanów (3 753), Orzesze (3 578) oraz Koniecpol (3 230)¹¹⁹.

Wykres 38. Pracownicy socjalni OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r., (N= 2 342).

* Nazwa jednego ze stanowisk zajmowanych przez pracowników socjalnych.

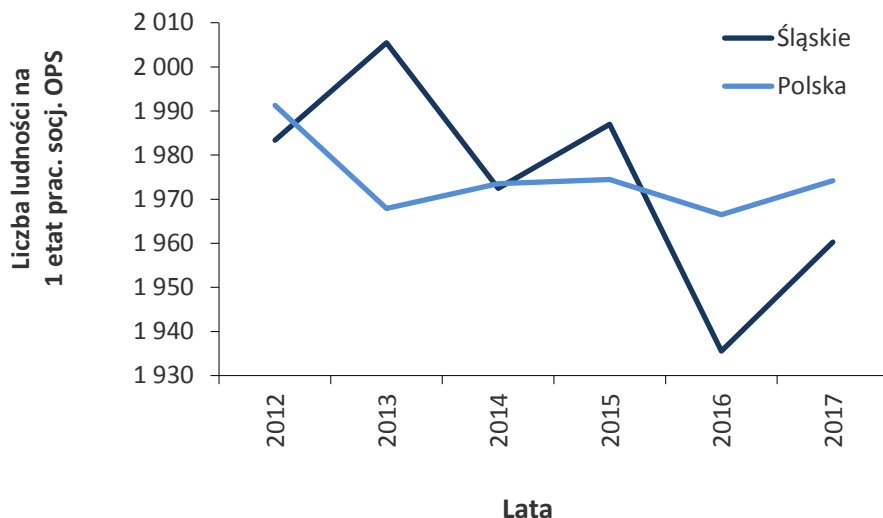
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

(w przedziale od 13 do 123) utrudniającą dokonywanie wiarygodnych porównań. W związku z powyższym w dalszych analizach zastosowano wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS.

¹¹⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

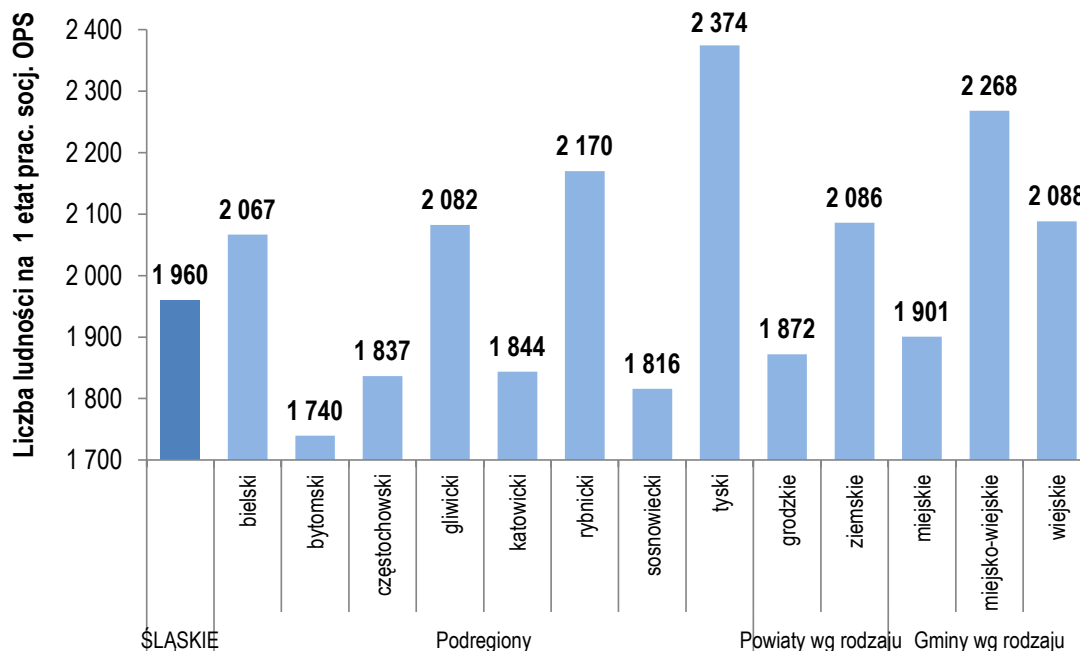
¹¹⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 39. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy w latach 2012-2017 - stan na koniec danego roku.

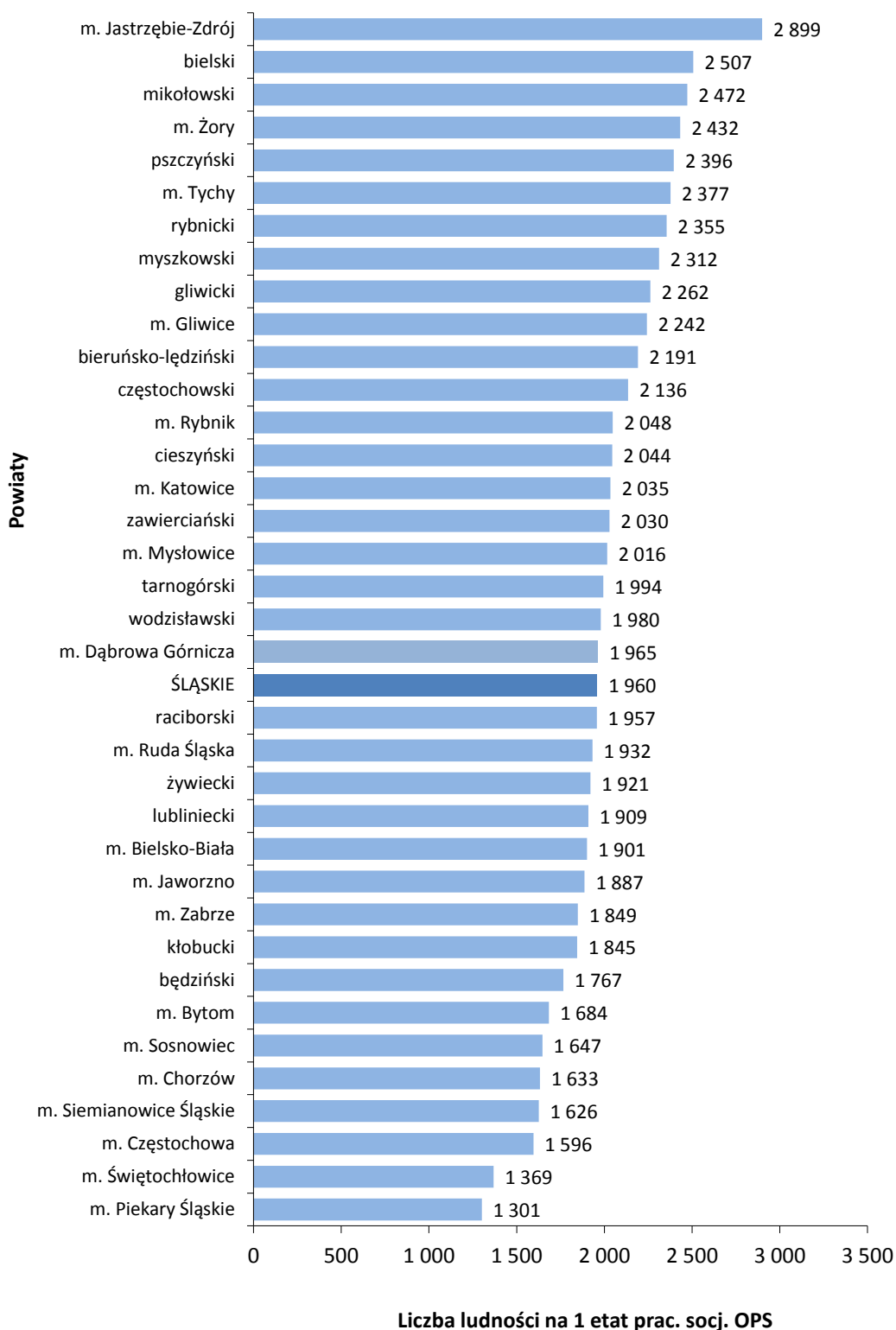

Źródło: 1) Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdania MPiPS/MRPiPS-03 za lata 2012-2017, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 40. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

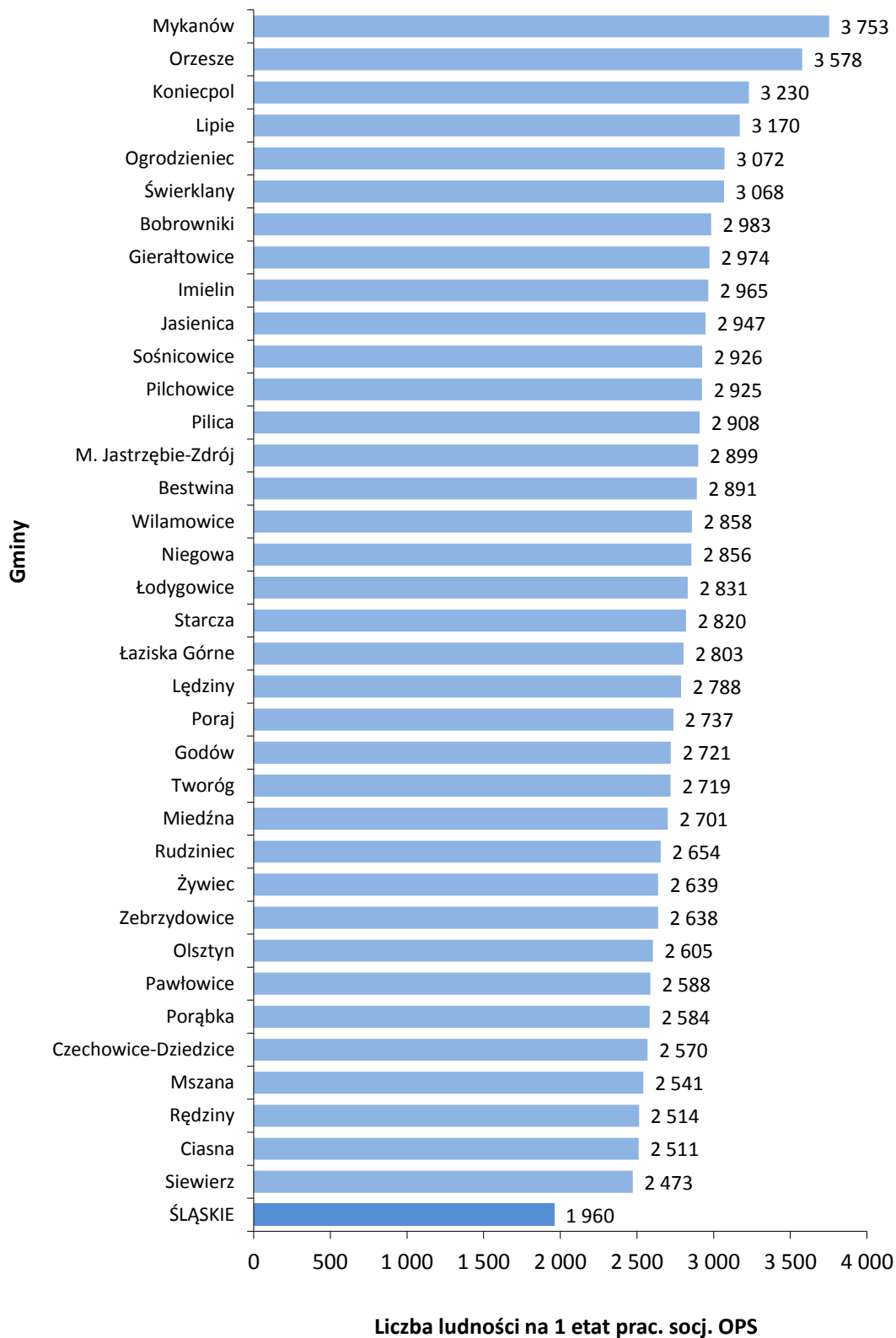

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 41. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 42. Gminy o największej liczbie ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

7.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR

Ważny aspekt diagnozy zasobów kadrowych stanowi analiza kwalifikacji pracowników. Niniejszy podrozdział prezentuje dane w zakresie wykształcenia pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zebrane za pomocą formularzy OZPS – edycja 2017/2018. Pochodzą one, w zależności od obszaru tematycznego, ze 182 lub 183 jednostek poddanych badaniu, tj. odpowiednio 98,9% lub 99,5% instytucji.

Zgodnie z metodologią ww. narzędzia informacje dotyczące wykształcenia odnoszą się do wszystkich osób zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie na podstawie umowy o pracę, niezależnie od obszaru wykonywanych zadań (pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, piecza zastępcza, itp.). Do kadry jednostki zalicza się również pracowników zatrudnionych w ramach środków EFS. Dane w zakresie zatrudnienia dotyczą stanu na dzień 31 grudnia danego roku, a stan zatrudnienia podawany jest w przeliczeniu na osoby¹²⁰.

Poniżej przedstawiono definicje pojęć zawartych w wyżej wymienionym formularzu powołując się na objaśnienia przygotowane przez jego twórców¹²¹.

Kadra kierownicza – osoby zatrudnione na stanowisku: kierownik ośrodka pomocy społecznej, dyrektor ośrodka pomocy społecznej, dyrektor powiatowego centrum pomocy rodzinie oraz odpowiednio ich zastępcy. W tej pozycji nie wykazywano osób zatrudnionych na stanowiskach kierowników wydziałów, sekcji, zespołów itp.

Pracownicy socjalni – pracownicy, których uprawnienia określa art. 116 i 156 ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Pozostali pracownicy – pracownicy zatrudnieni w danej jednostce, wykonujący inne prace związane z zadaniami tej jednostki. Pozycja „pozostali pracownicy - ogółem” obejmuje również asystentów rodziny oraz koordynatorów pieczy zastępczej.

Wolontariusze – każda osoba (fizyczna), która dobrowolnie i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na rzecz uprawnionych organizacji i instytucji na zasadach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Zatrudnienie subsydiowane - obejmuje osoby zaangażowane przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w ramach umów realizowanych na podstawie skierowań/porozumień z urzędami pracy.

¹²⁰ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objaśnienia 2018*, s. 33.

¹²¹ Ibidem, s. 32-33.

Kadra kierownicza

Na podstawie danych ujętych w nadesłanych formularzach *OZPS 2017/2018* ustalono, że 91,7% dyrektorów i kierowników OPS/PCPR oraz ich zastępców legitymowało się wykształceniem wyższym. W ośrodkach pomocy społecznej wskaźnik ten wyniósł 90,8%, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie 100,0%.

Specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiadało 92,5% dyrektorów i kierowników OPS/PCPR oraz ich zastępców. Spośród kadry kierowniczej ośrodków pomocy społecznej specjalizację tego rodzaju ukończyło 92,5% osób, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie analogiczny wskaźnik wyniósł 91,7%.

Pracownicy socjalni

Formularz *OZPS 2017/2018* dość szczegółowo odnosi się do kwestii wykształcenia pracowników socjalnych – oprócz poziomu wykształcenia (wyższe, średnie, inne) uwzględnia także posiadanie specjalizacji z organizacji pomocy społecznej oraz specjalizacji zawodowych z zakresu pracy socjalnej.

Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej z zakresu pracy socjalnej:

- I stopień specjalizacji, mający na celu uzupełnienie wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych pracowników socjalnych;
- II stopień specjalizacji, mający na celu pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej¹²².

Według informacji udostępnionych przez podstawowe JOPS 76,0% ogółu pracowników socjalnych odznaczało się wyższym wykształceniem (w OPS było to 75,3%, natomiast w PCPR 95,2%). Średnie wykształcenie posiadało 22,8% przedstawicieli tej kategorii (w OPS 23,5%, natomiast w PCPR 4,8%). Inny niż ww. poziom wykształcenia był udziałem 1,2% pracowników.

Zgodnie z danymi przekazanymi za pośrednictwem formularzy *OZPS – edycja 2017/2018* 20,2% ogółu pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej posiadało specjalizację I stopnia z zakresu pracy socjalnej, natomiast 8,5% specjalizację II stopnia. W ośrodkach pomocy społecznej posiadaczami specjalizacji I stopnia było 19,7% pracowników socjalnych, a II stopnia 8,7%. Z kolei w powiatowych centrach pomocy rodzinie analogiczne wskaźniki wynosiły 33,3% oraz 4,8%.

Formularz *OZPS – edycja 2017/2018* zawierał również pytania nt. posiadania przez pracowników socjalnych specjalizacji z organizacji pomocy społecznej. Uzyskane za jego pomocą dane wskazują, że na koniec 2017 r. tego rodzaju specjalizację posiadało 7,7% przedstawicieli tej kategorii. W OPS-ach wartość ta kształtowała się na poziomie 7,7%, natomiast w PCPR-ach wynosiła 8,3%.

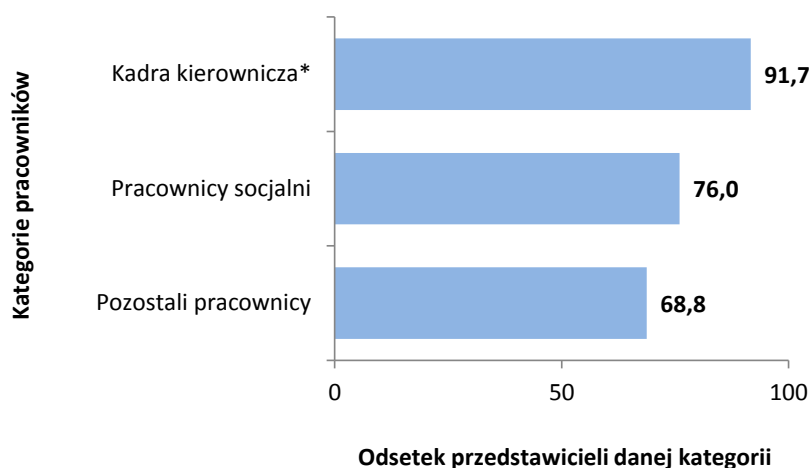
¹²² Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 116 ust. 2.

Pozostali pracownicy

Trzecią kategorię pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, wyszczególnioną w formularzu OZPS 2017/2018, stanowili „pozostali pracownicy”. Wśród tej kategorii dominowały, podobnie jak w przypadku pozostałych, osoby z wyższym wykształceniem (68,8%), Blisko jedna czwarta posiadała wykształcenie średnie (24,3%), a 6,9% charakteryzowało się innym jego poziomem. W ośrodkach pomocy społecznej udział osób legitymujących się wykształceniem wyższym wyniósł 67,5%, a średnim 25,3%. Z kolei w powiatowych centrach pomocy rodzinie osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 89,4%, natomiast z wykształceniem średnim - 9,1%.

Powyższe dane wskazują, że generalnie rzecz biorąc kadra kierownicza i pracownicy merytoryczni powiatowych centrów pomocy rodzinie charakteryzowali się wyższym poziomem wykształcenia w porównaniu z pracownikami ośrodków pomocy społecznej. Wyjątek od tej reguły stanowiła specjalizacja II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego w przypadku pracowników socjalnych oraz specjalizacja z organizacji pomocy społecznej w przypadku kadry kierowniczej.

Wykres 43. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród zatrudnionych w OPS i PCPR - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r.

* Dyrektorzy, kierownicy jednostek oraz ich zastępcy.

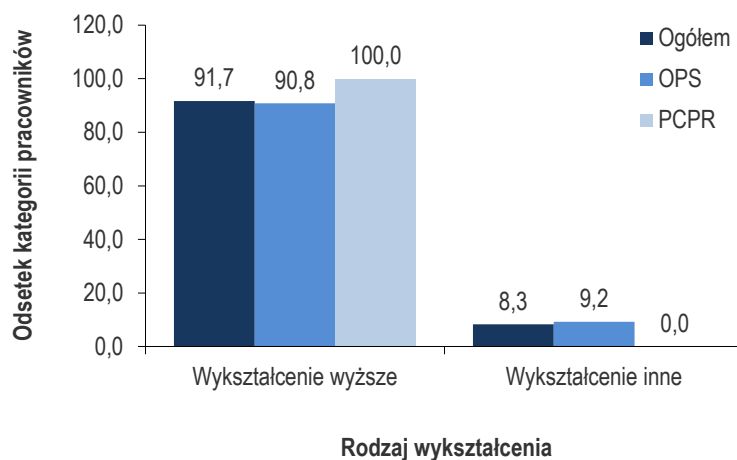
Kadra kierownicza N=182 JOPS, n=231 osób;

Pracownicy socjalni N=183 JOPS, n=1 880 osób;

Pozostali pracownicy N=183 JOPS, n=3 859 osób.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2017/2018.

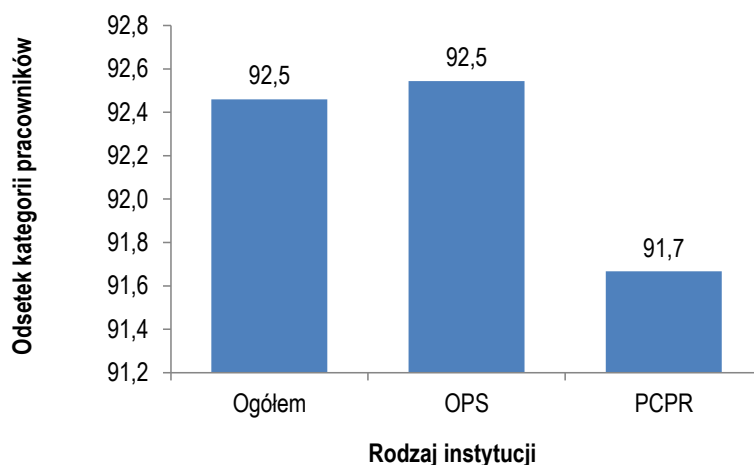
Wykres 44. Poziom wykształcenia kadry kierowniczej* OPS i PCPR wg rodzaju jednostek - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (liczba jednostek N=182, liczba pracowników n=252).

* Dyrektorzy, kierownicy jednostek oraz ich zastępcy.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

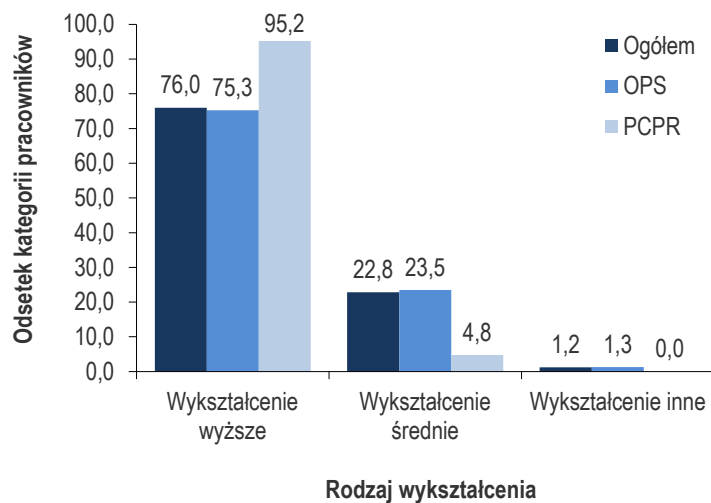
Wykres 45. Odsetek kadry kierowniczej OPS i PCPR posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (liczba jednostek N=182, liczba pracowników n =233).

* Dyrektorzy, kierownicy jednostek oraz ich zastępcy.

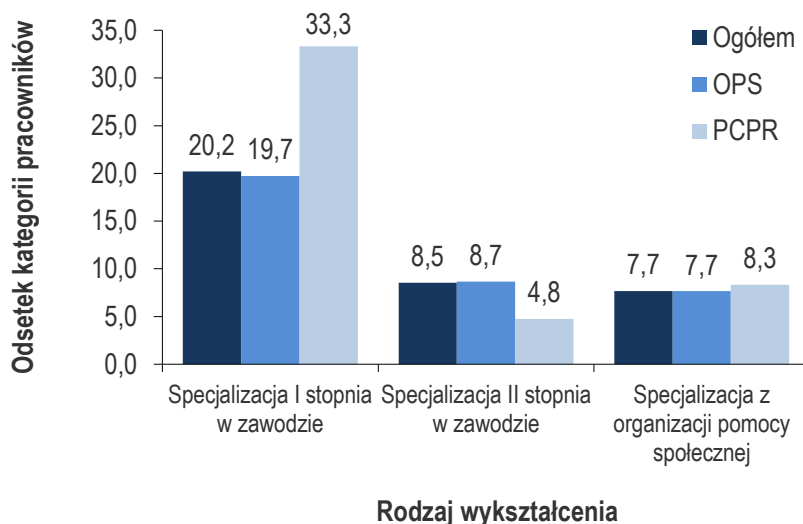
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2017/2018.

Wykres 46. Poziom wykształcenia pracowników socjalnych OPS i PCPR wg rodzaju jednostek - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (liczba jednostek N=183, liczba pracowników n=2 475).

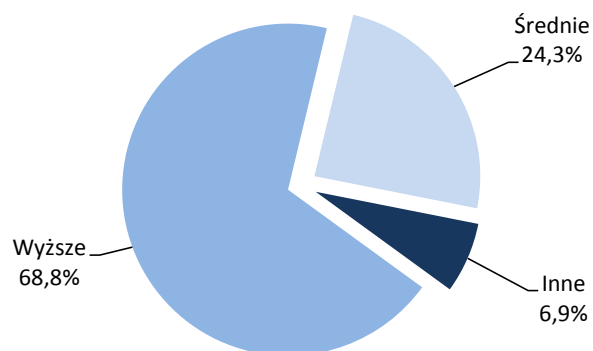
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

Wykres 47. Dodatkowe kwalifikacje pracowników socjalnych OPS i PCPR wg rodzaju jednostek - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (liczba jednostek N=183, liczba pracowników n=2 475).

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

Wykres 48. Struktura wykształcenia „pozostałych pracowników” podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (liczba jednostek N=183, liczba pracowników n=5 612).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2017/2018.

7.3. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej

Jednym z podstawowych warunków skutecznej integracji społecznej jest zapewnienie wysokiego poziomu kwalifikacji kadr instytucji zajmujących się realizacją tego zadania. Z kolei wzrostowi kompetencji pracowniczych sprzyja dostęp do bezpłatnych szkoleń, studiów, kursów specjalizacyjnych oraz specjalistycznego doradztwa. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, realizując swoje ustawowe kompetencje¹²³ oraz wykorzystując różnorodne źródła finansowania zapewnia kadrze podmiotów działających w obszarze pomocy i integracji społecznej możliwość bezpłatnego podnoszenia kwalifikacji.

W 2017 r. w ramach realizacji *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020* oraz *Programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie śląskim na lata 2016-2020* w zakresie organizowania różnych form doskonalenia zawodowego dla osób realizujących zadania w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, w tym przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zorganizowano następujące szkolenia:

- dwudniowe szkolenie pn. *Młodzież z grup ryzyka - podejmowanie interwencji profilaktycznej w sytuacji używania narkotyków i nowych substancji psychoaktywnych*;
- cykl szkoleniowy pn. *Interwencja profilaktyczna wobec kobiet w ciąży lub młodych matek, w tym z grup ryzyka*;
- cykl szkoleniowy pn. *Młodzież a narkotyki i nowe substancje psychoaktywne - strategie i koalicje w samorządach na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Praca z dziećmi i młodzieżą stosującą środki psychoaktywne - wczesne rozpoznanie oraz podejmowanie interwencji*;
- cykl szkoleniowy pn. *Praca socjoterapeutyczna z dziećmi z rodzin z problemem uzależnienia od środków psychoaktywnych*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Osoba zaburzona psychicznie, dotknięta uzależnieniem czy w kryzysie suicydalnym - rozpoznawanie, interwencja, pomoc oraz kompetencje służb*;
- cykl szkoleniowy pn. *Rozpoznawanie wzorów picia i podejmowanie interwencji wobec pacjentów pijących alkohol ryzykownie i szkodliwie*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Diagnoza zaburzeń i metody pracy z dziećmi z płodowym zespołem alkoholowym*;
- cykl szkoleniowy pn. *Lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym - funkcjonowanie zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych*;
- cykl szkoleniowy pn. *Praca z osobą doświadczającą przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym*;
- dwudniowe szkolenie pn. *Diagnoza i wsparcie dziecka doświadczającego przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym*;
- pięciodniowe seminarium pn. *Praca z osobą stosującą przemoc w rodzinie z problemem alkoholowym – wprowadzenie*;

¹²³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 21 ust. 2.

- pięciodniowe seminarium pn. *Realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie z problemem alkoholowym.*

W powyższych szkoleniach udział wzięło łącznie 305 osób, w tym przedstawiciele: jednostek samorządu terytorialnego, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów uzależnień, jednostek organizacyjnych systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, systemu oświaty, organizacji pozarządowych, policji oraz wymiaru sprawiedliwości.

W dniu 9 maja 2017 roku została zawarta umowa pomiędzy Skarbem Państwa – Wojewodą Śląskim a Województwem Śląskim dotycząca udzielenia dotacji na dofinansowanie organizowania szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Wykonanie zadania, powierzono Regionalnemu Ośrodkowi Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, który zorganizował szkolenia z zakresu superwizji grupowej dla członków zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych realizujących procedurę „Niebieskie Karty”. W szkoleniu wzięło udział łącznie 57 osób, w tym pracownicy: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, organów wymiaru sprawiedliwości, systemu oświaty oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych.

W 2017 roku w ramach projektu *Koordinacja i rozwój usług adopcyjnych* realizowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020*¹²⁴ zorganizowano i przeprowadzono:

- czterodniowe szkolenie pn. *Trening zastępowania agresji;*
- dwudniowe szkolenie pn. *Problematyka FAS w ujęciu interdyscyplinarnym;*
- 2 jednodniowe szkolenia pn. *Ochrona danych osobowych w kontekście ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;*
- dwudniowe szkolenie pn. *Zaburzenia więzi u dzieci - teoria, diagnoza, kierunki terapii. Analiza studium przypadków w procesie wspierania rodziny adopcyjnej;*
- 4 trzydniowe szkolenia pn. *Problematyka zaburzeń rozwojowych i emocjonalnych u dzieci - diagnoza i terapia;*
- 2 dwudniowe szkolenia pn. *Zaburzenia więzi u dzieci - teoria, diagnoza, kierunki terapii. Budowanie bezpiecznego stylu przywiązania;*
- 2 dwudniowe szkolenia pn. *Zaburzenia więzi u dzieci – teoria, diagnoza i kierunki terapii. Trauma wczesnodziecięca;*
- dwudniowe szkolenie pn. *Zaburzenia więzi u dzieci - teoria, diagnoza, kierunki terapii. Analiza studium przypadków w procesie wspierania rodziny adopcyjnej;*
- seminarium pn. *Praca z dziećmi i młodzieżą po doświadczeniu traumy.*

W wyżej wymienionych formach wsparcia uczestniczyły łącznie 334 osoby¹²⁵.

¹²⁴ Europejski Fundusz Społeczny, oś priorytetowa: IX. *Włączenie społeczne*, działanie: 9.2. *Dostępne i efektywne usługi społeczne i zdrowotne*, poddziałanie: 9.2.7. *Rozwój usług adopcyjnych – tryb pozakonkursowy.*

¹²⁵ Baza danych projektu pozakonkursowego pn.: *Koordinacja i rozwój usług adopcyjnych.*

Fluktuacja kadr, zmiany przepisów czy też pojawianie się nowych metod/standardów pracy z klientem powodują stałe zapotrzebowanie na różne formy podnoszenia kwalifikacji. Zaspokojeniu powyższych potrzeb mogą służyć działania realizowane w ramach *Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020*, osi priorytetowej II: *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, priorytetu inwestycyjnego 9i: *Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie*, celu szczegółowego 2: *Wzmocnienie potencjału instytucji działających na rzecz włączenia społecznego*.

W 2017 r. wniosek aplikacyjny złożony przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, w partnerstwie z regionalnymi ośrodkami polityki społecznej z Wrocławia, Opola i Krakowa, został wybrany do dofinansowania w konkursie *Szkolenia kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej w zakresie realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*. Celem projektu jest podniesienie kompetencji przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz służb zaangażowanych w realizację zadań wynikających z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

W 2017 r. w ramach projektu zorganizowano 3 szkolenia:

- *Regulacje prawne z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, ze szczególnym uwzględnieniem doktryny i orzecznictwa sądowego;*
- *Tworzenie planu pracy z rodziną wieloproblemową, ze szczególnym uwzględnieniem rodziny zagrożonej umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej;*
- *Dialog motywujący jako metoda pracy z rodziną dysfunkcyjną.*

W szkoleniach tych uczestniczyło łącznie 60 osób.

8. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ

Osoby i rodziny, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, mogą ubiegać się o przyznanie świadczeń pomocy społecznej. Dzieli się one na pieniężne i niepieniężne¹²⁶.

Do świadczeń pieniężnych należą:

- a) zasiłek stały;
- b) zasiłek okresowy;
- c) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy;
- d) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie;
- e) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki;
- f) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach;
- g) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Do świadczeń niepieniężnych zaliczają się:

- a) praca socjalna;
- b) bilet kredytowany;
- c) składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- d) składki na ubezpieczenia społeczne;
- e) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie;
- f) sprawienie pogrzebu;
- g) poradnictwo specjalistyczne;
- h) interwencja kryzysowa;
- i) schronienie;
- j) posiłek;
- k) niezbędne ubranie;
- l) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy;
- m) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia;
- n) mieszkanie chronione;
- o) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej;
- p) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

¹²⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 36.

Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie oraz – w przypadku świadczeń pieniężnych – dochód, którego wysokość nie przekracza określonych progów (tzw. kryteriów dochodowych)¹²⁷.

W 2017 r. w województwie śląskim świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 124 520 osobom. Stanowiły one 2,7% ogółu ludności (w Polsce 3,7%). Świadczenia **pieniężne** decyzją przyznano 76 992 osobom, natomiast **niepieniężne** 63 994 osobom. Wśród ogółu osób, którym w trybie decyzji przyznano świadczenie pomocy społecznej udział pierwszej z wyżej wymienionej kategorii wyniósł 61,8% (w Polsce 59,5%), natomiast drugiej 51,4% (w Polsce 49,1%)¹²⁸. W stosunku do roku 2016 liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych i zadań własnych spadła o 18 052, tj. o 12,7%. W przypadku świadczeń pieniężnych nastąpił spadek o 10 011 osób (11,5%), natomiast jeśli chodzi o świadczenia niepieniężne zanotowano spadek o 8 405 osób (11,6%)¹²⁹.

Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto w województwie śląskim w 2017 r. 87 810 rodzin liczących 184 842 osoby. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 88,9% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 77,8%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 21 687 rodzin, tj. 21,9% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 18,8%). W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 8 935, a grupa objętych nimi osób liczyła 9 489. Liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, o których mowa w art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.), zawieranych w celu wzmocnienia aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu wyniosła 2 465, a grupa objętych nimi osób liczyła 2 532. Liczba zawartych projektów socjalnych wyniosła 197. Było nimi objętych 6 258 osób¹³⁰.

8.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin

W ramach realizacji zadań gminy (własnych oraz zleconych) stosuje się cały wachlarz świadczeń dostosowanych do potrzeb poszczególnych kategorii klientów. Poniżej scharakteryzowano wybrane świadczenia.

Opłacanie składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – forma pomocy dla osób, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale

¹²⁷ Dla osoby samotnie gospodarującej kryterium dochodowe wynosi 634 zł, dla osoby w rodzinie 514 zł.

¹²⁸ Dana osoba mogła otrzymać świadczenia należące do obu kategorii.

¹²⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

¹³⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi z matką, ojcem lub rodzeństwem¹³¹.

Zasiłek stały – świadczenie, które przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie¹³².

Zasiłek okresowy – świadczenie przysługujące w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Zasiłki okresowe przyznaje się: 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej; 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny¹³³.

Zasiłek celowy – świadczenie przyznawane w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Świadczenie to może być także przyznane w formie biletu kredytowanego. Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego. W takim przypadku może on być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną. Do otrzymania zasiłku celowego uprawnione są również osoby lub rodziny, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego bądź też klęski żywiołowej lub ekologicznej. W tego rodzaju przypadkach świadczenie to może być przyznane niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi¹³⁴.

Specjalny zasiłek celowy – bezzwrotne świadczenie przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających określone w ustawie kryterium¹³⁵.

Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie – przyznawana przez gminę w formie pieniężnej lub rzeczowej. Może być udzielona w postaci jednorazowego zasiłku celowego, nieoprocentowanej

¹³¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 17 ust. 1 pkt 9.

¹³² Ibidem, art. 37 ust. 1 pkt 1, 2.

¹³³ Ibidem, art. 38 ust. 1 pkt 1, 2.

¹³⁴ Ibidem, art. 39-40.

¹³⁵ Ibidem, art. 41 ust. 1.

pożyczki lub poprzez udostępnienie maszyn i narzędzi pracy (stwarzających możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy) oraz urządzeń ułatwiających pracę osobom niepełnosprawnym¹³⁶.

Praca socjalna – świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Pracę socjalną prowadzi się z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej oraz ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia, w tym kontrakt socjalny. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód¹³⁷.

Poradnictwo specjalistyczne – w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne – jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego oraz ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizowane jest przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii, natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną¹³⁸.

Interwencja kryzysowa – stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz – w uzasadnionych sytuacjach – schronienia do 3 miesięcy¹³⁹.

Schronienie – udzielenie go następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w: noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych i innych miejscach do tego przeznaczonych¹⁴⁰.

Ubranie – przyznanie niezbędnego ubrania następuje przez dostarczenie osobie potrzebującej: bielizny, odzieży i obuwia odpowiednich do jej indywidualnych właściwości oraz pory roku¹⁴¹.

Posiłek – pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie. Przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Wsparcie to, przyznane dzieciom i młodzieży w okresie nauki w szkole, może być realizowane w formie zakupu posiłków¹⁴².

¹³⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 43 ust. 1-5.

¹³⁷ Ibidem, art. 45 ust. 1-4.

¹³⁸ Ibidem, art. 46 ust. 1-4.

¹³⁹ Ibidem, art. 47 ust. 1-3.

¹⁴⁰ Ibidem, art. 48a ust. 1-4.

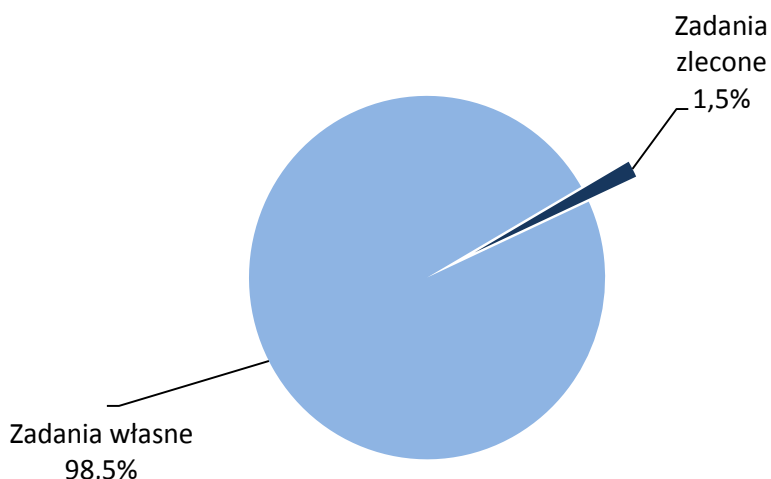
¹⁴¹ Ibidem, art. 48b ust. 1.

Usługi opiekuńcze – pomoc przysługująca osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem¹⁴³.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze to usługi opiekuńcze dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym¹⁴⁴.

W 2017 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin wydatkowano kwotę 514 883 823 zł¹⁴⁵. Zdecydowaną większość środków – 507 334 173 zł (98,5%) - przeznaczono na sfinansowanie świadczeń przyznanych w ramach zadań własnych¹⁴⁶. W latach 2016-2017 wartość wydatków na zadania realizowane przez gminy wzrosła o 6 437 923 zł, tj. o 1,3%¹⁴⁷.

Wykres 49. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin* - województwo śląskie, 2017 r., N= 514 883 823 zł.

* Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹⁴² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 48b ust. 2-3.

¹⁴³ Ibidem, art. 50 ust. 1-3.

¹⁴⁴ Ibidem, art. 50 ust. 1, 4.

¹⁴⁵ Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

¹⁴⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹⁴⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

8.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom

W ramach realizacji zadań zleconych gminie z zakresu pomocy społecznej w 2017 r. wypłacane były zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną. Udzielano również specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz wypłacano przyznane przez sąd wynagrodzenia należne opiekunom z tytułu sprawowania opieki. Ponadto świadczenia, w tym zasiłki celowe w formie pieniężnej i w naturze (schronienie, posiłek, niezbędne ubranie), otrzymywali cudzoziemcy, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2017 r. w województwie śląskim w ramach realizacji zadań zleconych świadczenia wypłacono w 120 gminach (71,9%). Na ten cel wydatkowano ogółem 7 549 650 zł¹⁴⁸. W latach 2016-2017 wartość tego rodzaju środków wzrosła o 1 478 941 zł (24,4%)¹⁴⁹.

Koszt wypłaty świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji zadań zleconych gminie w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł w 2017 r. w województwie śląskim 1,66 zł (w Polsce 6,62 zł)¹⁵⁰. W powiatach grodzkich wskaźnik ten kształtował się na poziomie 1,54 zł, natomiast w ziemskich na poziomie 1,80 zł; w gminach wiejskich wyniósł 1,74 zł, w miejsko-wiejskich 2,25, a miejskich 1,57 zł. Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: rybnickim (2,34 zł), częstochowskim (2,24 zł) oraz katowickim (2,09 zł); w powiatach: Świętochłowice (5,17 zł), rybnickim (4,72 zł) oraz w myszkowskim (4,58 zł); a na poziomie gmin w: Gaszowicach (31,35 zł), Kuźni Raciborskiej (20,94 zł) oraz Lelowie (19,48 zł)¹⁵¹.

Zdecydowana większość wydatków w 2017 r. została przeznaczona na pokrycie kosztów specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (4 599 807 zł) oraz wypłatę przyznanych przez sąd wynagrodzeń należnych opiekunom z tytułu sprawowania opieki (1 800 297 zł). Znacznie mniej przeznaczono na wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną (1 141 876 zł). Natomiast na pomoc dla cudzoziemców przeznaczono zaledwie 7 670 zł¹⁵².

¹⁴⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

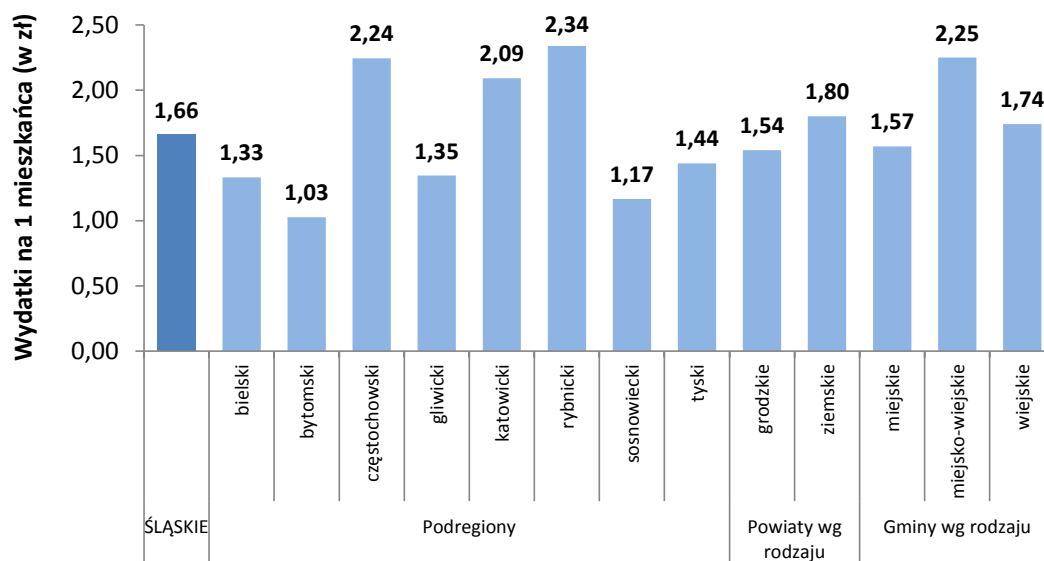
¹⁴⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

¹⁵⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁵¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

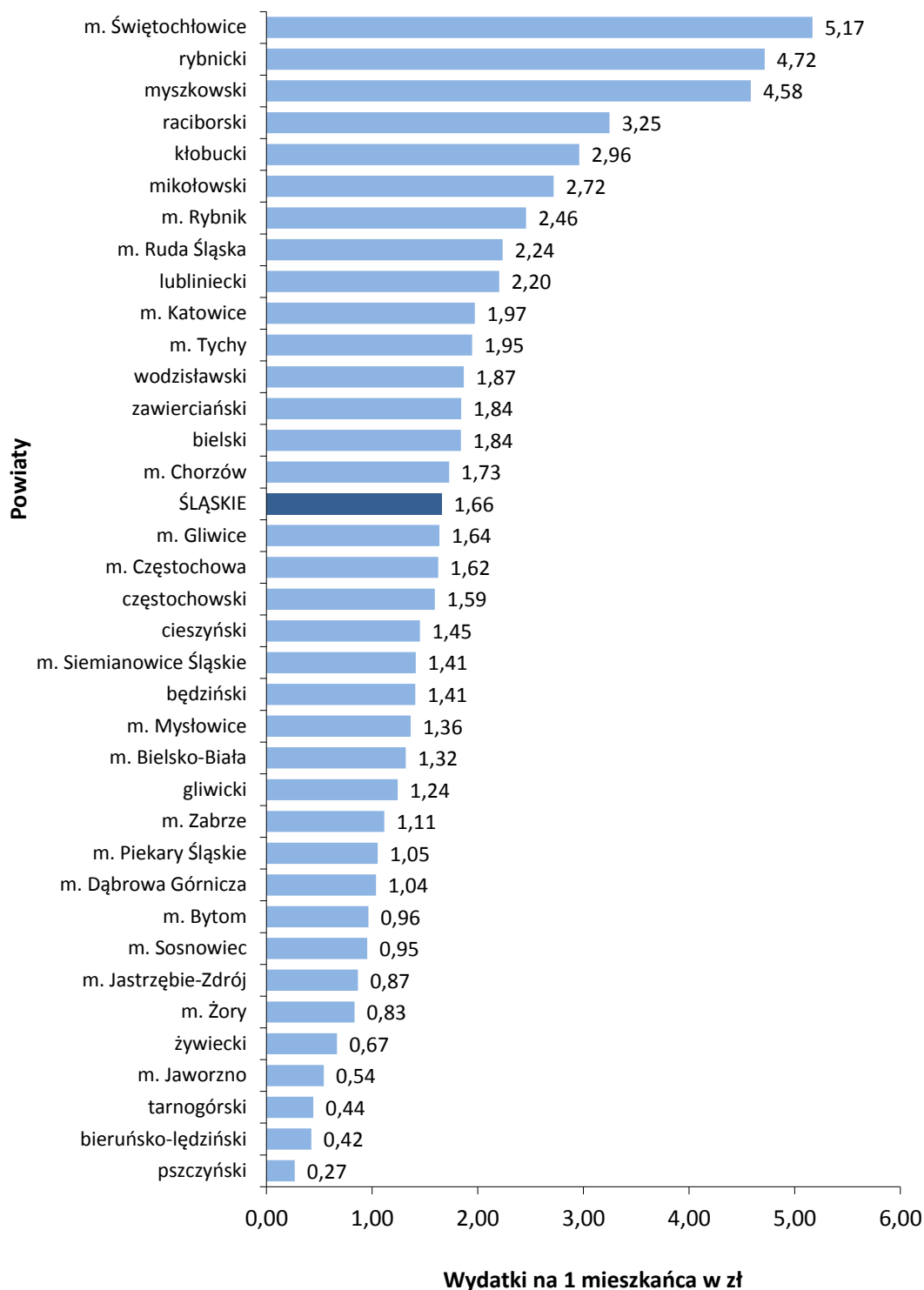
¹⁵² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Wykres 50. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2017 r.

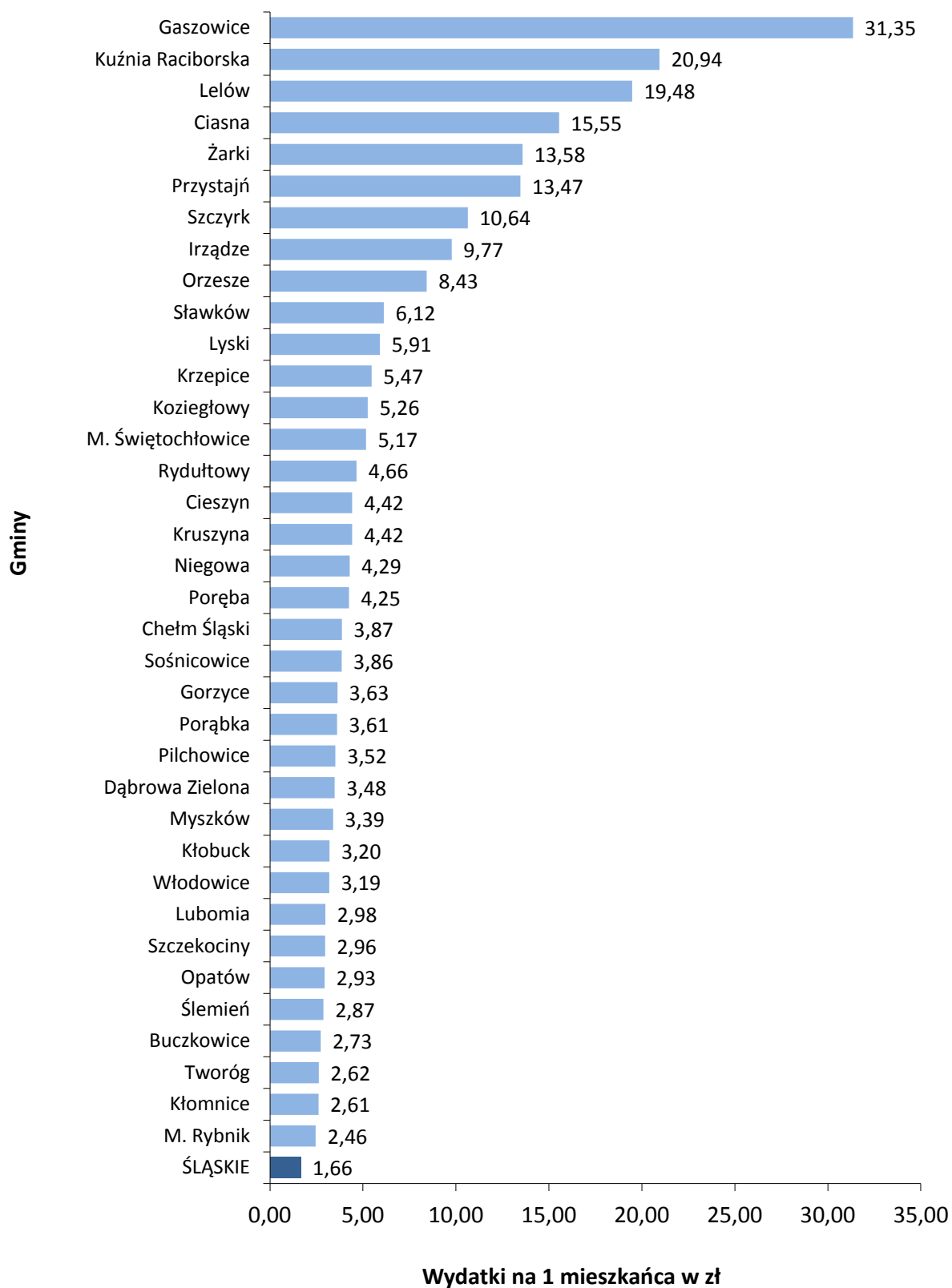
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 51. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2017 r.

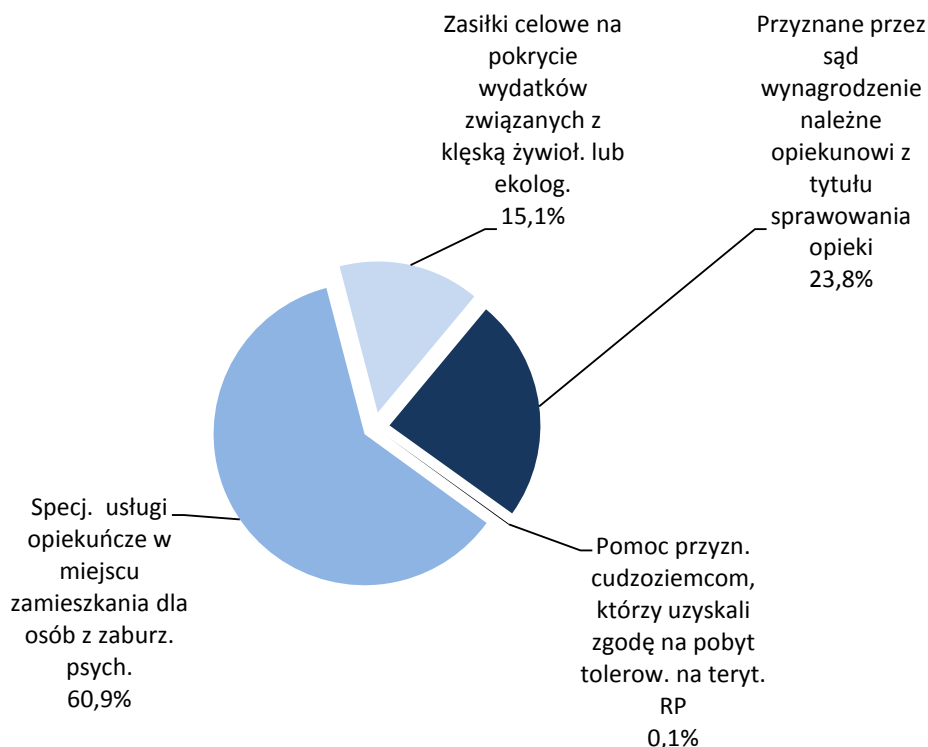
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 52. Gminy o najwyższych wydatkach przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2017 r.

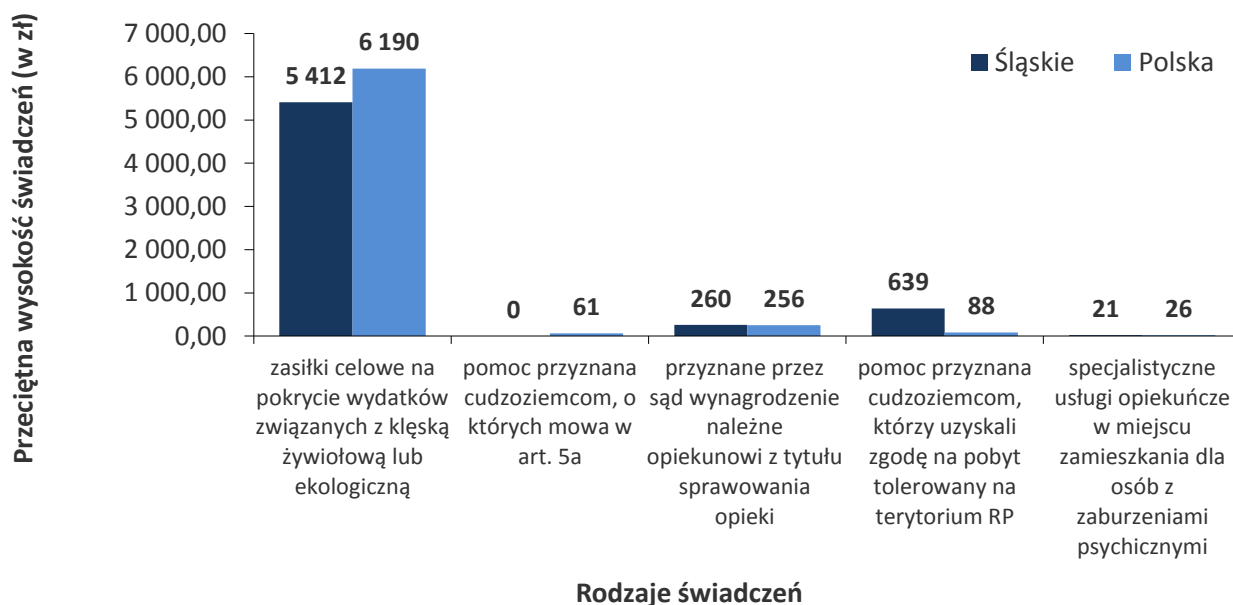
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 53. Struktura wydatków przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom - województwo śląskie, 2017 r., N= 7 549 650 zł.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

Wykres 54. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań zleconych gminom – województwo śląskie i Polska, 2017 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

8.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin

W ramach realizacji zadań własnych gmin z zakresu pomocy społecznej w 2017 r. były przyznawane następujące świadczenia:

1. zasiłki stałe;
2. zasiłki okresowe;
3. schronienie;
4. posiłek (w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki szkolnej);
5. ubranie;
6. usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze);
7. zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (w tym dla osób bezdomnych);
8. zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
9. zasiłki celowe w formie biletu kredytowego;
10. sprawianie pogrzebu (w tym osobom bezdomnym);
11. poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne);
12. interwencja kryzysowa;
13. praca socjalna;
14. odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej;
15. „inne zasiłki celowe i w naturze” (w tym zasiłki specjalne celowe);
16. zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2.

W 2017 r. w województwie śląskim na wypłatę świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji wyżej wymienionych zadań własnych gmin wydatkowano ogółem 507 334 173 zł¹⁵³. W latach 2016-2017 wartość wydatków zwiększyła się o 4 958 982 zł (1,0%)¹⁵⁴.

W 2017 r. na poziomie regionu na jednego mieszkańca przypadało przeciętnie 111,28 zł wydatkowanych na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin (w kraju 126,98 zł). W powiatach grodzkich wartość ta kształtowała się na poziomie 136,93 zł, natomiast w ziemskich wyniosła 78,40 zł. Przeciętnie najwięcej wydatkowano w gminach miejskich (127,80 zł), mniej w miejsko-wiejskich (76,31 zł), a najmniej w wiejskich (63,11 zł). Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: katowickim (157,33 zł), gliwickim (131,51 zł) i częstochowskim (120,63 zł); w miastach na prawach powiatu: Siemianowicach Śląskich (211,00 zł) i Chorzowie (193,70 zł) oraz w gminie Czeladź (199,96 zł). Z kolei najniższe wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w podregionach: tyskim (70,43 zł), bielskim (78,97 zł), rybnickim (83,76 zł); powiatach: pszczyńskim (50,29 zł), Żory (52,51 zł) i bieruńsko-łędzkim (55,91 zł) oraz gminach: Ornontowice (11,73 zł), Suszec (18,94 zł) i Wyry (22,64 zł)¹⁵⁵.

¹⁵³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

¹⁵⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS/MRPiPS-03 za lata 2016-2017.

¹⁵⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

W 2017 r. w ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (190 688 557 zł), zasiłki stałe (94 179 698 zł) oraz zasiłki okresowe (67 892 804 zł). Do świadczeń o wysokim poziomie wydatków należały także: „inne zasiłki celowe i w naturze” (65 827 540 zł), zapewnienie posiłku (27 788 886 zł) oraz usługi opiekuńcze (39 340 981 zł). Najmniej środków wydatkowano natomiast na: zasiłki celowe przyznawane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 (50 zł) oraz zasiłki celowe w formie biletu kredytowego (148 zł). Na pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie nie wydatkowano żadnych środków¹⁵⁶.

W porównaniu z rokiem 2016, wśród najczęściej udzielanych świadczeń, największy liczbowy wzrost wydatków dotyczył: odpłatności gminy za pobyt w DPS (+17 053 666 zł) oraz usług opiekuńczych (+14 902 099 zł), natomiast największy spadek wystąpił w przypadku: zasiłków okresowych (-17 637 223 zł), „innych zasiłków celowych i w naturze” (-5 830 953 zł) oraz świadczeń na zapewnienie posiłku (-3 773 531 zł).

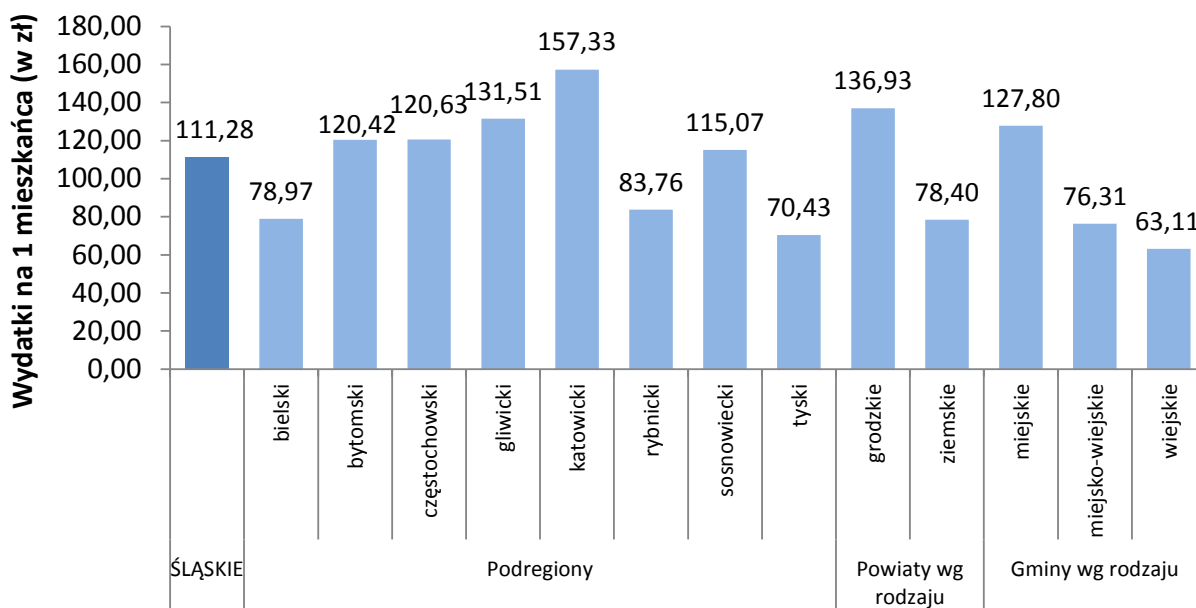
W latach 2016-2017, spośród najpopularniejszych świadczeń, największy procentowy wzrost przeciętnej ich wysokości zanotowano w przypadku: świadczeń na usługi opiekuńcze (+61,8% z 9,47 zł do 15,31 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (+27,7% z 68,83 zł do 87,88 zł), udzielenia schronienia (+23,0% z 21,81 zł do 26,82 zł) oraz zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (+17,4% z 1 978,01 zł do 2 322,03 zł). Procentowy wzrost przeciętnej wysokości świadczeń dotyczył także: zasiłków specjalnych celowych (+7,9% z 221,91 zł do 239,36 zł), środków przeznaczonych na zapewnienie posiłku (+6,1% z 4,35 zł do 4,62 zł), świadczeń na sprawienie pogrzebu (+3,8% z 2 037,04 zł do 2 113,93 zł) oraz odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (+2,7% z 2 213,77 zł do 2 274,41 zł). Spadek zanotowano w przypadku: zasiłków celowych w formie biletu kredytowego (-31,7% z 36,13 zł do 24,67 zł), pomocy na zapewnienie ubrania (-15,2% z 122,42 zł do 103,86 zł), zasiłków okresowych (-5,3% z 318,51 zł do 301,55 zł) oraz zasiłków stałych (-0,2% z 475,85 zł do 474,90 zł).

W 2017 roku, wśród najbardziej popularnych świadczeń, najwyższe procentowe różnice pomiędzy ich przeciętną wysokością w województwie śląskim i w Polsce – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku: sprawienia pogrzebu (-14,3% - śląskie 2 113,93 zł; Polska 2 465,83 zł), zasiłku celowego na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (-8,9% - śląskie 2 322,03 zł; Polska 2 549,14 zł), zasiłków okresowych (-8,5% - śląskie 301,55 zł; Polska 329,59 zł), usług opiekuńczych (-7,7,0% - śląskie 15,31 zł; Polska 16,58 zł), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (-5,7% - śląskie 2 274,41 zł; Polska 2 412,47 zł), zasiłków stałych (-4,4% - śląskie 474,90 zł; Polska 496,68 zł), zasiłków specjalnych celowych (-3,3% - śląskie 239,36 zł; Polska 247,58 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (-0,3% - śląskie 87,88 zł; Polska 88,16 zł) oraz zapewnienia posiłku (-0,3% - śląskie 4,62 zł; Polska 4,64 zł).

¹⁵⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

W 2017 roku wyższe od średniej krajowej przeciętne kwoty świadczeń w województwie śląskim zanotowano dla: zasiłku celowego w formie biletu kredytowego (+43,0% - śląskie 24,67 zł; Polska 17,25 zł), zapewnienia ubrania (+10,9% - śląskie 103,86 zł; Polska 93,64 zł) oraz zapewnienia schronienia (+4,6% - śląskie 26,82 zł; Polska 25,65 zł)¹⁵⁷.

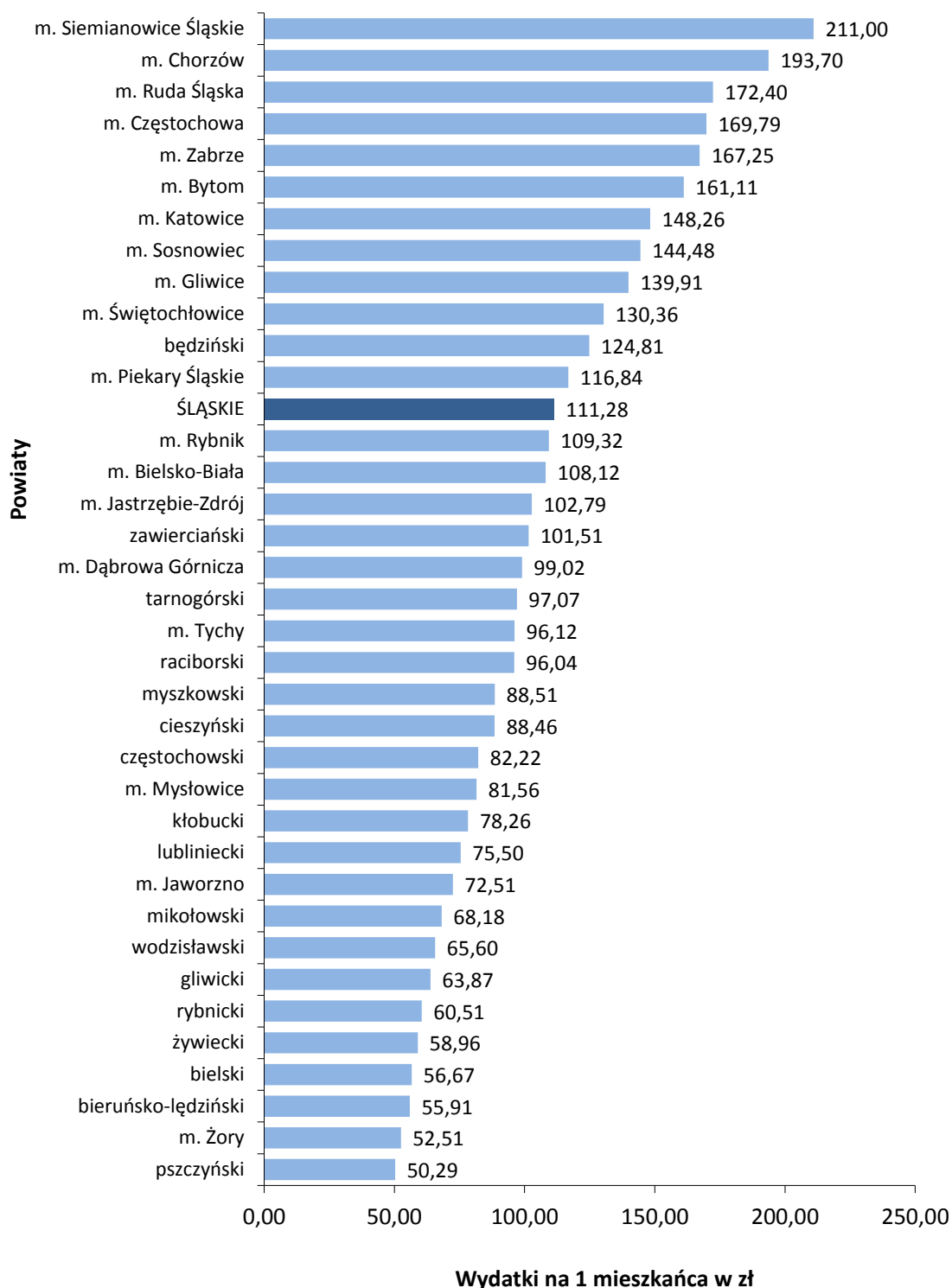
Wykres 55. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

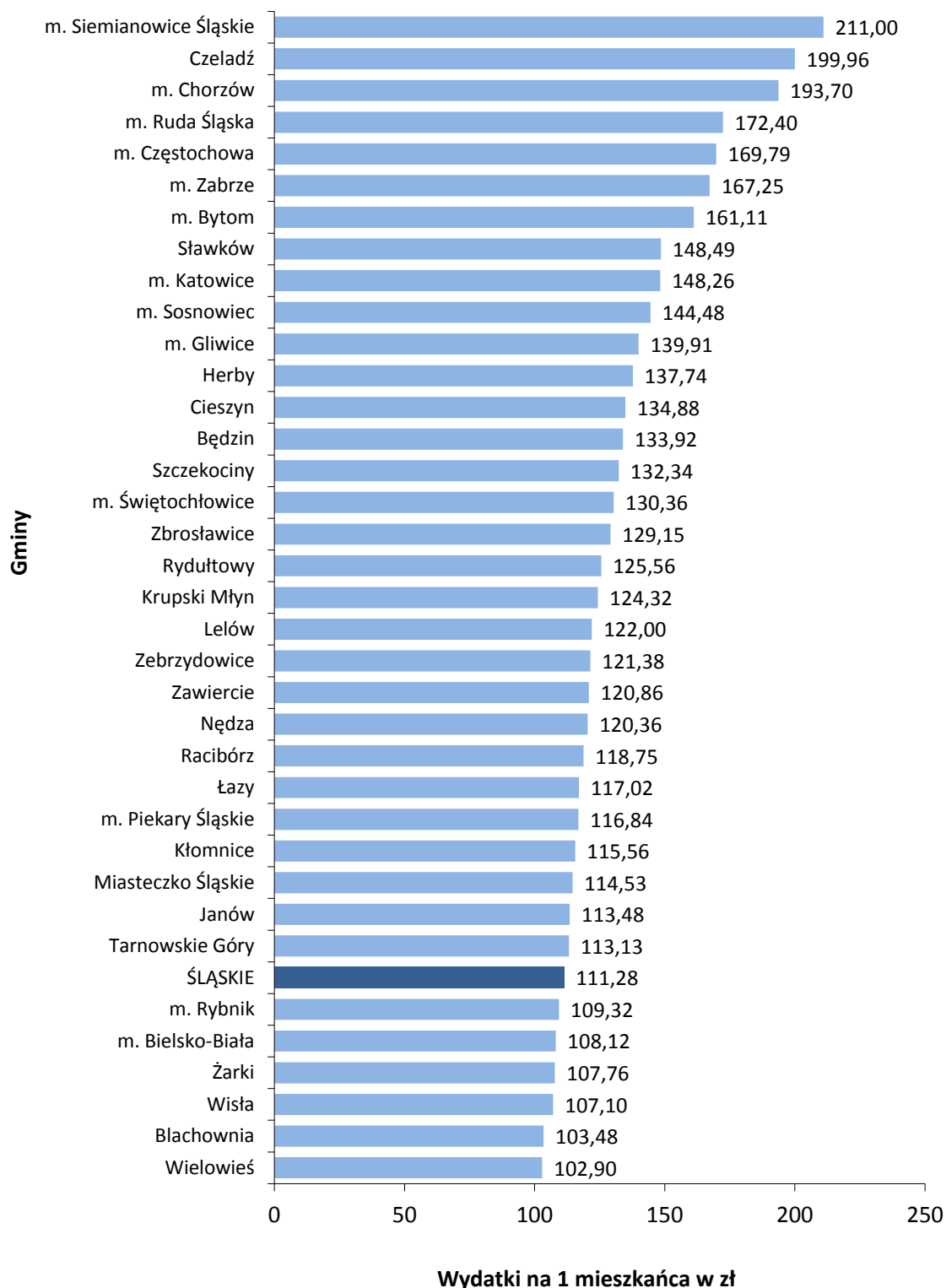
¹⁵⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Wykres 56. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2017 r.

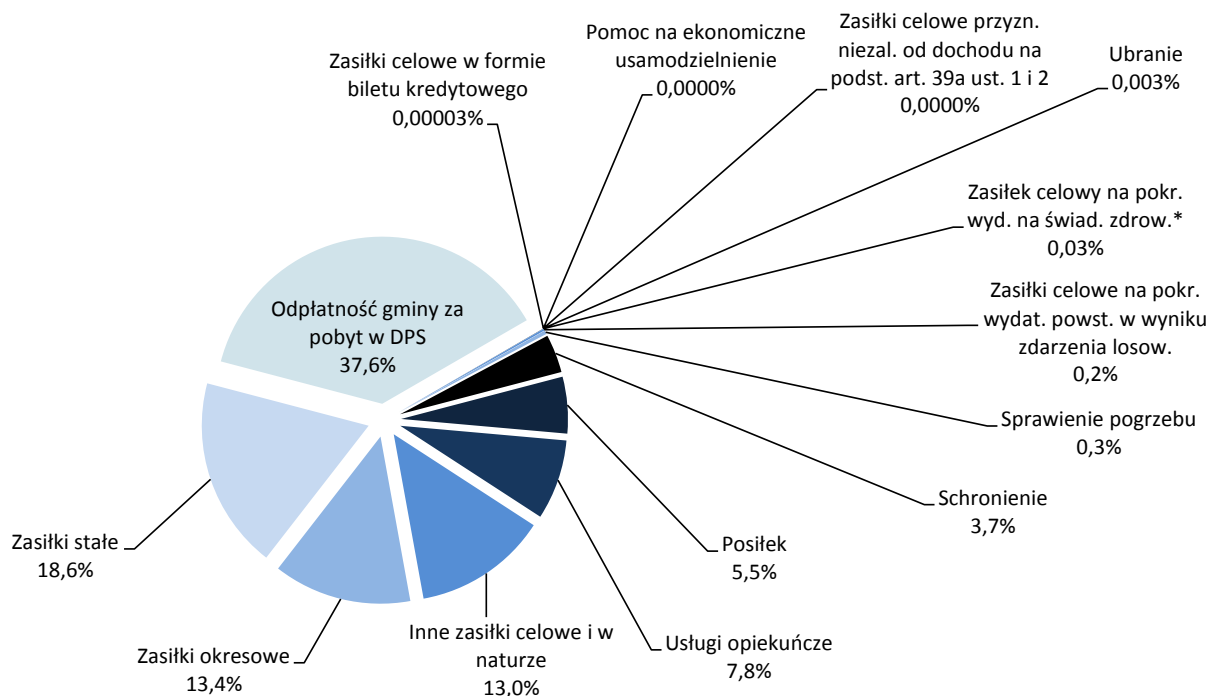
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl.

Wykres 57. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2017 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

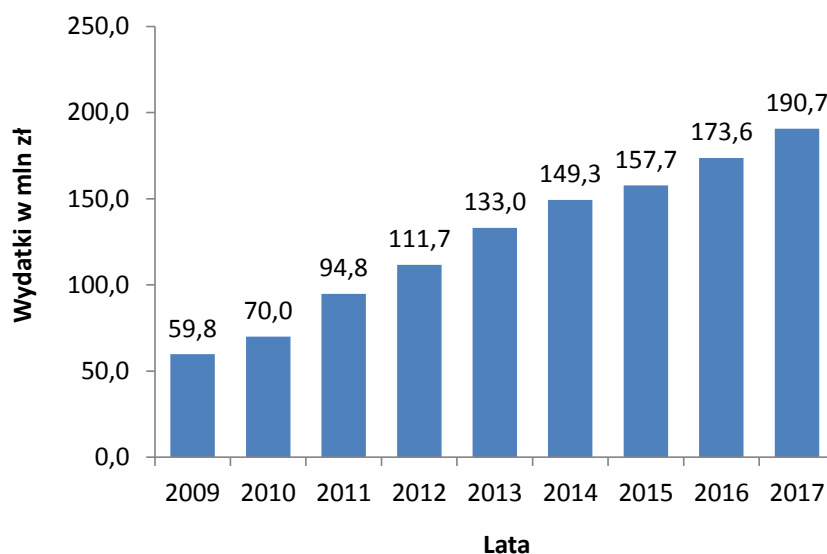
Wykres 58. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin - województwo śląskie, 2017 r., N= 507 334 173 zł.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

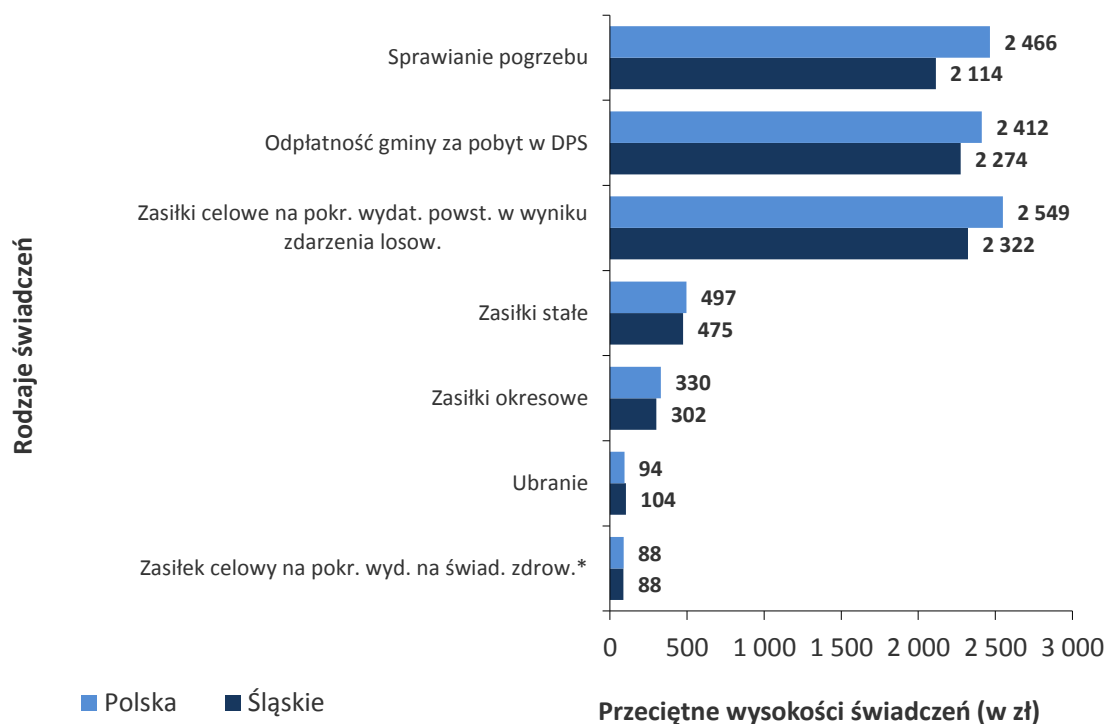
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Wykres 59. Wydatki na odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS - województwo śląskie, lata 2009-2017.

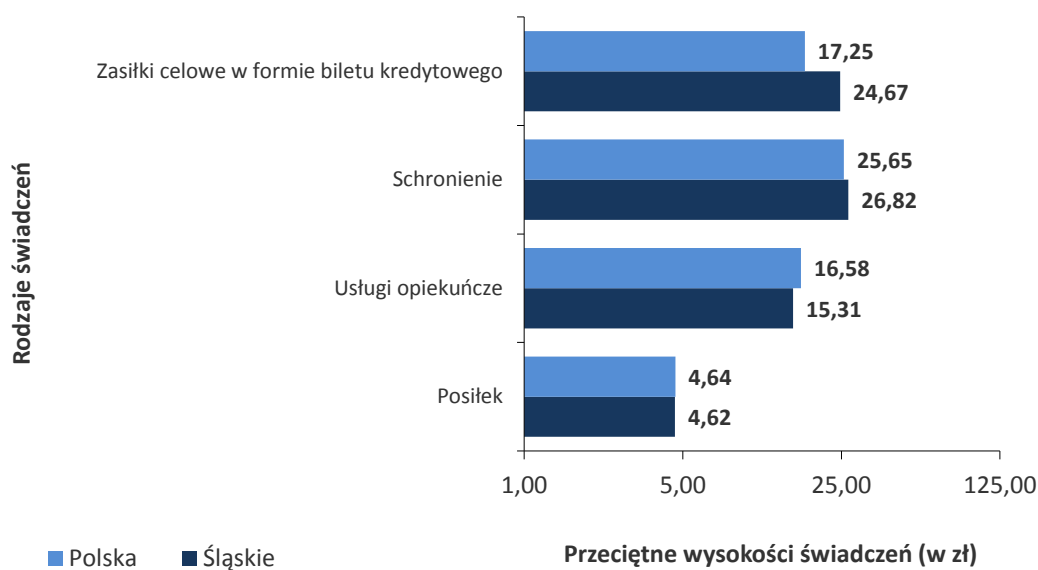
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2009-2017.

Wykres 60. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2017 r., cz. 1.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

Wykres 61. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2017 r., cz. 2.

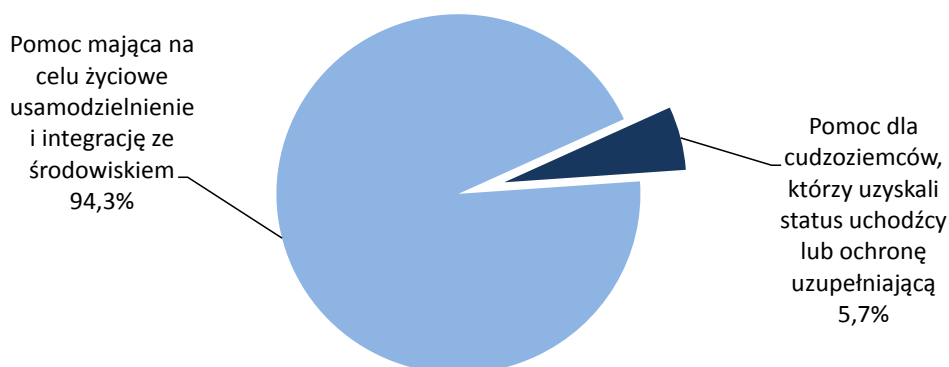

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

8.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów

W 2017 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów wydatkowano kwotę 1 341 697 zł. Zdecydowaną jej większość stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem¹⁵⁸.

Wykres 62. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, 2017 r., N= 1 341 697 zł.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

8.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem

Osoba pełnoletnia opuszczająca: dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy, może zostać objęta pomocą mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. W jej ramach wspierana osoba może skorzystać z pracy socjalnej oraz pomocy:

- 1) pieniężnej na usamodzielnienie;
- 2) pieniężnej na kontynuowanie nauki;
- 3) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym;
- 4) w uzyskaniu zatrudnienia;
- 5) na zagospodarowanie - w formie rzeczowej¹⁵⁹.

¹⁵⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹⁵⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 88 ust. 1.

W 2017 r. w województwie śląskim na wypłatę wyżej wymienionych świadczeń wydatkowano ogółem 1 264 921 zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało przeciętnie 0,28 zł (w kraju 0,20 zł)¹⁶⁰. W miastach na prawach powiatu wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 0,37 zł, a w ziemskich 0,16 zł. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: katowickim (0,54 zł), rybnickim (0,31 zł) oraz sosnowieckim (0,28 zł), a na poziomie powiatów w: Chorzowie (1,44 zł), Świętochłowicach (1,09 zł) oraz Jastrzębiu-Zdroju (0,54 zł).

Najniższe wartości analizowany wskaźnik przyjmował w podregionach: częstochowskim (0,17 zł), bielskim (0,18 zł) oraz gliwickim (0,20 zł), natomiast na poziomie powiatów w: mikołowskim, kłobuckim i Dąbrowie Górniczej (gdzie nie zanotowano żadnych wydatków w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem) oraz w bieruńsko-lędzińskim (0,03 zł)¹⁶¹.

W latach 2016-2017 wartość wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem spadła o 350 553 zł, tj. o 21,7%. W 2017 r. w ramach tego rodzaju pomocy najwięcej środków przeznaczono na: pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki (922 095 zł) oraz pomoc pieniężną na usamodzielnienie (182 053 zł). Na trzecim i czwartym miejscu znalazły się natomiast: pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej (147 857 zł) oraz pomoc mająca na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (12 916 zł)¹⁶².

W porównaniu z rokiem 2016, spadek wydatków dotyczył następujących świadczeń: pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 35,2% z 280 823 zł do 182 053 zł), pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 25,9% z 199 664 zł do 147 857 zł) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 18,2% z 1 127 502 zł do 922 095 zł). Wzrost wydatków dotyczył jedynie uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 72,6% z 7 485 zł do 12 916 zł).

W latach 2016-2017 wzrost przeciętnej wysokości świadczeń zaobserwowano w przypadku: pomocy pieniężnej na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 75,9% z 141,23 zł do 248,38 zł), pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 1,4% z 513,43 zł do 520,37 zł) oraz pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 0,2% z 2 893,68 do 2 899,16 zł). W przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie wystąpił spadek o 2,1% (z 3 794,91 do 3 715,37 zł)¹⁶³.

Z porównania przeciętnych wartości świadczeń udzielanych w 2017 roku na poziomie województwa i całego kraju wynika, iż największą różnicę procentową – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych (-29,2%). Mniejsza różnica wystąpiła w przypadku pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (-6,6%). Przeciętną wartość świadczeń wyższą od ogólnopolskiej zanotowano w przypadku pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki – o 1,3% wyższa niż w kraju¹⁶⁴.

¹⁶⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

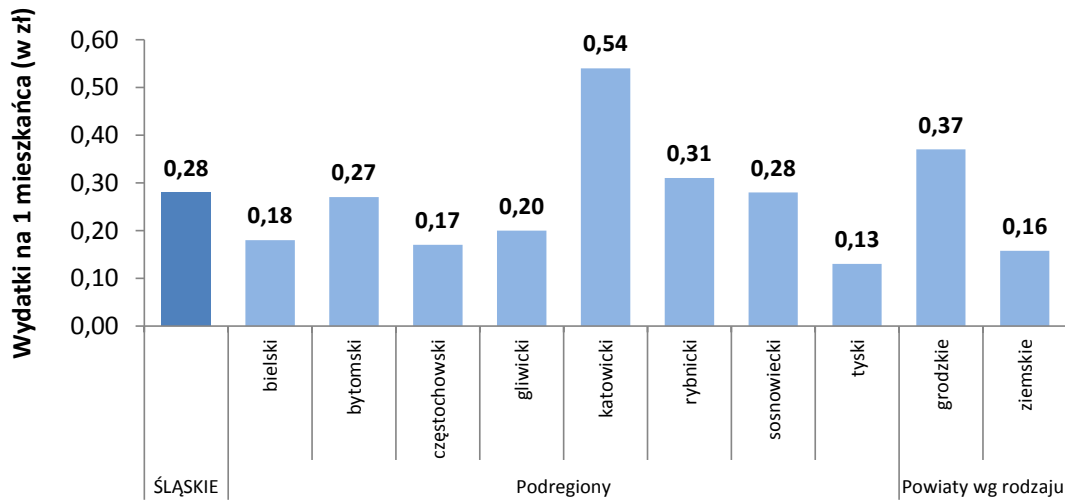
¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹⁶³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

¹⁶⁴ W przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, z uwagi na występowanie danych znacząco odbiegających od wieloletniego trendu, nie było celowe obliczenie przeciętnej wysokości dla całego kraju.

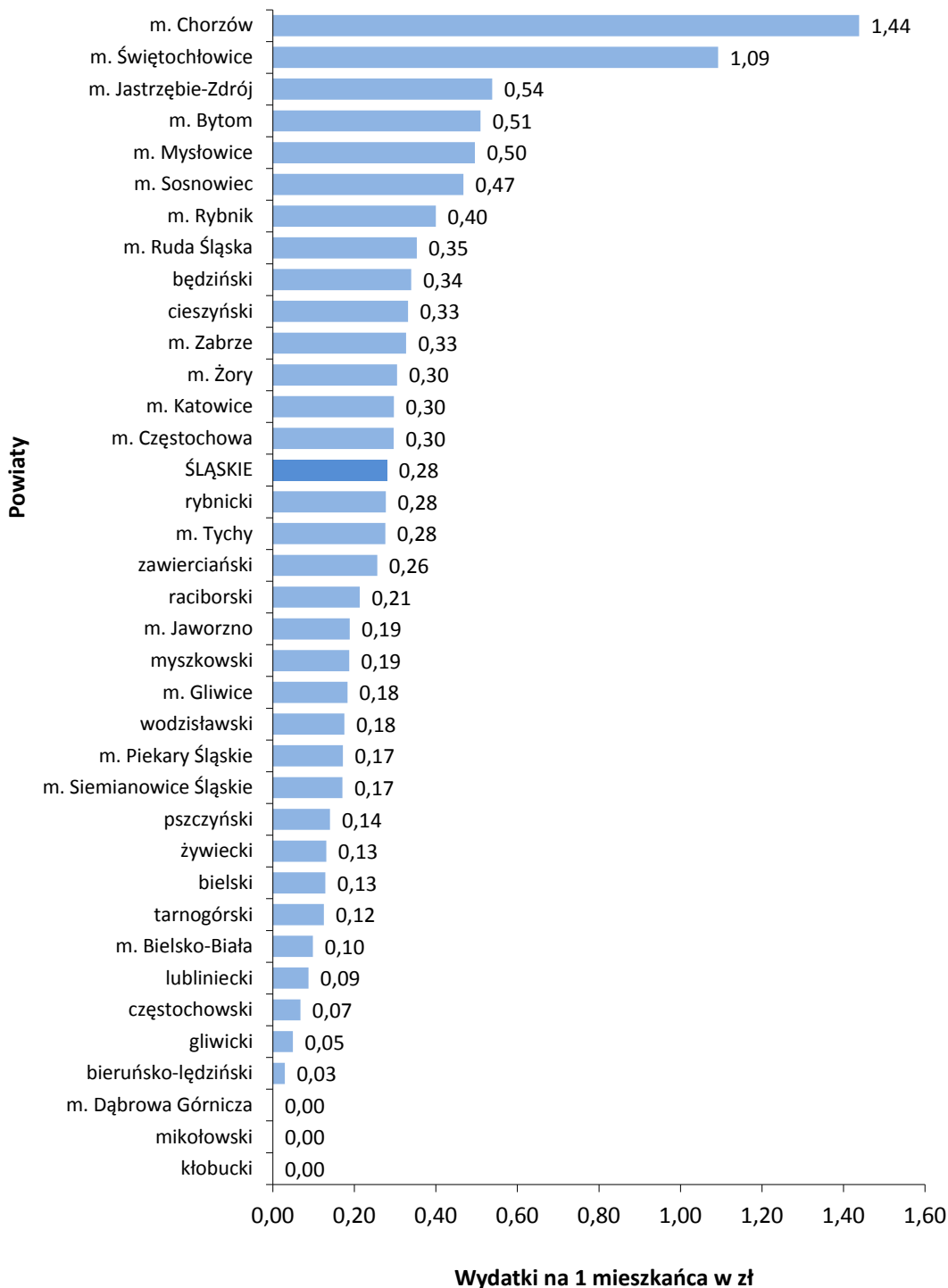
Wykres 63. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2017 r.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

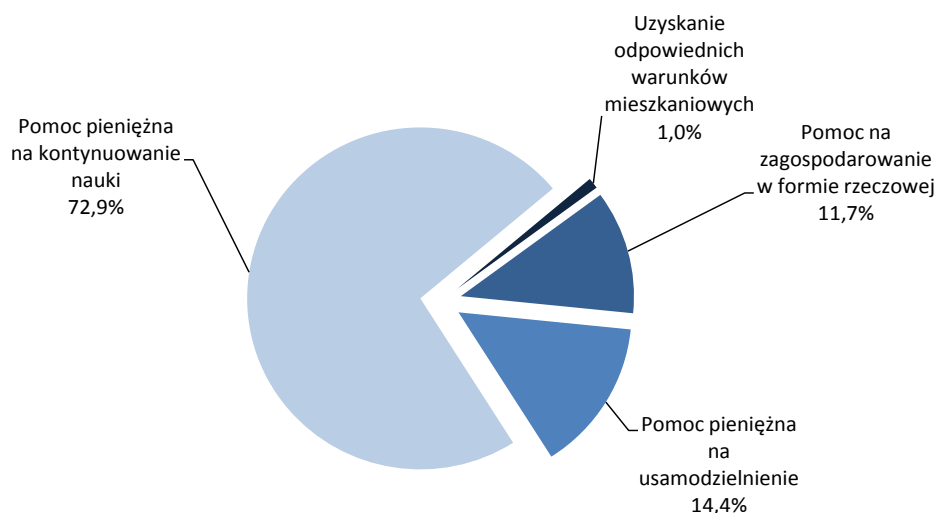
Wykres 64. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2017 rok.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

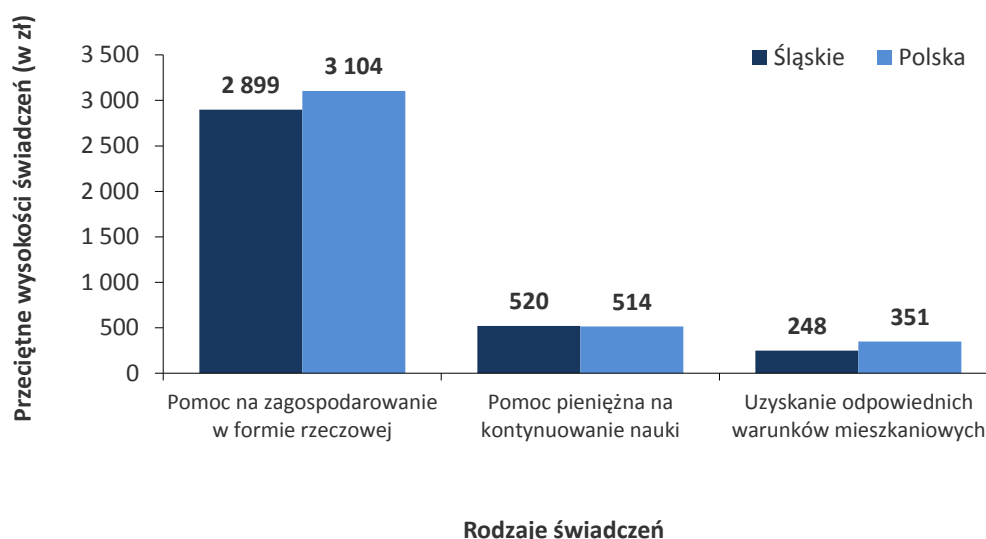
Wykres 65. Struktura wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie, 2017 r., N= 1 264 921 zł.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Wykres 66. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, 2017 r.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Uwaga: W przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, z uwagi na występowanie danych znacząco odbiegających od wieloletniego trendu, nie było celowe obliczenie przeciętnej wysokości świadczenia dla całego kraju.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

8.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą

Cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, może zostać udzielona pomoc mająca na celu wspieranie procesu jego integracji. Pomoc ta, której udziela się w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy, obejmuje:

1. świadczenia pieniężne w wysokości od 446 zł do 1 175 zł miesięcznie na osobę, przeznaczone na utrzymanie oraz pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego;
2. opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne;
3. pracę socjalną;
4. poradnictwo specjalistyczne, w tym prawne, psychologiczne i rodzinne;
5. udzielanie informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami, w szczególności z instytucjami rynku pracy, ze środowiskiem lokalnym oraz organizacjami pozarządowymi;
6. inne działania wspierające proces integracji cudzoziemca¹⁶⁵.

Na sfinansowanie świadczeń przyznawanych z tytułu pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą w województwie śląskim w 2017 r. wydatkowano środki w wysokości 76 776 zł. Przeciętna wysokość wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowała się na poziomie 2 groszy (średnia krajowa wyniosła 8 groszy)¹⁶⁶. Na „pomoc dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy” wydatkowano 70 101 zł, które zostały przeznaczone na „świadczenia pieniężne na utrzymanie”. Na pomoc dla cudzoziemców z ochroną uzupełniającą wydatkowano 6 675 zł, które przeznaczono na „wydatki związane z nauką języka polskiego”¹⁶⁷.

W porównaniu z rokiem 2016 kwota środków przeznaczonych na świadczenia przyznawane w ramach pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, była wyższa o 28 693 zł, tj. o 59,7%¹⁶⁸.

¹⁶⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 91 ust. 1 oraz art. 92 ust. 1.

¹⁶⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁶⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹⁶⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

9. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Organy administracji rządowej i samorządowej organizują pomoc społeczną, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi¹⁶⁹.

Najważniejszym elementem współpracy jest zlecenie organizacjom pożytku publicznego przez organy administracji publicznej realizacji zadań publicznych w drodze otwartych konkursów. Kwestie te szczegółowo reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁷⁰.

W myśl tej ustawy działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna w sferze określonych zadań publicznych, prowadzona przez organizacje pozarządowe (podmioty określone w art. 3, ust. 2).

Sfera zadań publicznych obejmuje między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, a także:

- a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- b) działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- c) działalności charytatywnej;
- d) działalności na rzecz osób niepełnosprawnych;
- e) promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- f) wypoczynku dzieci i młodzieży;
- g) promocji i organizacji wolontariatu;
- h) przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym¹⁷¹.

Zlecenie realizacji zadań publicznych może przybrać jedną z dwóch form:

- powierzania wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji lub
- wspierania wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji¹⁷².

¹⁶⁹ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1769 z późn. zm.), art. 2 ust. 2.

¹⁷⁰ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 450 z późn. zm.).

¹⁷¹ Ibidem, art. 4 ust. 1.

¹⁷² Ibidem, art. 5 ust. 4.

Wspieranie wiąże się z częściowym uczestnictwem organu administracji publicznej w kosztach działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, natomiast powierzanie z finansowaniem całości przedsięwzięcia.

Warto nadmienić, iż są to dwa odrębne tryby zlecenia, które mogą być stosowane alternatywnie. O wyborze odpowiedniego trybu decyduje organ administracji publicznej, mając na względzie troskę o jakość wykonania zadania publicznego¹⁷³.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie precyzuje niezbędne elementy oferty przedstawianej przez organ administracji, procedurę przeprowadzania konkursów oraz warunki, jakim musi odpowiadać umowa zawarta z organizacją pozarządową. Jednocześnie przyznaje organom administracji publicznej odpowiednie uprawnienia kontrolne wobec podmiotów realizujących zadania publiczne. Organy administracji publicznej mogą także zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań zgodnie z ustawą *Prawo zamówień publicznych*¹⁷⁴, np. w trybie przetargu, zapytania o cenę, czy zamówienia do 30 tys. euro.

Informacje na temat rodzaju zleceń na realizację wybranych zadań w obszarze pomocy i wsparcia, liczby organizacji pozarządowych, którym je zlecono oraz wartości środków przekazanych na ich realizację - zarówno w trybie konkursowym, jak i udzielenia zamówienia publicznego - znalazły się w formularzu *OZPS – edycja 2017/2018*, w punkcie: „Współpraca z organizacjami pozarządowymi – zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia”.

Zakres danych na temat współpracy z organizacjami pozarządowymi, zawartych w formularzu *OZPS - edycja 2017/2018*, obejmował:

1. liczbę OPS i PCPR współpracujących z organizacjami pozarządowymi;
2. liczbę organizacji pozarządowych, z którymi współpracują OPS i PCPR;
3. zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego (zgodnie z procedurą określoną w art. 11 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie);
4. zlecenia w trybie zamówień publicznych (zgodnie z ustawą z dnia 29 stycznia 2004 r. *Prawo zamówień publicznych*);
5. wybrane usługi pomocy społecznej zlecane organizacjom pozarządowym (usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz prowadzenie placówki pomocy społecznej).

W formularzu *OZPS – edycja 2017/2018* wykazywano liczbę umów zawartych z organizacjami pozarządowymi (podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 2 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie) na wykonanie zadania publicznego w jednym z obszarów działań objętych współpracą w danym roku kalendarzowym. W przypadku zlecenia danej organizacji kilku zadań w ramach jednej

¹⁷³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 450 z późn. zm.), art. 11 ust 4.

¹⁷⁴ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. *Prawo zamówień publicznych* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1579 z późn. zm.).

umowy wykazywano tylko jedną umowę. Dla umów wieloletnich w każdym roku kalendarzowym podawano (powtarzano) liczbę organizacji i wartość umowy na dany rok. Dane odnosiły się do obszaru „pomoc i wsparcie”, więc wykazywane były zadania z pomocy społecznej, reintegracji społecznej i zawodowej i niektórych usług rynku pracy.

Informacje o współpracy z organizacjami pozarządowymi pochodziły z „własnych źródeł” OPS i PCPR. Dane dotyczące 2017 roku przesłały do ROPS 183 podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej czyli 99,5% tego rodzaju instytucji. Odsetek instytucji, które nadesłały pełen komplet danych wahał się, w zależności od obszaru tematycznego, od 95,1% do 97,8%. Z tego też względu dane liczbowe, takie jak liczba organizacji, którym zlecano realizację zadań czy też kwota przekazanych środków, obrazują pewien poziom, który w rzeczywistości mógł być wyższy.

Współpraca JOPS z organizacjami pozarządowymi

Według danych przekazanych w ramach formularzy OZPS – edycja 2017/2018 w 2017 r. z organizacjami pozarządowymi współpracowało 51,9% ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie. W 2018 roku prognozuje się, że wskaźnik ten wyniesie 52,2%. W 2017 r. statystyczny OPS/PCPR współpracował przeciętnie z 6,2 organizacjami pozarządowymi. Badane jednostki przewidują na 2018 r. nieznaczny wzrost wartości tego wskaźnika – do 6,3.

Zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego

Z informacji przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie z terenu województwa śląskiego wynika, że w 2017 roku realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego zlecała nieco ponad 1/3 tego rodzaju instytucji.

Zlecenia otrzymało przynajmniej 666 organizacji pozarządowych. Dana jednostka zlecała realizację zadań przeciętnie nieco ponad 10 organizacjom. Łącznie zlecono co najmniej 915 zadań. Przeciętnie jedna organizacja realizowała 1,4 zadania.

Wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym wyniosła nie mniej niż 112,0 mln zł. Średnia wartość zlecenia wyniosła 122 393 zł, natomiast przeciętna kwota środków przypadających na jedną organizację 168 152 zł.

W latach 2017-2018 prognozuje się spadek odsetka OPS/PCPR zlecających zadania w trybie działalności pożytku publicznego (z 36,5% do 35,4%) oraz liczby organizacji, którym będą zlecane zadania (o 0,2%), nieznaczny wzrost liczby umów (o 0,1%) oraz wartości środków przekazanych organizacjom pozarządowym (o 0,4%).

Zlecenia w trybie zamówień publicznych

W 2017 r. realizację zadań w trybie zamówień publicznych zlecał co 12 OPS/PCPR. Zlecenia otrzymało przynajmniej 31 organizacji pozarządowych. Dana jednostka zlecała realizację zadań przeciętnie nieco ponad 2 organizacjom.

Wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym wyniosła nie mniej niż 10,9 mln zł, natomiast przeciętna kwota przypadająca na jedną organizację 351 755 zł.

W latach 2017-2018 prognozuje się zwiększenie udziału OPS i PCPR zlecających zadania w trybie działalności pożytku publicznego (z 8,4% do 9,6%), wzrost liczby organizacji, którym będą zlecane zadania (o 12,9%) przy jednoczesnym spadku wartości środków przekazanych organizacjom pozarządowym (o 6,6%).

Usługi opiekuńcze

Z informacji uzyskanych za pośrednictwem formularzy OZPS – edycja 2017/2018 wynika, że w 2017 roku usługi opiekuńcze zlecał organizacjom pozarządowym co 8 OPS/PCPR. Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono tego rodzaju działalność wyniosła co najmniej 23. Przeciętnie dana jednostka zlecała realizację zadań 1 organizacji pozarządowej. Sumaryczna wartość przekazanych na ten cel środków wyniosła nie mniej niż 17,7 mln zł. Przeciętna kwota przypadająca na jedną organizację wyniosła średnio 770 939 zł.

W latach 2017-2018 prognozuje się spadek odsetka OPS-ów i PCPR-ów zlecających organizacjom pozarządowym wykonywanie usług opiekuńczych (z 12,6% do 12,0%), spadek liczby organizacji pozarządowych, którym będą zlecane zadania (o 4,3%) oraz wartości środków przekazanych organizacjom pozarządowym (o 0,5%).

Specjalistyczne usługi opiekuńcze

Szacuje się, że w 2017 roku co 12 podstawowa jednostka organizacyjna pomocy społecznej zleciła organizacjom pozarządowym wykonywanie specjalistycznych usług opiekuńczych. Zadania te wykonywało co najmniej 15 organizacji. Przeciętnie dana jednostka zlecała tego rodzaju działania 1 organizacji pozarządowej. Wartość środków przekazanych na wykonywanie specjalistycznych usług opiekuńczych wyniosła nie mniej niż 3,4 mln zł, natomiast kwota przypadająca na jedną organizację - przeciętnie 229 556 zł.

Badane jednostki prognozują, że w latach 2017-2018 odsetek OPS i PCPR zlecających organizacjom pozarządowym prowadzenie specjalistycznych usług opiekuńczych wrośnie (z 8,5% do 9,0%). O 6,7% wzrośnie liczba organizacji pozarządowych, które otrzymają zlecenia, a o 5,6% wartość środków przekazanych na ten cel.

Prowadzenie placówki pomocy społecznej

W województwie śląskim na koniec 2017 r. podmioty inne niż gmina i powiat prowadziły co trzecią specjalistyczną jednostkę organizacyjną pomocy społecznej (148 z 460), w tym oba domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, jedyny rodzinny dom pomocy społecznej oraz jedyną placówkę należącą do kategorii „inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi”. Znaczący udział podmiotów niepublicznych był charakterystyczny dla: schronisk dla bezdomnych (60,0%), środowiskowych domów samopomocy (51,2%), klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (1 z 2 tego rodzaju jednostek), jadalni (45,5%), dziennych domów pomocy (44,6%) oraz domów pomocy społecznej (43,9%). Na koniec 2017 r. najmniejszym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty niepubliczne charakteryzowały się: jednostki specjalistycznego poradnictwa rodzinnego (żadna z 2 tego rodzaju jednostek nie była prowadzona przez podmioty niepubliczne), kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (żadna z 3 tego rodzaju jednostek nie była prowadzona przez podmioty niepubliczne), mieszkania chronione (7,0%), ogrzewalnie (11,1%) oraz ośrodki interwencji kryzysowej (16,7%)¹⁷⁵.

W latach 2016-2017 nastąpił spadek liczby JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat o 2, tj. o 1,3%. W tym okresie liczba jednostek, które były prowadzone przez JST zwiększyła się o 8, co przełożyło się na 2,6% wzrostu¹⁷⁶. W 2017 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat. O ile w całym kraju wynosił on przeciętnie 30,2%, to w województwie śląskim 32,2%¹⁷⁷.

W 2017 r. prowadzenie placówki pomocy społecznej zlecała co 8 jednostka samorządu terytorialnego. Tego rodzaju zadania powierzono co najmniej 80 organizacjom pozarządowym. W grupie JST zlecających prowadzenie placówek pomocy społecznej średnia liczba organizacji, którym zlecano tego rodzaju zadanie wyniosła 3,6. Wydatkowano na ten cel nie mniej niż 55,7 mln zł, natomiast kwota dotacji przypadająca na jedną organizację wynosiła średnio 696 649 zł.

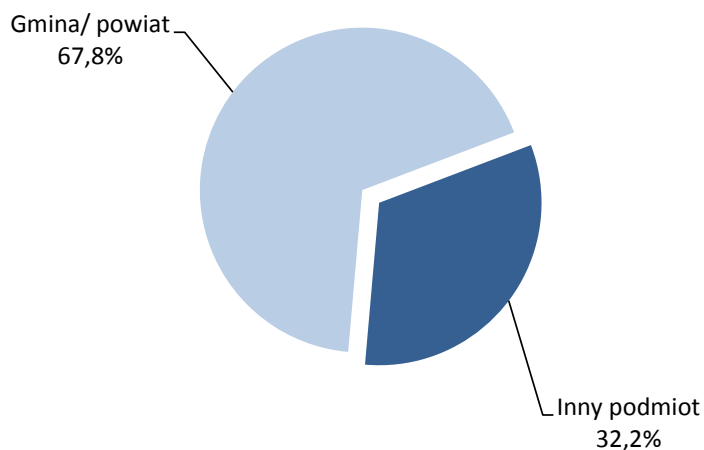
Prognozy na 2018 r. wskazują, że udział JST zlecających prowadzenie placówek pomocy społecznej nie ulegnie zmianie. Nie zmieni się także liczba organizacji, którym zlecane będą tego rodzaju zadania wzrośnie natomiast kwota środków przeznaczonych na ten cel (o 6,1%).

¹⁷⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

¹⁷⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2017.

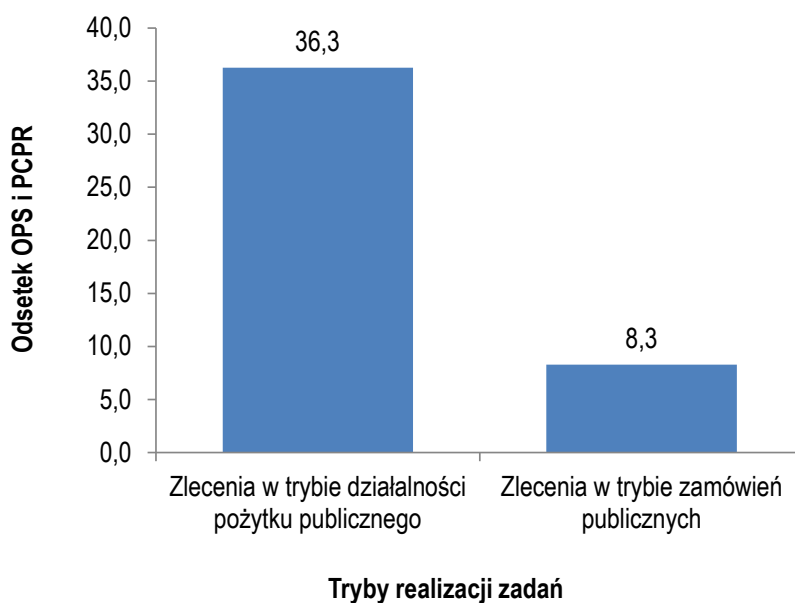
¹⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Wykres 67. Struktura specjalistycznych JOPS wg podmiotu prowadzącego – województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. (N= 460).

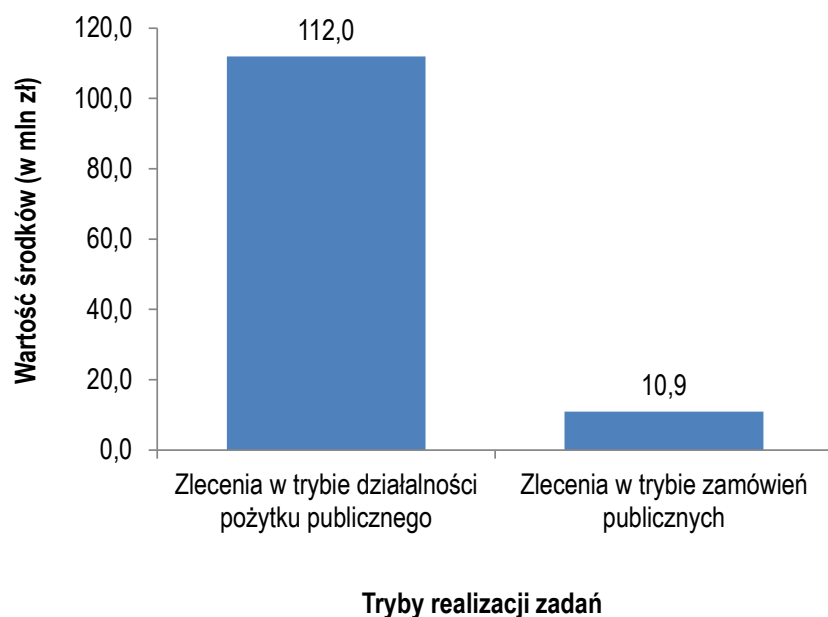
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPIPS-03 za okres I-XII 2017 r.

Wykres 68. Odsetek OPS i PCPR, które w województwie śląskim w 2017 r. zlecały organizacjom pozarządowym realizację zadań (N=178).

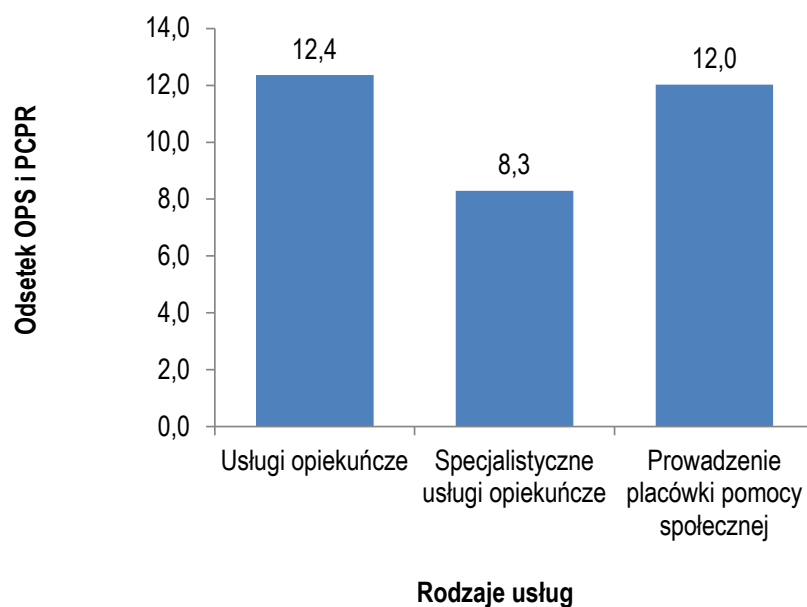
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

Wykres 69. Środki przekazane organizacjom pozarządowym na realizację zadań zleczanych przez OPS i PCPR w województwie śląskim w 2017 r. (w mln zł, N=178).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

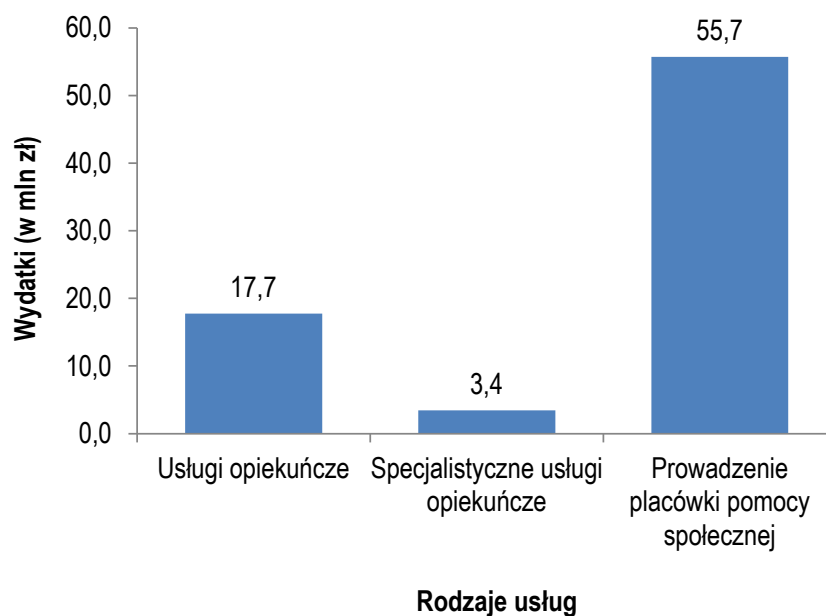
Wykres 70. Wybrane zadania zlecane przez OPS i PCPR organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2017 r.*

*Usługi opiekuńcze N=175, specjalistyczne usługi opiekuńcze N=177, prowadzenie placówki pomocy społecznej N=179.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

Wykres 71. Wydatki na wybrane zadania zlecane przez OPS i PCPR organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2017 r.*

*Usługi opiekuńcze N=175, specjalistyczne usługi opiekuńcze N=177, prowadzenie placówki pomocy społecznej N=179.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

Tabela 1. Współpraca OPS i PCPR z organizacjami pozarządowymi w zakresie zadań zleczanych w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, 2017 rok oraz prognoza na rok 2018.

Wyszczególnienie		2017 rok		Prognoza*					
		wartość	liczba JOPS (N)	wartość w 2017 roku	wartość w 2018 r.	prognozowana zmiana w latach 2017-2018 (w %)	liczba JOPS (N)		
OPS-y i PCPR-y, które współpracowały z organizacjami pozarządowymi	liczba	95	183	95	94	-1,1	180		
	odsetek ogółu jednostek, które podały informacje nt. współpracy	51,9	183	52,8	52,2	-1,1	180		
Organizacje pozarządowe, z którymi współpracowały OPS-y i PCPR-y	liczba	585	183	585	589	0,7	180		
	przeciętna liczba organiz. na 1 jednostkę zlecającą zadania	6,2	183	6,2	6,3	1,8	180		
Zlecenia zadań przez OPS-y i PCPR-y	zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego	OPS-y i PCPR-y zlecające zadania	liczba	66	182	65	63	-3,1	178
			odsetek ogółu jednostek, które podały informacje nt. współpracy	36,3	182	36,5	35,4	-3,1	178
		organizacje pozarządowe, którym zlecono zadania	ogólna liczba organizacji	666	182	665	664	-0,2	178
			przeciętna liczba organizacji na 1 jednostkę zlecającą zadania	10,1	182	10,2	10,5	3,0	178
		zlecenia/umowy	ogólna liczba zleceń/umów	915	182	914	915	0,1	178
			przeciętna liczba zleceń/umów na 1 organizację pozarządową	1,4	182	1,4	1,4	0,3	178
	środki przekazane organizacjom pozarządowym (w zł)	ogólna wartość środków (w zł)	111 989 412	182	111 959 412	112 417 983	0,4	178	
		przeciętna wartość 1 zlecenia/umowy (w zł)	122 393	182	122 494	122 861	0,3	178	
		przeciętna kwota środków przypadająca na 1 organizację pozarządową (w zł)	168 152	182	168 360	169 304	0,6	178	
	zlecenia w trybie zamówień publicznych	OPS-y i PCPR-y zlecające zadania	liczba	15	181	15	17	13,3	178
			odsetek ogółu jednostek, które podały informacje nt. współpracy	8,3	181	8,4	9,6	13,3	178
		organizacje pozarządowe, którym zlecono zadania	ogólna liczba organizacji	31	181	31	35	12,9	178
przeciętna liczba organizacji na 1 jednostkę zlecającą zadania			2,1	181	2,1	2,1	-0,4	178	
środki przekazane org. pozarząd. (w zł)		ogólna wartość środków (w zł)	10 904 411	181	10 904 411	10 184 919	-6,6	178	
		przeciętna kwota środków przypadająca na 1 organizację pozarządową (w zł)	351 755	181	351 755	290 998	-17,3	178	

* W prognozie uwzględniono wyłącznie jednostki, które podały komplet danych za lata 2017-2018.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2017/2018.

Tabela 2. Wybrane zadania zlecane przez OPS i PCPR organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, 2017 rok oraz prognoza na rok 2018.

Wyszczególnienie			2017 rok		Prognoza*			
			wartość	liczba JOPS (N)	wartość w 2017 roku	wartość w 2018 r.	prognozowana na zmianę w latach 2017-2018 (w %)	liczba JOPS (N)
Usługi opiekuńcze	OPS-y i PCPR-y zlecające zadania	liczba	22	178	22	21	-4,5	175
		odsetek ogółu jednostek, które podały informacje nt. współpracy	12,4	178	12,6	12,0	-4,5	175
	organizacje pozarządowe, którym zlecono zadania	ogólna liczba organizacji	23	178	23	22	-4,3	175
		przeciętna liczba organizacji na 1 jednostkę zlecającą zadania	1,0	178	1,0	1,0	0,2	175
	środki przekazane organizacjom pozarządowym (w zł)	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym	17 731 605	178	17 731 605	17 643 374	-0,5	175
		przeciętna kwota środków przypadająca na 1 organizację (w zł)	770 939	178	770 939	801 972	4,0	175
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	OPS-y i PCPR-y zlecające zadania	liczba	15	181	15	16	6,7	177
		odsetek ogółu jednostek, które podały informacje nt. współpracy	8,3	181	8,5	9,0	6,7	177
	organizacje pozarządowe, którym zlecono zadania	ogólna liczba organizacji	15	181	15	16	6,7	177
		przeciętna liczba organizacji na 1 jednostkę zlecającą zadania	1,0	181	1,0	1,0	0,0	177
	środki przekazane organizacjom pozarządowym (w zł)	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym	3 443 347	181	3 443 347	3 635 506	5,6	177
		przeciętna kwota środków przypadająca na 1 organizację (w zł)	229 556	181	229 556	227 219	-1,0	177
Prowadzenie placówki pomocy społecznej	OPS-y i PCPR-y zlecające zadania	liczba	22	183	21	21	0,0	179
		odsetek ogółu jednostek, które podały informacje nt. współpracy	12,0	183	11,7	11,7	0,0	179
	organizacje pozarządowe, którym zlecono zadania	ogólna liczba organizacji	80	183	77	77	0,0	179
		przeciętna liczba organizacji na 1 jednostkę zlecającą zadania	3,6	183	3,7	3,7	0,0	179
	środki przekazane organizacjom pozarządowym (w zł)	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym	55 731 941	183	51 739 290	54 921 151	6,1	179
		przeciętna kwota środków przypadająca na 1 organizację (w zł)	696 649	183	671 939	713 262	6,1	179

* W prognozie uwzględniono wyłącznie jednostki, które podały komplet danych za lata 2017-2018.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2017/2018.

10. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2018 ROKU

Prognozy dotyczące sytuacji w pomocy społecznej w 2018 roku zostały oparte w całości o dane przekazane przez OPS-y i PCPR-y za pośrednictwem formularzy *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2017/2018*. Narzędzie to, udostępnione przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, było wypełniane przez podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej i przesyłane do ROPS z wykorzystaniem *Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS)*. Choć do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wpłynęły formularze ze wszystkich 184 tego rodzaju jednostek, to jednak nie wszystkie OPS-y i PCPR-y przekazały komplet informacji dotyczących prognoz na 2018 rok.

Ze względu na specyficzne cechy oraz sposób raportowania za pomocą wyżej wymienionego narzędzia, a także w celu zwiększenia wiarygodności danych, w trakcie analizy otrzymanych za jego pośrednictwem danych zastosowano wieloetapową procedurę kontroli wartości odstających (nietypowych).

Ostateczne wykluczenie z analizy wartości odstających poprzedzała ich identyfikacja w ramach zmiennych i obserwacji. Nietypowe dane w kolumnach (zmienne) identyfikowano z wykorzystaniem odchylenia standardowego. Z kolei nietypowe dane w wierszach (obserwacje), dotyczące prognoz na 2018 rok, weryfikowano za pomocą przedziałów. W przypadku danych w kolumnach jako wartości odstające traktowano te, które różniły się od średniej o trzy odchylenia standardowe (*in plus* lub *in minus*). W odniesieniu do roku 2018 jako nietypowe uznawano wartości, które o 50% przewyższały te z 2017 roku lub były od nich o 25% niższe. Należy podkreślić, że zidentyfikowanie danej wartości jako odstającej nie oznaczało jej automatycznego usunięcia. Tego rodzaju dane były analizowane pod względem merytorycznym oraz dodatkowo porównywane z ich odpowiednikami ze sprawozdania *MRPiPS-03* oraz danymi z poprzednich lat. Powyższy proces umożliwił otrzymanie maksymalnej, w danych warunkach, ilości wiarygodnych informacji.

Przyjęty sposób analizy otrzymanych danych umożliwia zwiększenie precyzji prognoz. Z drugiej jednak strony utrudnia on porównywanie ze sobą danych liczbowych dotyczących konkretnego roku. Porównania takie są możliwe tylko w przypadku wartości procentowych ujętych w kolumnie „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”.

10.1. Korzystający z pomocy społecznej

Zgodnie z prognozami ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2018 roku liczba rodzin, którym zostaną przyznane świadczenia będzie mniejsza od tej z 2017 roku o 1,3%, natomiast liczba osób w tego rodzaju rodzinach zmniejszy się o 0,9%. Spadek liczby rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych ma wynieść 1,2%, natomiast otrzymujących świadczenia niepieniężne o 1,6%. W przypadku osób w rodzinach analogiczne wartości prognozowane są na -1,1% i -2,0%.

Tabela 3. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2018.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2017	Wartość prognozowana na rok 2018	Prognozowana zmiana w latach 2017-2018 (w %)	Liczba JOPS	
Osoby i rodziny, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy		liczba osób		115 886	115 456	-0,4	167	
		liczba rodzin		92 355	91 903	-0,5	167	
		liczba osób w rodzinach		196 466	195 163	-0,7	168	
Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie	ogółem	liczba osób	ogółem	124 811	123 514	-1,0	178	
			w tym:	osoby długotrwale korzystające	73 473	72 285	-1,6	172
				osoby w wieku poprodukcyjnym*	18 596	18 921	1,7	169
		liczba rodzin		83 437	82 387	-1,3	171	
		liczba osób w rodzinach		174 815	173 276	-0,9	171	
		w tym:	pieniężne	liczba osób		73 721	72 833	-1,2
	liczba rodzin			63 606	62 837	-1,2	170	
	liczba osób w rodzinach			133 097	131 590	-1,1	171	
	niepieniężne		liczba osób		60 910	60 080	-1,4	169
			liczba rodzin		41 801	41 139	-1,6	169
			liczba osób w rodzinach		105 498	103 387	-2,0	171

* Osoby, które w ciągu ostatnich 36 miesięcy były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej (POMOST), przez co najmniej 18 miesięcy.

** Kobiety w wieku 60 lat i więcej, mężczyźni w wieku 65 lat i więcej.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

Według danych uzyskanych od podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w latach 2017-2018 największy procentowy wzrost liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej dotyczyć będzie: sieroctwa (o 4,5%), przemocy w rodzinie (o 4,2%), bezdomności (o 2,1%) i narkomanii (o 1,2%). Według prognoz tych samych jednostek w tym okresie spadnie liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu: bezrobocia (o 1,9%), niepełnosprawności (o 0,7%), długotrwałej lub ciężkiej choroby

i ubóstwa (po 0,5%) oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (o 0,1%)¹⁷⁸.

W przypadku ochrony ofiar handlu ludźmi dane w formularzu *OZPS – edycja 2017/2018* dotyczą wyłącznie liczby rodzin. Podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej nie wykazały potrzeby takiego wsparcia¹⁷⁹.

W powyższym zestawieniu pominięto dwie przyczyny udzielania pomocy społecznej, mianowicie: klęski żywiołowe i ekologiczne oraz zdarzenia losowe, które z natury rzeczy trudno jest prognozować z rocznym wyprzedzeniem.

W kwestii zawierania kontraktów socjalnych podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej przewidują, że w 2018 r. liczba zawartych kontraktów socjalnych zmniejszy się o 3,0%, natomiast liczba osób nimi objętych o 0,9%.

¹⁷⁸ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *OZPS – edycja 2017/2018*.

¹⁷⁹ Ibidem.

Tabela 4. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej wg powodów udzielenia wsparcia - województwo śląskie, prognoza na rok 2018.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2017	Wartość prognozowana na rok 2018	Prognozowana zmiana w latach 2017-2018 (w %)	Liczba JOPS	
Ubóstwo	liczba rodzin	45 328	45 100	-0,5	152	
	liczba osób w rodzinach	94 866	94 474	-0,4	151	
Bezrobocie	liczba rodzin	35 047	34 367	-1,9	152	
	liczba osób w rodzinach	86 206	84 550	-1,9	152	
Niepełnosprawność	liczba rodzin	32 749	32 535	-0,7	152	
	liczba osób w rodzinach	57 854	57 551	-0,5	152	
Długotrwała lub ciężka choroba	liczba rodzin	35 874	35 683	-0,5	153	
	liczba osób w rodzinach	62 062	61 445	-1,0	153	
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prow. gospod. domowego	liczba rodzin	16 687	16 672	-0,1	153	
	liczba osób w rodzinach	54 949	54 959	0,0	153	
Alkoholizm	liczba rodzin	6 823	6 845	0,3	153	
	liczba osób w rodzinach	11 276	11 289	0,1	153	
Narkomania	liczba rodzin	408	413	1,2	153	
	liczba osób w rodzinach	649	669	3,1	153	
Potrzeba ochrony macierzyństwa	ogółem	liczba rodzin	6 983	6 999	0,2	153
	w tym z powodu wielodzietności	liczba rodzin	3 877	3 922	1,2	162
Bezdomność	liczba rodzin	6 290	6 423	2,1	153	
	liczba osób w rodzinach	6 974	7 058	1,2	153	
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	liczba rodzin	1 248	1 255	0,6	153	
	liczba osób w rodzinach	1 949	1 963	0,7	152	
Sieroctwo	liczba rodzin	67	70	4,5	151	
	liczba osób w rodzinach	167	164	-1,8	151	
Przemoc w rodzinie	liczba rodzin	1 961	2 044	4,2	151	
	liczba osób w rodzinach	6 073	6 333	4,3	151	
Ochrona ofiar handlu ludźmi	liczba rodzin	0	0	x	152	

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

Tabela 5. Kontrakty socjalne - województwo śląskie, prognoza na rok 2018.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2017	Wartość prognozowana na rok 2018	Prognozowana zmiana w latach 2017-2018 (w %)	Liczba JOPS
Liczba zawartych kontraktów socjalnych		13 043	12 653	-3,0	176
Liczba osób objętych kontraktem	ogółem	13 672	13 552	-0,9	178
	w tym w klubie integracji społecznej	1 408	1 250	-11,2	178

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

10.2. Zasoby instytucjonalne

Narzędzie udostępnione przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej pozwoliło zebrać informacje na temat prognozowanych potrzeb w zakresie infrastruktury pomocy i integracji społecznej. Spośród wszystkich rodzajów JOPS wyżej wymienione narzędzie uwzględniało: domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia (w tym: środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych, ogrzewalnie oraz kluby samopomocy), ośrodki interwencji kryzysowej, jednostki specjalistycznego poradnictwa oraz dodatkowo mieszkania chronione i kluby integracji społecznej.

Dane przekazane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie wskazują, że w województwie śląskim w 2018 roku będzie istniała potrzeba zwiększenia liczby placówek pomocy społecznej, w szczególności: klubów samopomocy (z 7 do 9), ogrzewalni (z 11 do 12), mieszkań chronionych (ze 125 do 136), dziennych domów pomocy (z 58 do 60) i środowiskowych domów samopomocy (z 43 do 44). Optymalną liczbę jednostek (potrzeba wzrostu na poziomie 0%) odnotowano w przypadku domów pomocy społecznej oraz ośrodków interwencji kryzysowej, natomiast potrzebę zmniejszenia poziomu wskazywano dla: jednostek specjalistycznego poradnictwa (z 37 do 34), klubów integracji społecznej (z 36 do 35) oraz noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (z 57 do 56).

Podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej wskazują na możliwe występowanie w 2018 roku zapotrzebowania na większą liczbę miejsc. Potrzeba ta dotyczyć będzie w najwyższym stopniu: klubów samopomocy (o 26,4%), ogrzewalni (o 9,6%), mieszkań chronionych (o 7,3%) oraz środowiskowych domów samopomocy (o 6,7%); w mniejszej mierze: ośrodków interwencji kryzysowej (o 4,7%) oraz dziennych domów pomocy (o 1,0%). Zapotrzebowanie na miejsca w domach pomocy społecznej pozostanie praktycznie na tym samym poziomie (wzrost o 0,1%). Z kolei w przypadku noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych przewiduje się niewielki spadek potrzeb (o 1,0%).

Poziom zapotrzebowania na placówki i miejsca pomocy wynika z liczby oczekujących na otrzymanie wsparcia, prognozowanej liczby osób korzystających, a w przypadku noclegowni i domów dla bezdomnych także z liczby skierowań w wyniku eksmisji. Niebagatelną rolę, np. w przypadku domów pomocy społecznej, odgrywają również koszty zapewnienia opieki. Według danych przekazanych w ramach formularzy OZPS – edycja 2017/2018 w 2017 r. najwięcej osób oczekiwało na udzielenie wsparcia w domach pomocy społecznej (1 834 osoby), znacznie mniej oczekujących zanotowano w przypadku: środowiskowych domów samopomocy (192 osoby), dziennych domów pomocy (73 osoby) oraz mieszkań chronionych (49 osób).

Badane jednostki pomocy społecznej prognozują, że wzrost liczby korzystających w największej mierze dotknie: kluby samopomocy (o 15,1%), ogrzewalnie (o 13,3%), jednostki specjalistycznego poradnictwa (o 12,4%). W mniejszym stopniu dotyczyć on będzie: środowiskowych domów samopomocy (7,0%), mieszkań chronionych (5,8%) oraz ośrodków interwencji kryzysowej (4,2%). Praktycznie na niezmiennym poziomie liczba korzystających utrzyma się w przypadku: dziennych domów pomocy

(wzrost o 0,6%), noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (wzrost o 0,5%) oraz domów pomocy społecznej (wzrost o 0,4%).

Stosunkowo niskie prognozowane zapotrzebowanie na miejsca w domach pomocy społecznej, przy równocześnie występującej długiej kolejce osób oczekujących na umieszczenie w tego rodzaju jednostkach, może wynikać z wysokich i jednocześnie szybko rosnących kosztów odpłatności gmin za pobyt mieszkańców w DPS.

Analizując powyższe dane, można stwierdzić, że w 2018 roku nadal występują bariery w korzystaniu ze wsparcia wielu rodzajów jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

Tabela 6. Zaspokojenie potrzeb w zakresie specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2017 r. i prognoza na rok 2018.

Wyszczególnienie		2017 rok		Prognoza			
				wartość w 2017 r.	wartość w 2018 r.	Zmiana w latach 2017-2018	
		wartość	liczba JOPS			%	liczba JOPS
Środowiskowe domy samopomocy - liczba oczekujących		192	180	181	124	-31,5	179
Dzienne domy pomocy - liczba oczekujących		73	179	7	8	14,3	176
Kluby samopomocy - liczba oczekujących		0	178	0	0	x	178
Noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych - liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji		229	178	229	250	-12,4	178
Domy pomocy społecznej	liczba oczekujących	1 834	180	1 648	1 444	-12,4	178
	liczba decyzji odmownych	136	180	127	117	-7,9	178
Mieszkania chronione - liczba oczekujących		49	181	49	73	49,0	180

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

Tabela 7. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, prognozowane potrzeby na rok 2018.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2017	Prognozy/ potrzeby na rok 2018	Prognozowana zmiana w latach 2017-2018 (w %)	Liczba JOPS
Środowiskowe domy samopomocy	liczba placówek	43	44	2,3	181
	liczba miejsc	1 797	1 917	6,7	180
	liczba korzystających	2 049	2 193	7,0	180
Dzienne domy pomocy	liczba placówek	58	60	3,4	180
	liczba miejsc	2 621	2 647	1,0	179
	liczba korzystających	3 369	3 389	0,6	179
Noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych	liczba placówek	57	56	-1,8	180
	liczba miejsc	2 840	2 813	-1,0	179
	liczba korzystających	4 938	4 963	0,5	179
Ogrzewalnie	liczba placówek	11	12	9,1	180
	liczba miejsc	415	455	9,6	178
	liczba korzystających	1 590	1 801	13,3	178
Kluby samopomocy	liczba placówek	7	9	28,6	179
	liczba miejsc	227	287	26,4	178
	liczba korzystających	245	282	15,1	178
Domy pomocy społecznej	liczba placówek	98	98	0,0	180
	liczba miejsc	8 209	8 220	0,1	179
	liczba korzystających	10 141	10 179	0,4	180
Mieszkania chronione	liczba placówek	125	136	8,8	182
	liczba miejsc	547	587	7,3	181
	liczba korzystających	636	673	5,8	181
Ośrodki interwencji kryzysowej	liczba placówek	19	19	0,0	182
	liczba miejsc	257	269	4,7	180
	liczba korzystających	9 571	9 972	4,2	180
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	liczba placówek	37	34	-8,1	182
	liczba korzystających	25 033	28 129	12,4	179
Kluby integracji społecznej	liczba placówek	36	35	-2,8	164
	liczba korzystających	2 994	2 324	-22,4	163

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

10.3. Zasoby kadrowe

Formularz *OZPS 2017/2018* obejmował swym zakresem tematycznym zarówno pracowników podstawowych, jak i specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w szczególności: ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy, noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych, ogrzewalni, klubów samopomocy, domów pomocy społecznej, mieszkań chronionych, ośrodków interwencji kryzysowej oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa. Znalazły się w nim również rubryki dotyczące klubów integracji społecznej.

W przypadku specjalistycznych JOPS oraz klubów integracji społecznej pytania zawarte w formularzu dotyczyły ogólnej liczby zatrudnionych, natomiast w odniesieniu do OPS-ów i PCPR-ów wyodrębniono także bardziej szczegółowe kategorie: kadrę kierowniczą, pracowników socjalnych oraz pozostałych pracowników. Ponadto w ramach zasobów kadrowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie uwzględniono kategorię „zatrudnienie pomocnicze”, w skład której weszli: wolontariusze, osoby zatrudnione na stażach oraz w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych itp.

Podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej prognozują na 2018 rok potrzebę zwiększenia zatrudnienia o 0,4%, przy czym w ośrodkach pomocy społecznej będzie to 0,2%, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie 4,1%. W OPS-ach niewielkie deficyty wystąpią w przypadku pracowników socjalnych (0,4%) i „pozostałych pracowników” (0,2%), natomiast w PCPR-ach niedobory kadrowe przewiduje się wyłącznie wśród „pozostałych pracowników” (potrzeba wzrostu o 7,0%).

Jeśli chodzi o zatrudnienie pomocnicze prognozuje się potrzebę wzrostu w przypadku wolontariuszy (o 2,5%) oraz w obszarze zatrudnienia subsydiowanego (o 0,8%). Zdecydowanie większe deficyty wolontariuszy przewiduje się w powiatowych centrach pomocy rodzinie (10,9%) w porównaniu do ośrodków pomocy społecznej (1,6%). Odwrotna tendencja ma wystąpić w obszarze zatrudnienia subsydiowanego. W tym przypadku OPS-y chciałyby zwiększenia stanu liczebnego o 0,8%, natomiast PCPR-y nie widzą potrzeby zmiany w tym zakresie.

Spośród specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej potrzeby w dziedzinie zwiększenia zatrudnienia w 2018 r. przewiduje się w przypadku: ogrzewalni (o 72,2%), klubów samopomocy (o 46,7%), osób zajmujących się obsługą mieszkań chronionych (o 12,3%), środowiskowych domów samopomocy (o 9,5%), dziennych domów pomocy (o 4,8%), domów pomocy społecznej (o 0,6%) oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa (o 0,4%).

Tabela 8. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza potrzeb na koniec 2018 roku.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2017	Potrzeby prognozowane na rok 2018	Prognozowana zmiana w latach 2017-2018 (w %)	liczba JOPS		
Podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS i PCPR)	razem	ogółem	8 348	8 384	0,4	183		
		w tym wg stanowisk	kadra kierownicza	261	260	-0,4	183	
			pracownicy socjalni	2 478	2 482	0,2	183	
			pozostali pracownicy	5 609	5 642	0,6	183	
	w tym:	OPS	ogółem	7 910	7 928	0,2	166	
			w tym wg stanowisk	kadra kierownicza	237	236	-0,4	166
				pracownicy socjalni	2 394	2 403	0,4	166
				pozostali pracownicy	5 279	5 289	0,2	166
		PCPR	ogółem	438	456	4,1	17	
			w tym wg stanowisk	kadra kierownicza	24	24	0,0	17
				pracownicy socjalni	84	79	-6,0	17
				pozostali pracownicy	330	353	7,0	17
Ośrodki wsparcia	ogółem	1 502	1 602	6,7	180			
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	539	590	9,5	180		
		dzielne domy pomocy	434	455	4,8	179		
		noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych	333	333	0,0	177		
		ogrzewalnie	18	31	72,2	176		
		kluby samopomocy	15	22	46,7	178		
Domy pomocy społecznej		5 838	5 871	0,6	179			
Mieszkania chronione		65	73	12,3	180			
Ośrodki interwencji kryzysowej		238	236	-0,8	179			
Jednostki specjalistycznego poradnictwa		253	254	0,4	179			
Klub integracji społecznej		93	91	-2,2	163			

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2017/2018.

Tabela 9. Zatrudnienie pomocnicze w podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej - prognoza potrzeb na koniec 2018 roku.

Wyszczególnienie		2017 rok			Prognoza				
					wartość 2017	wartość 2018	Prognozowana zmiana w latach 2017-2018		
		wartość	%	liczba JOPS			%	liczba JOPS	
Wolontariusze	ogółem	532	100,0	180	477	489	2,5	179	
	w tym:	ośrodki pomocy społecznej	486	91,4	163	431	438	1,6	162
		powiatowe centra pomocy rodzinie	46	8,6	17	46	51	10,9	17
Zatrudnienie subsydiowane*	ogółem	368	100,0	181	368	371	0,8	181	
	w tym:	ośrodki pomocy społecznej	354	96,2	165	354	357	0,8	164
		powiatowe centra pomocy rodzinie	14	3,8	17	14	14	0,0	17
Staże	ogółem	361	100,0	182	361	358	-0,8	182	
	w tym:	ośrodki pomocy społecznej	336	93,1	165	336	336	0,0	165
		powiatowe centra pomocy rodzinie	25	6,9	17	25	22	-12,0	17

* Roboty publiczne, prace interwencyjne i inne.

Uwaga: W przypadku prognoz, ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności, porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2017/2018.

10.4. Świadczenia pomocy społecznej

10.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy

Wśród informacji zebranych za pośrednictwem formularzy OZPS – edycja 2017/2018 znalazły się dane nt. pieniężnych i niepieniężnych świadczeń udzielanych w ramach zadań gmin. W pierwszej grupie uwzględniono: zasiłek stały, zasiłek okresowy oraz zasiłek celowy, natomiast w drugiej: zapewnienie posiłku (ogółem oraz dla dzieci), schronienia oraz ubrania, sprawienie pogrzebu, odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS, usługi opiekuńcze (ogółem oraz specjalistyczne), specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi, poradnictwo specjalistyczne, pracę socjalną oraz interwencję kryzysową.

Dane udostępnione przez ośrodki pomocy społeczne wskazują, iż w roku 2018, w stosunku do roku 2017, nastąpi wzrost liczby świadczeniobiorców korzystających z większości wyżej wymienionych świadczeń. Największy procentowy wzrost prognozowany jest w przypadku sprawienia pogrzebu (o 9,1%) oraz poradnictwa specjalistycznego (o 10,2%). Znacznie mniej wzrośnie liczba świadczeniobiorców korzystających ze: specjalistycznych usług opiekuńczych (o 6,1%), usług opiekuńczych ogółem (o 3,5%), zapewnienia schronienia (o 3,2%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (o 3,0%), interwencji kryzysowej (o 2,8%) oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (o 1,2%). Najmniejsze wzrosty liczby świadczeniobiorców wystąpią w przypadku: zasiłku stałego (o 0,9%), zapewnienia ubrania (o 0,6%) oraz pracy socjalnej (o 0,5%). Spadek liczby świadczeniobiorców prognozowany jest w przypadku: posiłku ogółem (o 2,5%), w tym zapewnienia posiłku dla dzieci (o 4,7%), zasiłku okresowego (o 1,0%) oraz zasiłku celowego (o 1,0%)¹⁸⁰.

Zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin w dużej mierze pokrywa się ze wzrostem liczby świadczeniobiorców. Największy procentowy wzrost wydatków w latach 2017-2018 prognozowany jest w przypadku: sprawienia pogrzebu (o 13,0%) oraz usług opiekuńczych (ogółem o 7,1%, w przypadku usług specjalistycznych o 9,1%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyły: odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (o 4,3%), zapewnienia schronienia (o 4,2%), specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (o 3,7%), zasiłku stałego (o 1,4%), zapewnienia ubrania (o 1,2%) oraz zapewnienia posiłku ogółem (o 0,8%), w tym posiłku dla dzieci (o 0,1%). Spadek zapotrzebowania na środki finansowe prognozowany jest w przypadku zasiłku okresowego (o 3,3%) oraz zasiłku celowego (o 1,3%).

¹⁸⁰ W przypadku poradnictwa specjalistycznego, pracy socjalnej i interwencji kryzysowej prognozy dotyczą liczby osób w rodzinach. Dla pozostałych świadczeń - liczby osób.

Tabela 10. Świadczenia pomocy społecznej udzielane w ramach realizacji zadań gminy - województwo śląskie, prognoza na rok 2018.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2017	Wartość prognozowana na rok 2018	Prognozowana zmiana w latach 2017-2018 (w %)	Liczba JOPS	
Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	zasilek stały	liczba osób	19 812	19 990	0,9	162	
		liczba świadczeń	193 738	196 195	1,3	162	
		kwota świadczeń (w zł)	92 046 713	93 342 398	1,4	162	
	zasilek okresowy	liczba osób	37 615	37 225	-1,0	162	
		liczba świadczeń	218 340	212 508	-2,7	162	
		kwota świadczeń (w zł)	65 912 486	63 745 225	-3,3	163	
	zasilek celowy	liczba osób	63 662	63 004	-1,0	162	
		kwota świadczeń (w zł)	63 989 328	63 157 735	-1,3	163	
	Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej	posilek	ogółem	liczba osób	46 544	45 365	-2,5
liczba świadczeń				6 114 786	6 085 181	-0,5	162
kwota świadczeń (w zł)				26 864 064	27 071 217	0,8	161
w tym dla dzieci			liczba osób	34 737	33 114	-4,7	162
			liczba świadczeń	4 173 856	4 163 856	-0,2	162
			kwota świadczeń (w zł)	6 019 720	6 023 291	0,1	161
schronienie		liczba osób	4 652	4 800	3,2	162	
		liczba świadczeń	692 573	711 714	2,8	162	
		kwota świadczeń (w zł)	18 996 420	19 789 425	4,2	159	
ubranie		liczba osób	958	964	0,6	161	
		liczba świadczeń	1 404	1 410	0,4	161	
		kwota świadczeń (w zł)	81 741	82 701	1,2	161	
sprawienie pogrzebu		liczba osób	827	902	9,1	161	
		liczba świadczeń	827	902	9,1	161	
		kwota świadczeń (w zł)	1 712 618	1 934 428	13,0	160	
odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej		liczba osób	8 060	8 299	3,0	162	
		liczba świadczeń	82 285	85 431	3,8	161	
		kwota świadczeń (w zł)	186 800 009	194 758 468	4,3	158	
usługi opiekuńcze ogółem (zadanie własne gmin)		ogółem	liczba osób	10 873	11 254	3,5	162
			liczba świadczeń	2 524 902	2 632 342	4,3	157
			kwota świadczeń (w zł)	36 901 735	39 504 286	7,1	155
		w tym specjalistyczne	liczba osób	1 313	1 393	6,1	161
			liczba świadczeń	221 751	242 604	9,4	159
			kwota świadczeń (w zł)	3 531 673	3 854 176	9,1	158
specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi (zadanie zlecone gminom)		liczba osób	888	899	1,2	160	
		liczba świadczeń	173 651	175 345	1,0	158	
		kwota świadczeń (w zł)	4 169 959	4 325 143	3,7	157	
poradnictwo specjalistyczne		liczba rodzin	12 304	12 641	2,7	163	
		liczba osób w rodzinach	31 198	34 376	10,2	163	
praca socjalna		liczba rodzin	82 854	82 893	0,0	159	
	liczba osób w rodzinach	173 948	174 750	0,5	159		
interwencja kryzysowa	liczba rodzin	4 663	4 787	2,7	162		
	liczba osób w rodzinach	13 168	13 540	2,8	162		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2017/2018.

10.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu

Formularz OZPS – edycja 2017/2018, w zakresie świadczeń wymienionych w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, uwzględnia jedynie trzy. Należą do nich: pomoc pieniężna na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie.

W przypadku wszystkich wyżej wymienionych świadczeń jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w latach 2017-2018 wzrost liczby świadczeniobiorców. Dla pomocy pieniężnej na zagospodarowanie ma on wynieść 22,9%, dla pomocy pieniężnej na usamodzielnienie 20,0%, natomiast pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki 2,3%.

W ślad za wzrostem liczby świadczeniobiorców wzrosnąć ma także zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 33,7%, pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 30,6%, a pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 8,1%.

Tabela 11. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem realizowana w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, prognoza na rok 2018.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2017	Wartość prognozowana na rok 2018	Prognozowana zmiana w latach 2017-2018 (w %)	Liczba JOPS
Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba osób	40	48	20,0	33
	kwota świadczeń (w zł)	143 071	186 850	30,6	32
Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba osób	217	222	2,3	33
	kwota świadczeń (w zł)	871 582	942 102	8,1	33
Pomoc pieniężna na zagospodarowanie	liczba osób	48	59	22,9	35
	kwota świadczeń (w zł)	142 691	190 810	33,7	35

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”.

Źródło: Powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2017/2018.

10.5. Wydatki w pomocy społecznej

Formularz *OZPS 2017/2018* zawierał także pytania dotyczące środków finansowych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej. Wśród nich znalazły się między innymi rubryki dotyczące rozdziałów: 85202 - Domy pomocy społecznej, 85203 - Ośrodki wsparcia, 85205 – Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, 85214 - Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, 85216 - Zasiłki stałe, 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej, 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej, 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, 85231 - Pomoc dla cudzoziemców oraz 85278 – Usuwanie skutków klęsk żywiołowych¹⁸¹.

W ramach badania z zastosowaniem formularzy *OZPS 2017/2018* podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły potrzebę wzrostu środków w 2018 roku w ramach prawie wszystkich wyżej wymienionych rozdziałów oprócz rozdziału 85216 - Zasiłki stałe oraz rozdziału 85231 – Pomoc dla cudzoziemców. Największy procentowy wzrost ma dotyczyć rozdziału 85203 – Ośrodki wsparcia (o 12,4%), 85228 – Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 12,1%) oraz 85220 – Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (o 10,0%). Wśród pozostałych wydatków znaczące wzrosty zapotrzebowania na środki zanotowano w przypadku rozdziałów: 85218 – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (o 6,5%), 85219 – Ośrodek Pomocy Społecznej (o 6,5%) oraz 85205 – Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (o 5,6%). Mniejsze wzrosty mają dotyczyć rozdziałów: 85214 – Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze, składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (2,7%) oraz 85202 – Domy pomocy społecznej (1,2%).

¹⁸¹ Ze względu na specyfikę rozdziału 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych został on pominięty w analizie zapotrzebowania na środki finansowe.

Tabela 12. Środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2018 (w zł, wg rozdziałów klasyfikacji budżetowej).

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2017	Wartość prognozowana na rok 2018	Prognozowana zmiana w latach 2017-2018 (w %)	Liczba JOPS
85202 - Domy pomocy społecznej	395 099 078	400 027 682	1,2	181
85203 - Ośrodki wsparcia	59 682 089	67 079 071	12,4	178
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	3 607 770	3 809 148	5,6	179
85214 – Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	120 426 198	123 734 656	2,7	180
85216 - Zasiłki stałe	89 499 771	88 022 493	-1,7	179
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	17 734 615	18 894 842	6,5	33
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	314 846 732	335 289 691	6,5	165
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośr. interw. kryzysowej	12 347 354	13 582 685	10,0	177
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	44 113 148	49 472 581	12,1	175
85231- Pomoc dla cudzoziemców	63 139	39 548	-37,4	176

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2017-2018”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2017/2018.

CZĘŚĆ II

ANEKS

Tabela 13. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie, lata 2004-2016.

Wyszczególnienie			Lata								
			2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016		
Ludność	ogółem	wartość (tys.)	4 700,8	4 669,1	4 645,7	4 634,9	4 615,9	4 585,9	4 559,2		
		odsetek ludności Polski	12,3	12,2	12,2	12,0	12,0	11,9	11,9		
	w tym wg:	kategorii wieku	liczba	wiek przedprodukcyjny (tys.)	915,6	858,8	819,1	797	782,8	771,2	767,3
				wiek produkcyjny (tys.)	3 058,0	3 058,3	3 043,4	3 020,6	2 970,0	2 898,1	2 818,4
				wiek poprodukcyjny (tys.)	727,1	752,1	783,2	818,3	863,1	916,7	973,5
		odsetek ludności	wiek przedprodukcyjny	19,5	18,4	17,6	17,2	17,0	16,8	16,8	
			wiek produkcyjny	65,1	65,5	65,5	65,2	64,3	63,2	61,8	
			wiek poprodukcyjny	15,5	16,1	16,9	17,7	18,7	20,0	21,4	
	fakt. miejsca zam.	liczba	miasto (tys.)	3 702,6	3 666,1	3 635,1	3 613,7	3 580,0	3 542,9	3 510,0	
			wieś (tys.)	998,1	1 003,1	1 010,6	1 022,2	1 035,9	1 043,1	1 049,1	
		odsetek ludności	miasto	78,8	78,5	78,2	78,0	77,6	77,3	77,0	
			wieś	21,2	21,5	21,8	22,0	22,4	22,7	23,0	
	Gęstość zaludnienia			381	379	377	376	374,0	372,0	370,0	
	Wskaźnik obciążenia demograficznego	ludn. w wieku nieprod. na 100 osób w wieku prod.		53,7	52,7	52,6	53,5	55,4	58,2	61,8	
ludn. w wieku poprod. na 100 osób w wieku przedprod.		79,4	87,6	95,6	102,7	110,3	118,9	126,9			
ludn. w wieku poprod. na 100 osób w wieku prod.		23,8	24,6	25,7	27,1	29,1	31,6	34,5			
Urodzenia żywe	liczba (w tys.)		40,1	42,5	47,0	47,8	44,6	42,7	42,7		
	wsk. na 1000 ludności		8,5	9,1	10,1	10,3	9,7	9,3	9,4		
Zgony ogółem	liczba (w tys.)		45,6	46,3	48,0	47,7	49,0	47,8	49,0		
	wsk. na 1000 ludności		9,7	9,9	10,3	10,3	10,6	10,4	10,7		
Zgony niemowląt	liczba		319	309	318	274	214,0	210,0	190		
	wsk. na 1000 urodzeń żywych		7,9	7,3	6,8	5,7	4,8	4,9	4,4		
Przyrost naturalny	liczba (w tys.)		-5,5	-3,9	-1,0	0,1	-4,5	-5,1	-6,2		
	wsk. na 1000 ludności		-1,2	-0,8	-0,2	0,0	-1,0	-1,1	-1,4		
Przeciętne dalsze trwanie życia	mężczyźni		70,2	70,5	70,9	71,6	72,0	73,2	73,5		
	kobiety		78,4	78,8	78,9	79,7	80,0	80,4	80,9		
Migracje	saldo zagranicznych migracji na pobyt stały (w tys.)		-5,0	-8,5	-4,2	-1,7	-2,6	-3,5	-1,1		
	saldo międzywojow. migracji na pobyt stały (w tys.)		-3,6	-3,7	-2,9	-3,2	-3,3	-3,9	-3,4		
Małżeństwa	liczba (w tys.)		23,6	27,8	31,1	28,5	24,9	22,8	23		
	wsk. na 1000 ludności		5,0	6,0	6,7	6,1	5,4	5,0	5,0		
Separacje	liczba		bd	bd	bd	514	436	336	250		
	wsk. na 10 tys. ludności		x	x	x	1,1	0,9	0,7	0,5		
Rozwody	liczba (w tys.)		8,1	10,7	9,7	8,5	8,5	8,2	8,2		
	wsk. na 1000 ludności		1,72	2,30	2,09	1,84	1,84	1,79	1,80		

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 14. Prognoza ludności województwa śląskiego na lata 2020-2050.

Lata	Ludność								Wskaźnik obciążenia demograficznego		
	ogółem		w tym wg:								
			kategorii wieku								
	liczba			odsetek ludności							
wartość	odsetek ludności Polski	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	ludność w wieku nieprod. na 100 osób w wieku produkcyjnym	ludność w wieku poprod. na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	ludność w wieku poprod. na 100 osób w wieku produkcyjnym	
2020	4 477 678	11,7	749 793	2 783 556	944 329	16,7	62,2	21,1	60,9	125,9	33,9
2025	4 369 747	11,6	718 972	2 647 696	1 003 079	16,5	60,6	23,0	65,0	139,5	37,9
2030	4 245 178	11,4	646 230	2 581 037	1 017 911	15,2	60,8	24,0	64,5	157,5	39,4
2035	4 107 861	11,3	597 159	2 508 736	1 001 966	14,5	61,1	24,4	63,7	167,8	39,9
2040	3 964 581	11,1	560 786	2 415 010	988 785	14,1	60,9	24,9	64,2	176,3	40,9
2045	3 821 464	11,0	539 706	2 237 800	1 043 958	14,1	58,6	27,3	70,8	193,4	46,7
2050	3 680 615	10,8	525 435	2 032 058	1 123 122	14,3	55,2	30,5	81,1	213,7	55,2

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 15. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie i Polska, 2016 rok.

Wyszczególnienie		Polska	Śląskie
Gęstość zaludnienia na km ²		123	370
Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały (wskaźnik na 1000 ludności)		0,0	-0,2
Ludności wg kategorii wieku (w %)	wiek przedprodukcyjny	17,9	16,8
	wiek produkcyjny	61,8	61,8
	wiek poprodukcyjny	20,2	21,4
Wskaźnik obciążenia demograficznego	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	61,7	61,8
	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	112,7	126,9
	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	32,7	34,5
Ludność wg faktycznego miejsca zamieszkania (w %)	miasto	60,2	77,0
	wieś	39,8	23,0
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	mężczyźni	73,9	73,5
	kobiety	81,9	80,9
Urodzenia żywe na 1000 ludności		9,9	9,4
Zgony ogółem na 1000 ludności		10,1	10,7
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych		4,0	4,4
Przyrost naturalny na 1000 ludności		-0,2	-1,4
Małżeństwa na 1000 ludności		5,0	5,0
Separacje na 10 tys. ludności		0,4	0,5
Rozwody na 1000 ludności		1,7	1,8

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 16. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie, lata 2004-2016.

Wyszczególnienie			Lata						
			2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			2 489	2 730	3 239	3 528	3 855	4 101	4 295
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	1 536	1 625	1 811	2 069	2 272	2 477	2 590
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 112	1 285	1 443	1 669	1 840	1 986	2 071
		renty rodzinne	1 355	1 496	1 671	1 902	2 074	2 238	2 330
	rolników indywidualnych		938	1 017	1 088	1 204	1 308	1 384	1 390
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			696	758	889	1 006	1 102	1 130	1 202
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)	ogółem		748	848	1 041	1 168	1 279	1 382	1 513
	dochód do dyspozycji		718	815	1 001	1 120	1 228	1 328	1 454
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)	minimum egzystencji		x	6,5	4,6	4,4	4,5	4,7	3,0
	relatywna granica ubóstwa		x	14,9	17,0	14,0	11,3	11,9	10,3
	ustawowa granica ubóstwa		x	12,2	9,5	5,7	4,8	8,9	9,0
Przeciętna liczba emerytów i rencistów ogółem	wartość bezwzględna (tys.)		1 148	1 155	1 180	1 187	1 161	1 147	1 202
	odsetek ludności		24,4	24,7	25,4	25,6	25,1	25,0	25,2
Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w tys.)			202,2	183,6	153,2	169,0	167,6	131,4	105,8
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			49,1	56,0	60,0	63,6	66,3	68,7	70,6

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>

Tabela 17. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie i Polska, 2016 rok.

Wyszczególnienie			Polska	Śląskie
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			4 291	4 295
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 205	2 590
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 663	2 071
		renty rodzinne	1 914	2 330
	rolników indywidualnych		1 183	1 390
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			1 132	1 202
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)		ogółem	1 475	1 513
		dochód do dyspozycji	1 426	1 454
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)		minimum egzystencji	4,9	3,0
		relatywna granica ubóstwa	13,9	10,3
		ustawowa granica ubóstwa	12,7	9,0
Emeryci i renciści jako odsetek ogółu ludności			23,2	25,2
Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postęp. przygotow. na 10 tys. ludności			194,7	232,1
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			66,5	70,6

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 18. Wybrane elementy sytuacji na rynku pracy - województwo śląskie i Polska, lata 2010-2016, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			2010	2012	2014	2015	2016	Zmiana w latach 2015-2016	
								n	%
Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Polska		24 615 248	24 605 558	24 230 162	24 002 168	23 767 614	-227 994	-1,0
	Śląskie		3 020 585	2 970 023	2 898 050	2 858 648	2 818 424	-39 402	-1,4
Bezrobotni zarejestr. ogółem	liczba	Polska	1 954 706	2 136 815	1 825 180	1 563 339	1 335 155	-261 841	-14,6
		Śląskie	181 198	205 459	175 675	148 508	119 981	-27 167	-19,2
	% ludności w wieku produkcyjnym	Polska	7,9	8,7	7,5	6,5	5,6	-1,0	-14,0
		Śląskie	6,0	6,9	6,1	5,2	4,3	-0,9	-17,2
Bezrobotni z prawem do zasiłku	wartości bezwzględne	Polska	326 582	358 250	242 378	217 315	186 700	-25 063	-14,1
		Śląskie	27 762	32 115	22 534	19 659	16 201	-2 875	-17,6
	% ogółu bezrobotnych	Polska	16,7	16,8	13,3	13,9	14,0	0,6	0,7
		Śląskie	15,3	15,6	12,8	13,2	13,5	0,4	2,0
Stopa bezrobocia rejestrowanego		Polska	12,3	13,4	11,5	9,8	8,3	-1,7	-15,3
		Śląskie	9,9	11,1	9,6	8,2	6,6	-1,4	-19,5
Długotrwale bezrobotni	liczba	Polska	906 302	1 073 440	1 054 000	880 286	724 225	-173 714	-17,7
		Śląskie	72 162	93 933	96 228	80 389	63 947	-15 839	-20,5
	% ogółu bezrobotnych	Polska	46,4	50,2	57,7	56,3	56,0	-1,4	-0,5
		Śląskie	39,8	45,7	54,8	54,1	53,3	-0,6	-1,5

Źródło: 1) Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>, 2) Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

Tabela 19. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie, lata 2000-2017.

Lata	Wartości liczbowe			Wskaźniki	
	liczba rodzin		liczba osób w rodzinach	udział rodzin wiejskich (w %)	osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludności
	ogółem	w tym na wsi			
2000	173 696	34 538	514 461	19,9	10,8
2001	174 991	33 499	516 072	19,1	10,9
2002	198 626	39 898	586 105	20,1	12,4
2003	202 548	41 391	607 238	20,4	12,9
2004	181 766	34 633	531 549	19,1	11,3
2005	176 254	32 819	504 187	18,6	10,8
2006	176 758	32 846	500 779	18,6	10,7
2007	154 228	30 590	422 649	19,8	9,1
2008	132 736	25 610	361 908	19,3	7,8
2009	128 661	24 477	339 399	19	7,3
2010	130 834	26 107	337 363	20	7,3
2011	124 056	23 409	303 252	18,9	6,5
2012	119 787	23 114	287 249	19,3	6,2
2013	123 934	24 257	296 430	19,6	6,4
2014	118 170	22 738	279 489	19,2	6,1
2015	113 638	21 749	230 402	19,1	5,8
2016	105 942	20 845	237 109	19,7	5,2
2017	98 802	19 130	209 491	19,4	4,6

Źródło: 1) Wydział Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2000-2003, 2) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2004-2017, 3) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 20. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie i Polska, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2017
		lata			zmiana w latach 2016-2017		
		2015	2016	2017	wart. bezwzgl.	%	
Liczba rodzin	ogółem	113 638	105 942	98 802	-7 140	-6,7	1 163 144
	w tym na wsi	21 749	20 846	19 130	-1 716	-8,2	503 362
Liczba osób w rodzinach		264 470	237 109	209 491	-27 618	-11,6	2 656 986
Udział rodzin wiejskich (w %)		19,1	19,7	19,4	-0,3	-1,5	43,3
Osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludn.		5,8	5,2	4,6	-0,6	-11,5	6,9

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>

Tabela 21. Rodziny objęte pomocą społeczną wg rodzajów powiatów oraz podregionów - województwo śląskie, 2017 r.

Wyszczególnienie	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Wskaźniki		
	ogółem	w tym na wsi		udział rodzin wiejskich	osoby w rodzinach jako % ogółu ludności	
Województwo	98 802	19 130	209 491	19,4	5,2	
Podregiony	bielski	13 387	6 704	30 519	50,1	5,2
	bytomski	10 498	1 577	24 306	15,0	6,6
	częstochowski	12 533	5 014	24 913	40,0	5,5
	gliwicki	8 711	646	18 072	7,4	4,5
	katowicki	19 813	24	41 330	0,1	6,1
	rybnicki	11 644	2 277	25 888	19,6	4,3
	sosnowiecki	16 014	1 515	31 372	9,5	5,2
	tyiski	6 202	1 373	13 091	22,1	3,9
Powiaty wg rodzaju	grodzkie	58 202	182	117 149	0,3	5,1
	ziemskie	40 600	18 948	92 342	46,7	5,2

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 22. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2016-2017		
	2015	2016	2017	wart. bezwzgl.	%	
Ogółem	264 470	237 109	209 491	-27 618	-11,6	
W tym wg powodów:	ubóstwo	140 196	123 556	103 026	-20 530	-16,6
	sieroctwo	297	263	180	-83	-31,6
	bezdomność	7 502	7 166	6 914	-252	-3,5
	potrzeba ochrony macierzyństwa	50 297	44 105	35 377	-8 728	-19,8
	bezrobocie	142 077	118 702	93 104	-25 598	-21,6
	niepełnosprawność	73 481	68 567	62 097	-6 470	-9,4
	długotrwała lub ciężka choroba	74 758	70 553	65 337	-5 216	-7,4
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	80 831	70 866	59 741	-11 125	-15,7
	przemoc w rodzinie	6 364	5 706	4 361	-1 345	-23,6
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	17	5	9	4	80,0
	alkoholizm	14 388	13 258	11 984	-1 274	-9,6
	narkomania	871	756	691	-65	-8,6
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	3 185	2 758	2 130	-628	-22,8
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	44	27	38	11	40,7
	zdarzenie losowe	1 015	874	999	125	14,3
	sytuacja kryzysowa	2 058	1 887	1 396	-491	-26,0
	kłęsa żywiołowa lub ekologiczna	106	122	336	214	175,4

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 23. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2017 r.

Obszar		Liczba rodzin objętych pomocą	Osoby w rodzinach objętych pomocą		
			liczba osób	odsetek objętych pomocą społeczną	odsetek ludności
Ogółem		98 802	209 491	100,0	4,59
W tym wg powodów:	ubóstwo	49 161	103 026	49,2	2,26
	sieroctwo	80	180	0,1	0,00
	bezdomność	6 198	6 914	3,3	0,15
	potrzeba ochrony macierzyństwa	7 502	35 377	16,9	0,78
	bezrobocie	37 894	93 104	44,4	2,04
	niepełnosprawność	35 043	62 097	29,6	1,36
	długotrwała lub ciężka choroba	37 649	65 337	31,2	1,43
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychow. i prowadzeniu gospod. domow.	18 194	59 741	28,5	1,31
	przemoc w rodzinie	1 378	4 361	2,1	0,10
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	5	9	0,0	0,00
	alkoholizm	7 245	11 984	5,7	0,26
	narkomania	439	691	0,3	0,02
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	1 353	2 130	1,0	0,05
	trudności w integ. osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	11	38	0,0	0,00
	zdarzenie losowe	425	999	0,5	0,02
	sytuacja kryzysowa	553	1 396	0,7	0,03
	klęska żywiołowa lub ekologiczna	126	336	0,2	0,01

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Tabela 24. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, 2017 r.

Wyszczególnienie		Śląskie	Polska
Ogółem		45,9	69,1
W tym wg powodów:	ubóstwo	22,6	33,9
	sieroctwo	0,0	0,1
	bezdomność	1,5	1,1
	potrzeba ochrony macierzyństwa	7,8	12,6
	bezrobocie	20,4	28,1
	niepełnosprawność	13,6	18,7
	długotrwała lub ciężka choroba	14,3	21,3
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	13,1	14,4
	przemoc w rodzinie	1,0	1,4
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0,0	0,0
	alkoholizm	2,6	3,5
	narkomania	0,2	0,2
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	0,5	0,5
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0,0	0,5
	zdarzenie losowe	0,2	0,5
	sytuacja kryzysowa	0,3	0,6
	kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0,1	1,1

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>.

Tabela 25. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie śląskim, stan na koniec 2017 r.

Wyszczególnienie				Jednostki	Miejsca	Korzystający		
Ogółem				460	18 911	40 303		
W tym:	domy pomocy społecznej			98	8 653	10 010		
	ośrodki wsparcia	ogółem		205	9 481	14 977		
		w tym:	prowadz. miejsca całodob. okresowego pobytu		19	477	880	
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		46	1 898	2 173
				w tym prowadz. miejsca całodob. okres. pobytu		3	24	29
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		43	1 789
			kluby samopom. dla osób z zab. psych.		2	36	36	
			inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.		1	32	32	
			dzienne domy pomocy		56	2 591	3 332	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		2	56	47	
			noclegownie		14	630	2 018	
			schroniska dla bezdomnych		35	1 421	2 115	
			ogrzewalnie		9	395	1 479	
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)		3	125	138	
			jadłodajnie		11	1 766	2 549	
	inne ośrodki wsparcia		24	605	1 057			
	rodzinne domy pomocy społecznej			1	8	11		
	mieszkania chronione	ogółem		114	512	602		
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		49	237	262	
			z zaburzeniami psychicznymi		14	56	48	
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		18	257	10 096			
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		16	218	3 445		
		dla ofiar handlu ludźmi		4	94	9		
jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem		4	x	2 762			
	w tym jedn. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem		2	x	588		
		w tym:	dla rodzin naturalnych		2	x	106	
			terapii rodzinnej		2	x	5	
kluby integracji społecznej			20	x	1 845			

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Tabela 26. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania oraz podmiotu prowadzącego w województwie śląskim i w Polsce w latach 2015-2017, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2017		
		lata			zmiana w latach 2016-2017				
		2015	2016	2017	liczba	%			
Ogółem	liczba jednostek	430	454	460	6	1,3%	4 245		
	liczba miejsc	18 844	18 649	18 911	262	1,4%	172 956		
	liczba miejsc na 10 tys. ludn.	41,1	40,8	41,5	1	1,6%	45,0		
W tym wg:	zasięgu działania	lokalny	liczba jednostek	300	321	329	8	2,5%	2 680
			liczba miejsc	9 923	9 583	9 735	152	1,6%	80 992
			odsetek jednostek	69,8	70,7	71,5	1	1,2%	63,1
			odsetek miejsc	52,7	51,4	51,5	0	0,1%	46,8
		ponadlokalny	liczba jednostek	130	133	131	-2	-1,5%	1 565
			liczba miejsc	8 921	9 066	9 176	110	1,2%	91 964
			odsetek jednostek	30,2	29,3	28,5	-1	-2,8%	36,9
			odsetek miejsc	47,3	48,6	48,5	0	-0,1%	53,2
	podmiotu prowadzącego	publiczne	liczba jednostek	292	304	312	8	2,6%	2 965
			liczba miejsc	11 686	11 766	11 732	-34	-0,3%	121 430
			odsetek jednostek	67,9	67,0	67,8	1	1,3%	69,8
			odsetek miejsc	62,0	63,1	62,1	-1	-1,6%	70,2
		pozostałe	liczba jednostek	138	150	148	-2	-1,3%	1 280
			liczba miejsc	7 158	6 883	7 179	296	4,3%	51 526
			odsetek jednostek	32,1	33,0	32,2	-1	-2,6%	30,2
			odsetek miejsc	38,0	36,9	38,0	1	3,0%	29,8

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 27. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na 10 tys. ludności w województwie śląskim, stan na koniec 2017 r.

Wyszczególnienie			Śląskie	Polska		
Ogółem			41,5	45,0		
W tym jednostki wg rodzajów:	domy pomocy społecznej		19,0	20,9		
	ośrodki wsparcia	ogółem	20,8	23,0		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	1,05	1,07	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	4,2	7,9
				w tym prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	0,05	0,07
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	3,9
				kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi	0,08	0,15
				inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	0,07	0,09
				dzienne domy pomocy	5,7	4,3
				domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	0,12	0,13
				noclegownie	1,4	0,9
				schroniska dla bezdomnych	3,1	2,5
			ogrzewalnie	0,9	0,3	
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi	0,27	0,88	
			jadalnie	3,9	3,9	
			inne ośrodki wsparcia	1,33	2,26	
			rodzinne domy pomocy	0,02	0,02	
		mieszkania chronione	ogółem	1,12	0,74	
			w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*	0,52	0,35
				dla osób z zaburzeniami psychicznymi	0,12	0,11
ośrodki interw. kryzysowej	ogółem	0,56	0,39			
	w tym:	dla ofiar przemocy	0,48	0,31		
		dla ofiar handlu ludźmi	0,21	0,07		

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 28. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania w województwie śląskim, stan na koniec 2017 r.

Wyszczególnienie			Ogółem	W tym jednostki wg zasięgu działania						
				lokalny		ponadlokalny				
				liczba	%	liczba	%			
Ogółem			460	329	71,5%	131	28,5%			
W tym:	domy pomocy społecznej		98	9	9,2%	89	90,8%			
	ośrodki wsparcia	ogółem	205	182	88,8%	23	11,2%			
		w tym:	prowadz. miejsca całodob. okresowego pobytu	19	16	84,2%	3	15,8%		
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem	46	28	60,9%	18	39,1%	
				w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	3	3	100,0%	0	0,0%	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	43	25	58,1%	18	41,9%
					kluby samopom. dla osób z zab. psych.	2	2	100,0%	0	0,0%
			inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.		1	1	100,0%	0	0,0%	
			dzienne domy pomocy	56	56	100,0%	0	0,0%		
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	2	1	50,0%	1	50,0%		
			noclegownie	14	14	100,0%	0	0,0%		
			schroniska dla bezdomnych	35	34	97,1%	1	2,9%		
			ogrzewalnie	9	9	100,0%	0	0,0%		
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)	3	3	100,0%	0	0,0%		
			jadalnie	11	11	100,0%	0	0,0%		
	inne ośrodki wsparcia	24	23	95,8%	1	4,2%				
	rodzinne domy pomocy społecznej		1	1	100,0%	0	0,0%			
	mieszkania chronione	ogółem	114	101	88,6%	13	11,4%			
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*	49	38	77,6%	11	22,4%		
			z zaburzeniami psychicznymi	14	14	100,0%	0	0,0%		
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem	18	13	72,2%	5	27,8%			
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie	16	11	68,8%	5	31,3%		
			dla ofiar handlu ludźmi	4	2	50,0%	2	50,0%		
jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem	4	3	75,0%	1	25,0%				
	w tym jedn. spec. poradn. rodzinnego	ogółem	2	1	50,0%	1	50,0%			
		w tym:	dla rodzin naturalnych	2	1	50,0%	1	50,0%		
			terapii rodzinnej	2	1	50,0%	1	50,0%		
kluby integracji społecznej		20	20	100,0%	0	0,0%				

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

Tabela 29. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego w województwie śląskim, stan na koniec 2017 r.

Wyszczególnienie				Ogółem	W tym jednostki wg podmiotu prowadzącego						
					gmina/powiat		inny podmiot				
					liczba	%	liczba	%			
Ogółem				460	312	67,8%	148	32,2%			
W tym:	domy pomocy społecznej			98	55	56,1%	43	43,9%			
	ośrodki wsparcia	ogółem			205	117	57,1%	88	42,9%		
		w tym:	prowadz. miejsca całodob. okresowego pobytu		19	14	73,7%	5	26,3%		
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		46	22	47,8%	24	52,2%	
				w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		3	3	100,0%	0	0,0%	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		43	21	48,8%	22	51,2%
			kluby samopom. dla osób z zab. psych.		2	1	50,0%	1	50,0%		
			inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.		1	0	0,0%	1	100,0%		
			dienne domy pomocy			56	31	55,4%	25	44,6%	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			2	0	0,0%	2	100,0%	
			noclegownie			14	10	71,4%	4	28,6%	
			schroniska dla bezdomnych			35	14	40,0%	21	60,0%	
			ogrzewalnie			9	8	88,9%	1	11,1%	
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)			3	3	100,0%	0	0,0%	
			jadłodajnie			11	6	54,5%	5	45,5%	
			inne ośrodki wsparcia			24	18	75,0%	6	25,0%	
			rodzinne domy pomocy społecznej				1	0	0,0%	1	100,0%
			mieszkania chronione	ogółem			114	106	93,0%	8	7,0%
	w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje**		49	48	98,0%	1	2,0%			
		z zaburzeniami psychicznymi		14	13	92,9%	1	7,1%			
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			18	15	83,3%	3	16,7%		
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		16	13	81,3%	3	18,8%		
			dla ofiar handlu ludźmi		4	3	75,0%	1	25,0%		
jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			4	3	75,0%	1	25,0%			
	w tym jedn. spec. poradn. rodzinnego	ogółem		2	2	100,0%	0	0,0%			
		w tym:	dla rodzin naturalnych		2	2	100,0%	0	0,0%		
			terapii rodzinnej		2	2	100,0%	0	0,0%		
kluby integracji społecznej				20	16	80,0%	4	20,0%			

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2017 r.

Tabela 30. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2015-2017, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2016-2017					
				2015	2016	2017	liczba	%				
Ogółem				430	454	460	6	1,3%				
W tym:	domy pomocy społecznej			96	97	98	1	1,0%				
	ośrodki wsparcia	ogółem			193	195	205	10	5,1%			
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			14	23	19	-4	-17,4%		
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem			46	45	46	1	2,2%	
				prowadzące miejsca całodobowe okresow. pobytu			3	3	3	0	0,0%	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy			42	42	43	1	2,4%
					kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psych.			3	2	2	0	0,0%
					inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psych.			0	1	1	0	0,0%
				dienne domy pomocy			47	59	56	-3	-5,1%	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			1	2	2	0	0,0%		
			noclegownie*			x	x	14	x	x		
			schroniska dla bezdomnych*			x	x	35	x	x		
			ogrzewalnie*			x	x	9	x	x		
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi			3	3	3	0	0,0%		
			jadalnie			14	14	11	-3	-21,4%		
			inne ośrodki wsparcia			27	20	24	4	20,0%		
			rodzinne domy pomocy				1	1	1	0	0,0%	
	mieszkania chronione	ogółem			105	116	114	-2	-1,7%			
		w tym:	usamodzielnianych opuszczających instytucje**			47	48	49	1	2,1%		
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi			18	12	14	2	16,7%		
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			19	18	18	0	0,0%			
		w tym:	dla ofiar przemocy			19	18	16	-2	-11,1%		
			dla ofiar handlu ludźmi			2	3	4	1	33,3%		
	jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			6	5	4	-1	-20,0%			
		w tym:	jedm. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem			4	4	2	-2	-50,0%	
				w tym:	dla rodzin naturalnych			3	3	2	-1	-33,3%
					terapii rodzinnej			0	2	2	0	0,0%
kluby integracji społecznej				10	22	20	-2	-9,1%				

* Od 2017 r. nastąpiła zmiana w metodologii gromadzenia danych nt. jednostek pomocy osobom bezdomnym. Do roku 2017 noclegownie i schroniska liczone były łącznie.

** Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS/MRPIPS-03 za lata 2015-2017.

Tabela 31. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2015-2017, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2016-2017				
				2015	2016	2017	liczba	%			
Ogółem				18 844	18 649	18 911	262	1,4%			
W tym:	domy pomocy społecznej			8 509	8 591	8 653	62	0,7%			
	ośrodki wsparcia	ogółem			9 550	9 251	9 481	230	2,5%		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			384	748	477	-271	-36,2%	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem			1 825	1 827	1 898	71	3,9%
				prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			17	17	24	7	41,2%
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy			1 670	1 709	1 789	80
			kluby samopomocy dla osób z zaburz. psych.			35	35	36	1	2,9%	
			inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.			0	30	32	2	6,7%	
			dienne domy pomocy			2 459	2 700	2 591	-109	-4,0%	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			16	32	56	24	75,0%	
			noclegownie*			bd	bd	630	x	x	
			schroniska dla bezdomnych*			bd	bd	1 421	x	x	
			ogrzewalnie*			bd	bd	395	x	x	
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psych.			125	125	125	0	0,0%	
			jadalnie			2 206	1 910	1 766	-144	-7,5%	
			inne ośrodki wsparcia			740	498	605	107	21,5%	
			rodzinne domy pomocy				35	8	8	0	0,0%
			mieszkania chronione	ogółem			454	517	512	-5	-1,0%
	w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje**			210	215	237	22	10,2%		
		dla osób z zaburzeniami psychicznymi			61	52	56	4	7,7%		
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			296	282	257	-25	-8,9%			
	w tym:	dla ofiar przemocy			251	251	218	-33	-13,1%		
		dla ofiar handlu ludźmi			56	88	94	6	6,8%		

* Od 2017 r. nastąpiła zmiana w metodologii gromadzenia danych nt. jednostek pomocy osobom bezdomnym. Do roku 2017 noclegownie i schroniska liczone były łącznie.

** Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 32. Osoby korzystające z usług specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2015-2017, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2016-2017		
			2015	2016	2017	liczba	%	
Domy pomocy społecznej			9 675	9 680	10 010	330	3,4%	
Ośrodki wsparcia	ogółem		15 082	15 038	14 977	-61	-0,4%	
	w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	752	1 216	880	-336	-27,6%	
		dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	2 161	2 028	2 173	145	7,1%
			w tym prowadzące miejsca całodobowe okresow. pobytu	35	34	29	-5	-14,7%
			w tym:	środowiskowe domy samopomocy	1 971	1 938	2 064	126
		kluby samopomocy dla osób z zaburz. psych.	70	5	36	31	620,0%	
		inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.	0	32	32	0	0,0%	
	dzienne domy pomocy	3 430	3 499	3 332	-167	-4,8%		
	domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	36	20	47	27	135,0%		
	noclegownie*	bd	bd	2 018	x	x		
	schroniska dla bezdomnych*	bd	bd	2 115	x	x		
	ogrzewalnie*	bd	bd	1 479	x	x		
	kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psych.	135	135	138	3	2,2%		
	jadłodajnie	3 513	3 297	2 549	-748	-22,7%		
inne ośrodki wsparcia	1 316	1 033	1 057	24	2,3%			
Rodzinne domy pomocy			105	8	11	3	37,5%	
Mieszkania chronione	ogółem		573	605	602	-3	-0,5%	
	w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje**	238	206	262	56	27,2%	
		dla osób z zaburzeniami psychicznymi	64	58	48	-10	-17,2%	
Ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		10 488	9 687	10 096	409	4,2%	
	w tym:	dla ofiar przemocy	4 892	3 064	3 445	381	12,4%	
		dla ofiar handlu ludźmi	0	0	9	9	x	
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem		5 636	4 554	2 762	-1 792	-39,4%	
	w tym jednostki specjalistycznego poradnictwa rodzinnego	ogółem	4 358	4 060	588	-3 472	-85,5%	
		w tym:	dla rodzin naturalnych	1 742	1 741	106	-1 635	-93,9%
			terapii rodzinnej	54	46	5	-41	-89,1%
Kluby integracji społecznej			3 936	2 094	1 845	-249	-11,9%	

* Od 2017 r. nastąpiła zmiana w metodologii gromadzenia danych nt. jednostek pomocy osobom bezdomnym. Do roku 2017 noclegownie i schroniska liczone były łącznie.

** Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 33. Pracownicy specjalistycznych JOPS szczebla gminnego i powiatowego w województwie śląskim w latach 2015-2017, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2016-2017			
			2015	2016	2017	liczba	%		
Ogółem			14 308	15 108	15 066	-42	-0,3		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie		556	618	628	10	1,6		
	ośrodki pomocy społecznej		6 581	7 142	7 145	3	0,0		
	kluby integracji społecznej		46	53	67	14	26,4		
	domy pomocy społecznej		5 717	5 836	5 787	-49	-0,8		
	placówki specjalistycznego poradnictwa		21	22	30	8	36,4		
	ośrodki interwencji kryzysowej		229	223	236	13	5,8		
	ośrodki wsparcia	ogółem		1 179	1 227	1 189	-38	-3,1	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.	ogółem	492	537	520	-17	-3,2
				w tym środowiskowe domy samopomocy	468	481	487	6	1,2
			dzienne domy pomocy	301	305	374	69	22,6	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	0	2	0	-2	-100,0	
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	197	215	236	21	9,8	
			inne ośrodki wsparcia	232	219	193	-26	-11,9	

 Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 34. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej przypadających na 10 tys. ludności w województwie śląskim, stan na koniec 2017 r.

Wyszczególnienie			Śląskie	Polska		
Ogółem			33,1	33,6		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie		1,38	1,80		
	ośrodki pomocy społecznej		15,7	14,6		
	kluby integracji społecznej		0,15	0,08		
	domy pomocy społecznej		12,7	13,8		
	placówki specjalistycznego poradnictwa		0,07	0,07		
	ośrodki interwencji kryzysowej		0,52	0,24		
	ośrodki wsparcia	ogółem		2,61	2,95	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	1,14	1,95
				w tym środowiskowe domy samopomocy	1,07	1,90
			dzienne domy pomocy	0,82	0,51	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	0,00	0,02	
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	0,52	0,23	
			inne ośrodki wsparcia	0,42	0,32	

 Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 35. Zasoby kadrowe powiatowych centrów pomocy rodzinie w województwie śląskim w latach 2015-2017, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2016-2017		
			2015	2016	2017	liczba	%	
Ogółem			556	618	628	10	1,6	
W tym:	kadra kierownicza	ogółem	57	57	56	-1	-1,8	
		w tym:	dyrektorzy, z-cy dyrektorów	18	18	20	2	11,1
			kierownicy, z-cy kierowników	7	8	5	-3	-37,5
			kierownicy działów	24	24	24	0	0,0
			kierownicy sekcji	8	7	7	0	0,0
	pracownicy socjalni	ogółem	125	126	122	-4	-3,2	
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej	3	4	4	0	0,0
			specjaliści pracy socjalnej	17	19	20	1	5,3
			starsi pracownicy socjalni	35	34	27	-7	-20,6
			pracownicy socjalni	69	68	70	2	2,9
	główni specjaliści			3	3	6	3	100,0
	specjaliści pracy z rodziną	ogółem	9	11	10	-1	-9,1	
		w tym:	starsi specjaliści pracy z rodziną	2	3	3	0	0,0
			specjaliści pracy z rodziną	7	8	7	-1	-12,5
	aspiranci pracy socjalnej			6	6	8	2	33,3
	konsultanci			3	3	5	2	66,7
	koordynatorzy ds. komputeryzacji			2	1	1	0	0,0
radcy prawni			1	1	2	1	100,0	
pozostali pracownicy			351	411	419	8	1,9	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 36. Zasoby kadrowe ośrodków pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2015-2017, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2016-2017		
			2015	2016	2017	liczba	%	
Ogółem			6 581	7 142	7 145	3	0,0	
W tym:	kadra kierownicza	ogółem	219	223	241	18	8,1	
		w tym:	kierownicy	167	167	183	16	9,6
			z-cy kierowników	52	56	58	2	3,6
	pracownicy socjalni	ogółem	2 318	2 370	2 342	-28	-1,2	
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej	253	255	260	5	2,0
			specjaliści pracy socjalnej	546	567	607	40	7,1
			starsi pracownicy socjalni	820	828	793	-35	-4,2
			pracownicy socjalni	677	697	656	-41	-5,9
	z tego w rejonach opiekuńczych	1 461	1 516	1 426	-90	-5,9		
	główni specjaliści	ogółem	43	47	58	11	23,4	
		w tym będący pracownikami socjalnymi	23	22	26	4	18,2	
	aspiranci pracy socjalnej			26	28	27	-1	-3,6
	pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze			232	233	236	3	1,3
	pracownicy wykonujący specjalistyczne usługi opiekuńcze			26	25	33	8	32,0
	konsultanci			52	54	55	1	1,9
	koordynatorzy ds. komputeryzacji			18	14	11	-3	-21,4
	radcy prawni			35	34	33	-1	-2,9
pozostali pracownicy			3 634	4 137	4 135	-2	0,0	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 37. Kwalifikacje pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim, stan na koniec 2017 r.

Wyszczególnienie			Wartości			Liczba JOPS	
			ogółem	w tym:			
				OPS	PCPR		
Kadra kierownicza	ogółem	liczba osób	252	228	24	182	
		% kadry kierowniczej	100,0	100,0	100,0	182	
	w tym:	wykształcenie wyższe	liczba osób	231	207	24	182
			% kadry kierowniczej	91,7	90,8	100,0	182
		inny poziom wykształcenia	liczba osób	21	21	0	182
			% kadry kierowniczej	8,3	9,2	0,0	182
		specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba osób	233	211	22	182
			% kadry kierowniczej	92,5	92,5	91,7	182
Pracownicy socjalni	ogółem	liczba osób	2 475	2 391	84	183	
		% pracowników socjalnych	100,0	100,0	100,0	183	
	w tym:	wykształcenie wyższe	liczba osób	1 880	1 800	80	183
			% pracowników socjalnych	76,0	75,3	95,2	183
		wykształcenie średnie	liczba osób	565	561	4	183
			% pracowników socjalnych	22,8	23,5	4,8	183
		inny poziom wykształcenia	liczba osób	30	30	0	183
			% pracowników socjalnych	1,2	1,3	0,0	183
		specjalizacja 1-go stopnia w zawodzie	liczba osób	500	472	28	183
			% pracowników socjalnych	20,2	19,7	33,3	183
		specjalizacja 2-go stopnia w zawodzie	liczba osób	211	207	4	183
			% pracowników socjalnych	8,5	8,7	4,8	183
		specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba osób	190	183	7	183
			% pracowników socjalnych	7,7	7,7	8,3	183
Pozostali pracownicy	ogółem	liczba osób	5 612	5 282	330	183	
		% pozostałych pracowników	100,0	100,0	100,0	183	
	w tym:	wykształcenie wyższe	liczba osób	3 859	3 564	295	183
			% pozostałych pracowników	68,8	67,5	89,4	183
		wykształcenie średnie	liczba osób	1 366	1 336	30	183
			% pozostałych pracowników	24,3	25,3	9,1	183
		inny poziom wykształcenia	liczba osób	387	382	5	183
			% pozostałych pracowników	6,9	7,2	1,5	183

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2017/2018.

Tabela 38. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2016-2017	
	2015	2016	2017	wart. liczb.	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiolową lub ekologiczną	38	45	197	152	337,8
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	962	945	926	-19	-2,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	0	0	0	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	1	1	1	0	0,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	364	415	456	41	9,9

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 39. Liczba świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2016-2017	
	2015	2016	2017	wart. liczb.	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiolową lub ekologiczną	47	45	211	166	368,9
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	215 265	214 198	222 783	8 585	4,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	0	0	0	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	12	12	12	0	0,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	5 419	6 278	6 916	638	10,2

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 40. Kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2016-2017	
		2015	2016	2017	wart. liczb.	%
Razem		5 925 049	6 070 709	7 549 650	1 478 941	24,4
W tym:	zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	302 000	128 000	1 141 876	1 013 876	792,1
	specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	4 234 665	4 317 639	4 599 807	282 168	6,5
	pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	0	0	0	x
	pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	7 110	7 600	7 670	70	0,9
	przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	1 381 274	1 617 470	1 800 297	182 827	11,3

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 41. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją udzielono świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2016-2017		Polska 2017
	2015	2016	2017	wart. liczb.	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	1,2	1,0	1,1	0,1	10,0	1,3
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	223,8	226,7	240,6	13,9	6,1	284,2
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0,0	0,0	0,0	0,0	x	14,3
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	12,0	12,0	12,0	0,0	0,0	48,1
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	14,9	15,1	15,2	0,1	0,7	14,2

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 42. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie udzielone w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2017
	lata			zmiana w latach 2016-2017		
	2015	2016	2017	wart. liczb.	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	7 947	2 844	5 796	2 952	103,8	7 815
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	4 402	4 569	4 967	398	8,7	7 527
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	0	0	0	x	878
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	7 110	7 600	7 670	70	0,9	4 215
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	3 795	3 898	3 948	50	1,3	3 642

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 43. Przeciętne kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2017
	lata			zmiana w latach 2016-2017		
	2015	2016	2017	wart. liczb.	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	6 425,5	2 844,4	5 411,7	2 567,3	90,3	6 190,4
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	19,7	20,2	20,7	0,5	2,5	26,5
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0,0	0,0	0,0	0,0	x	61,2
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	592,5	633,3	639,2	5,9	0,9	87,7
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	254,9	257,6	260,3	2,7	1,0	256,4

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 44. Gminy o największych i najmniejszych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2017 r.

Wartości największe		Wartości najmniejsze	
gmina	wartość w zł	gmina	wartość w zł
Siemianowice Śląskie	211,00	Ornontowice	11,73
Czeladź	199,96	Suszec	18,94
Chorzów	193,70	Wry	22,64
Ruda Śląska	172,40	Jejkowice	23,31
Częstochowa	169,79	Starcza	23,98
Zabrze	167,25	Godów	24,98
Bytom	161,11	Boronów	25,13
Ślawków	148,49	Żarnowiec	25,59
Katowice	148,26	Lyski	28,73
Sosnowiec	144,48	Pawłowice	28,87
Gliwice	139,91	Koszarawa	32,39
Herby	137,74	Gierałtowice	35,70
Cieszyn	134,88	Ożarówice	35,71
Będzin	133,92	Radziechowy-Wieprz	36,87
Szczekociny	132,34	Świerklany	39,46

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2017 r.

Tabela 45. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2016-2017	
			2015	2016	2017	wart. liczb.	%
Zasiłki stałe	ogółem		20 013	20 240	20 278	38	0,2
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	15 650	15 934	16 288	354	2,2
		pozostającej w rodzinie	4 761	4 693	4 359	-334	-7,1
Zasiłki okresowe	ogółem		51 121	44 958	38 803	-6 155	-13,7
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	38 407	32 656	25 995	-6 661	-20,4
		długotrwałej choroby	5 408	5 269	5 253	-16	-0,3
		niepełnosprawności	8 345	7 814	7 282	-532	-6,8
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	160	99	168	69	69,7
		z innego powodu	6 854	6 758	6 948	190	2,8
	zasiłki okresowe kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		50	52	38	-14	-26,9
Schronienie			4 751	4 741	4 254	-487	-10,3
Posilek	ogółem		63 109	54 959	47 002	-7 957	-14,5
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		51 742	44 576	35 015	-9 561	-21,4
Ubranie			113	84	102	18	21,4
Usługi opiekuńcze	ogółem		9 612	10 649	11 084	435	4,1
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		1 268	1 225	1 313	88	7,2
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		682	575	527	-48	-8,3
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	x
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			308	263	339	76	28,9
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			5	7	6	-1	-14,3
Sprawienie pogrzebu	ogółem		937	865	832	-33	-3,8
	w tym osobom bezdomnym		193	171	195	24	14,0
Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		86 957	74 673	65 275	-9 398	-12,6
	w tym zasiłki specjalne celowe		11 750	10 123	10 989	866	8,6
Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2			15	5	1	-4	-80,0
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		1	2	0	-2	-100,0
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	x
		zasiłki	1	2	0	-2	-100,0
		pożyczka	0	0	0	0	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			7 420	7 597	8 197	600	7,9

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS/MRPiPS-03 za lata 2015-2017.

Tabela 46. Liczba świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2016-2017	
			2015	2016	2017	wart. liczb.	%
Zasiłki stałe	ogółem		194 259	199 839	198 316	-1 523	-0,8
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	154 402	159 425	161 611	2 186	1,4
		pozostającej w rodzinie	39 857	40 414	36 705	-3 709	-9,2
Zasiłki okresowe	ogółem		304 175	268 532	225 146	-43 386	-16,2
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	227 374	189 796	147 255	-42 541	-22,4
		długotrwałej choroby	15 991	16 300	16 241	-59	-0,4
		niepełnosprawności	37 080	38 728	36 903	-1 825	-4,7
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zab. społ.	386	266	357	91	34,2
		z innego powodu	23 467	23 454	24 265	811	3,5
Schronienie			800 523	823 180	701 597	-121 583	-14,8
Posiłek	ogółem		8 336 418	7 249 192	6 013 172	-1 236 020	-17,1
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		6 443 495	5 429 463	4 057 609	-1 371 854	-25,3
Ubranie			184	140	148	8	5,7
Usługi opiekuńcze	ogółem		2 352 225	2 581 695	2 569 157	-12 538	-0,5
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		163 767	180 292	221 792	41 500	23,0
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		2 711	2 248	1 915	-333	-14,8
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	x
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			366	287	368	81	28,2
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			5	8	6	-2	-25,0
Sprawienie pogrzebu	ogółem		937	865	832	-33	-3,8
	w tym osobom bezdomnym		193	171	195	24	14,0
Zasiłki specjalne celowe			28 210	24 886	27 270	2 384	9,6
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		0	0	0	0	x
	zasiłki		1	2	0	-2	-100,0
	pożyczka		0	0	0	0	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			74 324	78 434	83 841	5 407	6,9

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS/MRPiPS-03 za lata 2015-2017.

Tabela 47. Kwota świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin
 - województwo śląskie, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2016-2017		
			2015	2016	2017	wart. liczb.	%	
Ogółem	kwota świadczeń w zł		484 637 332	502 375 191	507 334 173	4 958 982	1,0	
	kwota wydatków na świadczenia na 1 mieszkańca (w zł)		106	110	111	1	0,9	
W tym:	zasilki stałe	ogółem	82 171 383	95 092 969	94 179 698	-913 271	-1,0	
		w tym:	środki własne	327 133	418 353	76 497	-341 856	-81,7
			dotacja	81 844 250	94 674 616	94 103 201	-571 415	-0,6
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	70 658 825	82 765 038	83 074 812	309 774	0,4
			pozostającej w rodzinie	11 512 558	12 327 931	11 104 886	-1 223 045	-9,9
	zasilki okresowe	ogółem	92 961 298	85 530 027	67 892 804	-17 637 223	-20,6	
		w tym:	środki własne	1 209 451	1 317 986	835 658	-482 328	-36,6
			dotacja	91 751 847	84 212 041	67 057 146	-17 154 895	-20,4
		w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	74 210 261	65 871 105	49 179 192	-16 691 913	-25,3
			długotrwałej choroby	4 143 368	4 601 106	4 565 935	-35 171	-0,8
niepełnosprawności			7 285 019	7 716 442	6 577 427	-1 139 015	-14,8	
możliw. utrzym. lub nab. upr. do świad. z innych syst. zab. społ.			123 992	87 351	107 323	19 972	22,9	
z innego powodu	7 198 658		7 254 023	7 462 927	208 904	2,9		
w tym kontynuow. niezal. od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b	23 329	30 700	14 838	-15 862	-51,7			
schronienie	15 969 724	17 950 663	18 818 555	867 892	4,8			
posilek	ogółem	36 100 485	31 562 417	27 788 886	-3 773 531	-12,0		
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole	25 874 691	22 046 167	17 212 002	-4 834 165	-21,9		
ubranie		20 122	17 139	15 371	-1 768	-10,3		
usługi opiekuńcze	ogółem	21 835 905	24 438 882	39 340 981	14 902 099	61,0		
	w tym specjalistyczne usl. opiek.	2 053 400	2 228 113	3 822 109	1 593 996	71,5		
zasilek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem	185 773	154 741	168 285	13 544	8,8		
	w tym dla osób bezdomnych	0	0	0	0	x		
zasilki celowe na pokr. wydatków powst. w wyniku zdarzenia losowego		671 687	567 689	854 507	286 818	50,5		
zasilki celowe w formie biletu kredytowego		136	289	148	-141	-48,8		
sprawienie pogrzebu	ogółem	1 891 884	1 762 041	1 758 791	-3 250	-0,2		
	w tym osobom bezdomnym	400 102	339 027	424 253	85 226	25,1		
inne zasilki celowe i w naturze ogółem	ogółem	75 074 435	71 658 493	65 827 540	-5 830 953	-8,1		
	w tym zasilki specjalne celowe	6 060 364	5 522 438	6 527 296	1 004 858	18,2		
zasilki celowe przyzn. niezal. od dochodu na podst. art. 39a ust. 1 i 2		4 600	1 550	50	-1 500	-96,8		
pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem	400	3 400	0	-3 400	-100,0		
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	x	
		zasilki	400	3 400	0	-3 400	-100,0	
		pożyczka	0	0	0	0	x	
odpłatność gminy za pobyt w DPS		157 749 500	173 634 891	190 688 557	17 053 666	9,8		

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS/MRPiPS-03 za lata 2015-2017.

Tabela 48. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2017	
			lata			zmiana w latach 2016-2017			
			2015	2016	2017	wart. liczb.	%		
Zasiłki stałe	ogółem		9,7	9,9	9,8	-0,1	-1,2	9,9	
	w tym przyznane dla osoby:		samotnie gospodarującej	9,9	10,0	9,9	-0,1	-1,0	10,1
			pozostającej w rodzinie	8,4	8,6	8,4	-0,2	-2,3	8,8
Zasiłki okresowe w tym przyznane z powodu:	ogółem		6,0	6,0	5,8	-0,2	-3,3	5,8	
	bezrobocia		5,9	5,8	5,7	-0,1	-1,7	5,8	
	długotrwałej choroby		3,0	3,1	3,1	0,0	0,0	3,6	
	niepełnosprawności		4,4	5,0	5,1	0,1	2,0	5,4	
	możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.		2,4	2,7	2,1	-0,6	-22,2	2,4	
	z innego powodu		3,4	3,5	3,5	0,0	0,0	3,7	
Schronienie			168,5	173,6	164,9	-8,7	-5,0	160,2	
Posiłek	ogółem		132,1	131,9	127,9	-4,0	-3,0	136,2	
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		124,5	121,8	115,9	-5,9	-4,8	129,4	
Ubranie			1,6	1,7	1,5	-0,2	-11,8	1,6	
Usługi opiekuńcze	ogółem		244,7	242,4	231,8	-10,6	-4,4	320,9	
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		129,2	147,2	168,9	21,7	14,7	212,0	
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		4,0	3,9	3,6	-0,3	-7,7	3,6	
	w tym dla osób bezdomnych		0,0	0,0	0,0	0,0	x	1,2	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powst. w wyniku zdarzenia losowego			1,2	1,1	1,1	0,0	0,0	1,1	
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			1,0	1,1	1,0	-0,1	-9,1	2,5	
Sprawienie pogrzebu	ogółem		1,0	1,0	1,0	0,0	0,0	1,0	
	w tym osobom bezdomnym		1,0	1,0	1,0	0,0	0,0	1,0	
Zasiłki specjalne celowe			2,4	2,5	2,5	0,0	0,0	2,4	
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		x	x	x	x	x	x	
	zasiłki		1,0	1,0	x	x	x	x	
	pożyczka		x	x	x	x	x	x	
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			10,0	10,3	10,2	-0,1	-1,0	9,9	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS/MRPiPS-03 za lata 2015-2017.

Tabela 49. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2017	
			lata			zmiana w latach 2016-2017			
			2015	2016	2017	wart. liczb.	%		
Ogółem			3 063	3 543	4 112	569	16,1	3 434	
zasilki stałe	ogółem		4 106	4 698	4 644	-54	-1,1	4 941	
	w tym przyznane dla osoby:								
	samotnie gospodarującej		4 515	5 194	5 100	-94	-1,8	5 396	
	pozostającej w rodzinie		2 418	2 627	2 548	-79	-3,0	2 749	
zasilki okresowe	ogółem		1 818	1 902	1 750	-152	-8,0	1 923	
	w tym przyznane z powodu:								
		bezrobocia		1 932	2 017	1 892	-125	-6,2	2 084
		długotrwałej choroby		766	873	869	-4	-0,5	1 073
		niepełnosprawności		873	988	903	-85	-8,6	988
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.		775	882	639	-243	-27,6	773
	z innego powodu		1 050	1 073	1 074	1	0,1	1 271	
	w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		467	590	390	-200	-33,9	689	
schronienie			3 361	3 786	4 424	638	16,9	4 109	
posiłek	ogółem		572	574	591	17	3,0	631	
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		500	495	492	-3	-0,6	535	
ubranie			178	204	151	-53	-26,0	147	
usługi opiekuńcze	ogółem		2 272	2 295	3 549	1 254	54,6	5 323	
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		1 619	1 819	2 911	1 092	60,0	4 378	
zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		272	269	319	50	18,6	316	
	w tym dla osób bezdomnych		x	x	x	x	x	97	
zasilki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			2 181	2 159	2 521	362	16,8	2 865	
zasilki celowe w formie biletu kredytowego			27	41	25	-16	-39,0	44,00	
sprawienie pogrzebu	ogółem		2 019	2 037	2 114	77	3,8	2 467	
	w tym osobom bezdomnym		2 084	1 983	2 176	193	9,7	2 561	
inne zasilki celowe i w naturze ogółem	ogółem		863	960	1 008	48	5,0	983	
	w tym zasilki specjalne celowe		516	546	594	48	8,8	595	
zasilki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2			307	310	50	-260	-83,9	902	
pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		400	1 700	x	x	x	x	
	w tym:	w naturze	x	x	x	x	x	x	
		zasilki	400	1 700	x	x	x	x	
		pożyczka	x	x	x	x	x	x	
odpłatność gminy za pobyt w DPS			21 260	22 856	23 263	407	1,8	23 964	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 50. Przeciętna wysokość świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2017	Śląskie / Polska (w %)
			lata			zmiana w latach 2016-2017			
			2015	2016	2017	wart. liczb.	%		
Zasiłki stałe	ogółem		423	475,85	474,90	-0,95	12,5	496,68	-4,2
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	457,63	517,15	514,04	59,52	13,0	534,85	-3,3
		pozostającej w rodzinie	288,85	305,04	302,54	16,19	5,6	310,79	-1,9
Zasiłki okresowe w tym przyznane z powodu:	ogółem		305,62	318,51	301,55	12,89	4,2	329,59	-3,4
	bezrobocia		326,38	347,06	333,97	20,68	6,3	360,75	-3,8
	długotrwałej choroby		259,11	282,28	281,14	23,17	8,9	295,53	-4,5
	niepełnosprawności		196,47	199,25	178,24	2,78	1,4	183,83	8,4
	możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.		321,22	328,39	300,62	7,17	2,2	322,89	1,7
	z innego powodu		306,76	309,29	307,56	2,53	0,8	346,02	-10,6
Schronienie			19,95	21,81	26,82	1,86	9,3	25,65	-15,0
Posiłek	ogółem		4,33	4,35	4,62	0,02	0,5	4,64	-6,3
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		4,02	4,06	4,24	0,04	1,0	4,13	-1,7
Ubranie			109,36	122,42	103,86	13,06	11,9	93,64	30,7
Usługi opiekuńcze	ogółem		9,28	9,47	15,31	0,19	2,0	16,58	-42,9
	w tym specjalistyczne usl. opiek.		12,54	12,36	17,23	-0,18	-1,4	17,37	-28,8
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		68,53	68,83	87,88	0,30	0,4	88,16	-21,9
	w tym dla osób bezdomnych		x	x	x	x	x	81,17	x
Zasiłki celowe na pokr. wydatków powst. w wyniku zdarzenia losow.			1 835,21	1 978,01	2 322,03	142,80	7,8	2 549,14	-22,4
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			27,2	36,13	24,67	8,93	32,8	17,25	109,4
Sprawienie pogrzebu	ogółem		2 019,09	2 037,04	2 113,93	17,95	0,9	2 465,83	-17,4
	w tym osobom bezdomnym		2 073,07	1 982,61	2 175,66	-90,46	-4,4	2 560,78	-22,6
Zasiłki specjalne celowe			214,83	221,91	239,36	7,08	3,3	247,58	-10,4
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		x	x	x	x	x	x	x
	zasiłki		400	1700	x	1 300,00	325,0	x	x
	pożyczka		x	x	x	x	x	x	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			2 122,46	2 213,77	2 274,41	91,31	4,3	2 412,47	-8,2

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2015-2017.

Tabela 51. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, lata 2015-2017.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2017	Śląskie / Polska (w %)		
		lata			zmiana w latach 2016-2017					
		2015	2016	2017	wart. liczb.	%				
Ogółem	kwota (w zł)	1 799 989	1 615 474	1 264 921	-350 553	-21,7	7 773 309	-83,7		
	kwota na 1 mieszkańca (w zł)	0,39	0,35	0,28	0	-20,0	0,20	40,0		
W tym:	pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba świadczeń	78	74	49	-25	-33,8	5 246	-99,1	
		kwota świadczeń	292 782	280 823	182 053	-98 770	-35,2	1 117 320	-83,7	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	3 754	3 795	3 715	-80	-2,1	x**	x**	
	pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba świadczeń	2 506	2 196	1 772	-424	-19,3	10 797	-83,6	
		kwota świadczeń	1 242 867	1 127 502	922 095	-205 407	-18,2	5 548 775	-83,4	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	496	513	520,37	7	1,4	513,92	1,3	
	uzyskanie odpowiednich warunków mieszk.	ogółem	liczba świadczeń	80	53	52	-1	-1,9	325	-84,0
			kwota świadczeń	9 140	7 485	12 916	5 431	72,6	113 987	-88,7
			przeciętna wys. świad. (w zł)	114,25	141,23	248,38	107	75,9	350,73	-29,2
		w tym w mieszk. chronionym	liczba świadczeń	80	53	40	-13	-24,5	83	-51,8
			kwota świadczeń	9 140	7 485	6 717	-768	-10,3	15 982	-58,0
			przeciętna wys. świad. (w zł)	114,25	141,23	167,93	27	18,9	192,55	-12,8
pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej	liczba świadczeń	88	69	51	-18	-26,1	320	-84,1		
	kwota świadczeń	255 200	199 664	147 857	-51 807	-25,9	993 227	-85,1		
	przeciętna wys. świad. (w zł)	2 900,00	2 893,68	2 899,16	5	0,2	3 103,83	-6,6		

* Dla osób opuszczających: rodziny zastępcze, całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

**Dostępne dane znacząco odbiegają od wieloletniego trendu.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPIPS-03* za lata 2015-2017, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Katowice, dnia 11.06.2018 r.